

გიორგი სოსიაშვილი

მზის გადაღმა

გამომცემლობა „უნივერსალი“
თბილისი 2012

რედაქტორი: გიორგი ხორბალაძე

ტექ.რედაქტორი: ლია პავლიაშვილი

მხატვარი: თემურ მეფარიშვილი

© გიორგი სოსიაშვილი

გამომცემლობა „უნივერსალი“, 2012

თბილისი, 0179, ი. ჯავახიშვილის გამზ. 19, ☎: 2 22 36 09, 5(99) 17 22 30

E-mail: universal@internet.ge

ISBN 978-9941-17-753-8

მზის გადაღმა

– გახედე, – მზისკენ მიანიშნა თედომ.

თამარმა თვალები მოჭუტა, ცრემლჩამდგარი თვალები და გული ზაფხულის მნათობს მიაპყრო მზერა, მაგრამ მზის ჭიანჭველები აღარ დასევია, როგორც ყმაწვილქალობაში. მზე ოდნავდა ბუუტავდა, ოდნავდა ანათებდა.

– დაინახე? – ჰკითხა თედომ და აკანკალებული ხელი მოსაჩრდილებლად ძლივს მიიტანა შუბლთან.

– რა უნდა დამენახა? – ჰკითხა ბერიქალმა.

– რა უნდა დაგენახა და ის სოფელი, რომელზეც გიყვებოდი, მზის იქით არის, ასე მეუბნებოდა დედაჩემი ხოლმე, ის სულკურთხეული, ეხლა ისიც იქ არის, შეიძლება, იქიდან გვიყურებს.

– რომელი სოფელი, – თედოს მიაპყრო თვალები ქალმა.

– რომელი სოფელი და სადაც ჩვენც უნდა წავიდეთ. მზის იქით იწეება ახალი ცხოვრება. იქ მიდიან ადამიანების სულები, იქ სულ მზეა, არ ღამდება, განა ამ წუთისოფელსა ჰგავს, ამ ვერანსა ამას, ნახევარ ცხოვრებას რო ძილში ვატარებთ, ეგრე გვადნება ხელებშია, გათენდება, დაღამდება, გათენდება დაღამდება, გემატება და გემატება წლები, გახსოვს რამოდენა ვიყავი, აბა ეხლა შემომხედე, რო გავიხდი, ჩერების გროვას დავაყენებ ხოლმე, გაილევი

კაცი და მერე ის გაღეულიც მიწამ უნდა შეგ-
ჭამოს. რაღა დამრჩა, ას წლამდე ვინღა ცხოვ-
რობს ეხლა, ვერ გაიგონე, რა მითხრა იმ შო-
ბელძაღლმა ექიმმა, რამდენი წლისა ხაარო,
ოთხმოცდაათისა მეოქო, ჩაეცინა უღვაშებში
და ჩემს ბიჭს ღიმილით გადახედა, ნეტა შენი
ტოლები ჩვენც მოვიყაროთო. გული დამეწვა,
მაშინ ვიგრძენი, რო ჩამოიფქვა ჩემი საფქვაკი
ბედის წისკვილში. წამლები კი გამომიწერა,
მაგრამ იმ წამლის დამლევი ვარ? ჰაა, რამდე-
ნიღა დარჩა, გაწელე, გამოწელე, ერთი-ორი
შემოდგომა და ეგ არი. მაგრამ მთავარია, რომ
ერთად ვართ და ესე შევაბერდით ერთმანეთს.
ხომ არაფერი მიწყენინებია შენთვის?

ქალმა უარის ნიშნად თავი გააქნია.

– გახსოვს, ჯვრისწერაზე მამა ეფრემმა
რომ გვითხრა, ტკბილად შეაბერდით ერთმა-
ნეთსაო, მაშინ ხომ ვერ წარმოვიდგენდით, რომ
ერთ დროს, ძალიან დიდი ხნის შემდეგ, ესე
დაბერებულები, ვისხდებოდით და წუთისო-
ფელზე ვიწუწუნებდით.

– მაშინ სხვა დრო იყო, მაშინ სხვა ადამია-
ნები ვიყავით, სხვა თვალთ ვუყურებდით ყვე-
ლაფერს. ასე მგონია, ყველა ასაკში რამდენ-
ჯერმე იბადება ადამიანი. ჯეელობაში სხვანაი-
რები ვიყავით, ეხლა სხვანაირები ვართ. ასე-
თია ეს დასაწველი ცხოვრება. გამჩენმა ეგრე
დააწესა, მაგრამ... – ჩაფიქრდა თამარი, ხილა-
ბანდიდან ჩამოწეწილი ჭადარა შეისწორა, –

რა იქნებოდა, წინასწარ რო სცოდნოდა ადამიანს, თავისი მომავალი.

– ეგრე სად არის, ჩემო ბებერო ქედანო?! – ჩაიქირქილა თედომ, – როგორც ჩვენ მოვატყუეთ უფალი, ისიც სამაგიეროს გვიხდის.

– როდის მოვატყუეთ? – გამომშრალ-დანაოჭებულ სახეზე ქალს გაოცება დაეტყო.

– როდისა და მაშინა, სამოთხეში რო შეგვიყვანა, კაი ბაგაზე დაგვაბა და ჩვენ კიდევა, უფრო სწორედ შენა, საიდან გადაეყარე, იმ არსახსენებელსა, საიდან მოსრიალდა. მერე შენ მე შემაცდინე და იმიტომაც წამოვედით იქიდან.

– რაებსა ბოღიალობ, კაცო, – ვერაფერი გაუგო ქმრის ნათქვამს.

– ჰო ეგრე იყო, ადამი და ევა.

– მერე ჩვენ რა შუაში ვართ.

– შუაში კი არა, თავში ვართ. არ გახსოვს. სამოთხის ვაშლი რო შემაჭამე, კარგი იქნებოდა ხელიდან გადამეგდებინებინა, მაგრამ შენი ახირება, მერე მეც წამძლია სულმა და მაშინვე თვალი ამეხილა, როგორი კაი შესახედავი იყავი შიშველი, თეთრი მიტკალივითა, ფიფქინა, განა ასე კი არ იყავი ჩამიჩივით, სისხლი ამემღვრა მაშინათვე.

– რაებსა ბოღიალობ, ერთი გამაგებინე, – გაწერა ქალი, – რა ვაშლი, რის ვაშლი?

– რა მოკლე მეხსიერება გაქვთ ქალებსა, რა მოკლე...

– რაღას ვიზამთ ეხლა, რაც იყო, იყო, დამთავრდა, გაილია ცხოვრება. ეხლა იმ სოფელზე ვიფიქროთ, მზის გადაღმა რომ არის, იქ არიან წასულები ისინი, ვინც აქაურობა უკვე დატოვა და როგორც დედანქმე იტყოდა, იქ სულ დღეა, სულ მზე ანათებს. მეც კი მაქვს ნანახი ის სოფელი სიზმარში, მაგრამ გეგონებოდა ცხადში ვიყავი. აქ ხო ცხრათვალა მზეა, იქ უნდა გენახა, სულ სხივებშია გახვეული ყველაფერი, სულ ყველაფერი მზისგან არის გაკეთებული, წყალი რო წყალია, ისიც კი მზისაა.

– ტყუილა არ უთქვამთ: „ადამიანი რო ბერდება, ჭკუა ეცლებაო“, – ჩაიცინა ქალმა.

– კი არ ეცლება, ეცვლება, აკი შენ თვითონ თქვი, ყველა ასაკში ადამიანი ხელახლა იბადებო, – ჩაილაპარაკა თედომ, – აი, ჩვენს ასაკშიც ხელახლა დავიბადეთ და ჭკუაც სხვანაირი გვაქვს, ჩვენი ჭკუა სიკვდილს არის შეგუებული. ახალგაზრდობაში, სიკვდილზე რო დიდხანს გეფიქრა, შეიძლება ჭკუიდან გადასულიყა კაცი, მაგრამ ეხლა, რაც უფრო მიგუახლოვდით სამანს, თითქო აღარცა ვფიქრობთ და აღარც გვაშინებს, იმიტომ რო ახალგაზრდობაში მაინც გვქონდა თითქოს იმის იმედი, რო რაღაცა შეიცვლებოდა, ცხოვრების კანონი სხვანაირი გახდებოდა და სიკვდილს ავცდებოდით. ეხლაც... ხომ ასე დავბერდით, ძარღვებში ვგრძნობ, როგორ ზარმაცად მოძრაობს სისხ-

ლი, გული ხათრითა სცემს, სიკვდილთან ახლოს ვდგავართ, მაგრამ მაინც ვერ წარმოგვიდგენია, თუმცა რაღაცნაირად უკვე შეგუებულები ვართ.

– შვილები, შვილები ხომ გვრჩება, შვილიშვილებიც, ამხელა მონაგარი, ეზოში ვერ ეტევიან, ერთად რო შეჰყარო. ჩვენ წავალთ, მერე ისინი გააგრძელებენ, მერე კიდევ იმათი მონაგარი. გამჩენს ასე უფრო ურჩევნია, ალბათ. ერთი და იგივე ხალხი სწყინდება. – ჩაიცინა თამარმა.

– მესმის, – თედომ გამხდარ მხარზე ხელი გადახვია მეუღლეს, – მაგრამ მაინც ცოდონი ვართ ადამიანები, სიცოცხლე იმდენად შეგვაყვარა ღმერთმა. ალბათ, მაპატიოს და ასე არ უნდა მთავრდებოდეს, მაგრამ მე მაინც მჯერა, რო მზის გადღმა როცა მოგხვდებით, იქ უფრო კარგი ცხოვრება იქნება, თუმცა, საკითხავი ის არის, ვიცნობთ თუ არა იქ ღედამიწიდან წასული ადამიანები ერთმანეთს, არა მგონია, რო ვიცნობთ, რაღა გამოვა, ისევ ისეთი ცხოვრება იქნება და მზის სოფელი კი არა, წუთისოფელი დაერქმევა. რა ჯანდაბად მინდა, გნახო და ვერ გიცნო, აქ ამდენი წლები რისთვის ვიყავთ ერთათა. ისე, ამდენი ხანი გავიდა მას შემდეგ, რაც იმ წყეულმა ვაშლი შემოგატყუა, ამდენი ხალხი წავიდა მზის გადღმა და ერთ ადამიანს არ მოსვლია თავში აზრად, რომ გამჩენთან მისულიყვეს და ცხოვ-

რების შეცვლა ეთხოვოს.

– იქნებ არცა ჯობდეს, – თქვა თამარმა, – უფალზე კარგად ვინ უწყის, როგორი უნდა იყოს ცხოვრება.

თედომ აკანკალებული ხელებით ახლოს მიიზიდა მეუღლე, რომელმაც წაუჩოქებლად უზიდა უღელი, ამ უღელს გაელია, გამოეშრო, თანაბრად დაეზნიქა ორივე. ერთად დაზრდილნი ერთად დაბერებულიყვნენ, გულში ისევ ენთო ცეცხლი, სიცოცხლის ცეცხლი, მაგრამ ტანზე, სახეზე სიბერის ხვიარა მოსდებოდათ. ჩაცვნილ, ცრემლიან თვალებში ჩახედა ცოლს, ხილაბანდი გადაადრო, გაღეული, თავზე დატკეპნილი ჭაღარა გამოუჩნდა თამარს. თედო უხორცო გამოფიტულ ყვრიმალეებზე ეამბოროს თანამეცხედრეს.

– ხო არ დამივიწყებ მზის გადაღმა, პა?

თამარს ცრემლიან თვალებში სევდანარევი ღიმილი ჩაუდგა.

იოანე

მარტო ისღა დარჩა, მარტო ისღა შესცქერის ჟამურის გულზეიად მთებს, რომელთაც ბარე ორი თვეა თოვლში მიყუნებულებს ძილმა წაართვა თავი. მალ-მალე გამოვა, გახედავს თვალისმომჭრელ სივრცეს, თითებზე ითვლის დღეებს, რამდენი დარჩა? ჰა, ჰა ორმოცი დღე და ეგ არის, გაზაფხულის მზე დაეკიდება ცაზე, სისხლი გაუთბება დედამიწას, ეს თვალისმომჭრელი თოვლიც გაჰქრება და სუნთქვას დაიწყებს ხეობა, ხევში გამდნარი წყალი გალექდება, მირკანის პირველი ქუხილი ტყეში მიბუდებელ ბინადრებს ძილ-თვლემას დაუფრთხობს. მანამდე? მანამდე გაძლება უნდა, გაძლებას ღოცვა სჭირდება. თახჩიდან გამოიღებს დედა ცეცილიას ხელით ჩამოქნილ კელაპტრებს, უჭმელობით, უფრო სწორად, მკაცრი მარხვით გაღუულ სანთლისფერ ხელს ნაზად შეახებს, თითქო თავის სულიერ დას ეფერებოდეს, მერე ნაზადვე აანთებს კვესს, მოუკიდებს, ხატების წინ მუხლებზე დაემხოება და ღოცვას იწყებს.

მარტო ისღა შერჩა გამოცარიელებულ ხეობას. ციცქნა, საუკუნეთა წინ ნაგები სალოცავის გვერდით აშენებული ბანიანი სახლიდან გადასცქერის დაბლობს და გული ეკუმშება, ხანდახან ცრემლი მოაწვება, ტირილი არ სჩვეია, მაგრამ დაცლილი სოფლების დანახვაზე

ველარ იკავებს კურცხალს, თითქო თვითონაც იყოს დამნაშავე, აცრემლილ თვალებში რისხვის ცეცხლი ჩაუდგება. სული მოთმინებისკენ მოუწოდებს, მოთმინებისკენ, ურომლისოდაც ადამის ძე ვერასოდეს ცხონდება, მაგრამ... და ეს მაგრამ ისევ აუშლის ფიქრებს, ერმა მარტო სულის ცხონებაზე არ უნდა იფიქროს, ერს სისხლი აქვს, ამ სისხლს მოვლა უნდა, ეხლა ეს სისხლი ზაფხულში მიწრეტილი ნაკადულივით ისე მილიკლიკებს, ისე უხმოდ, ვერც კი გაიგებ თუ არსებობს, გაზაფხული სჭირდება ამ ნაკადულს, რო ახმაურდეს, როგორც მთის მდინარე. მერე სხეებიც გაიგებენ და ნახონ... პატარა ნაკადულს ყველა ზედ ახტება, აი, გალექებულ წყალს კი ფონს უძებნიან, ისე ადვილად ვერავინ შებედავს. ეჰ, იოანე, იოანე, რაღა დროს ერის გაზაფხულია, რაღა დროს ერის სისხლზე ლაპარაკია, წაგვლეკა მტერმა, შეხედე, გადაბუგული ნასოფლარებიდა დარჩა, ხალხი გაიქცა, თავს უშველა, ერის სისხლის მოძრაობას, როცა ყოფნა-არყოფნის ზღვარზე ხარ, ვერავინ გრძნობს. აჰა, დარჩი მარტოდ-მარტო, ეული მეციხოვნესავით დგახარ ახლა ამ სიმაღლეზე და გადაჰყურებ ხეობას, თითქო შენი ანაფორით და სპილენძის ჯვრით შეაჩერებ ამოდენა მტერს, რას უშველი, ერთი ლოცვადა დაგრჩენია, ეგებ შენი წრფელი ლოცვა შეისმინოს უფალმა და რამე ეშველოს დალოცვილ მიწას, რომელიც გადამთიელებს

რჩებათ. ტანში გააჟრუოლა. გადამთიელები. გაახსენდა ორიოდე დღის წინანდელი ამბავი, ვეება ხის ჯვარი მარტოდმარტომ აღმართა, ბარე სამი დღე მოუნდა. ტაძრის გვერდით, სადაც საურმე გზა ამოდიოდა, თავისი ხელით გაკეთებული ჯვარი წვალე-წვალეებით მიიტანა და წინასწარ ამოთხრილ ორმოში ვაი-ვაგლა-ხით ჩასვა. ორი რუსის ჯარისკაცი წამოადგა თავს. მიესალმნენ, სალოცავის გვერდით ქვებზე ჩამოსხდნენ და თამბაქო გააბოლეს.

ერთმა საჭმელი სთხოვა. იოანემ თავისი ხელით გამომცხვარი შოთები გამოუტანა.

– მარტო ხარ? – ჰკითხა ასაკით უფროსმა, იოანემ თავი დაუქნია.

– მარტო არ იქნება, – მეორემ შოთი გაგლიჯა და იოანეს გამომცდელი მზერით შეაქერდა, – სხვებიც ხომ იყვნენ?

– ვინ სხვები? – ჰკითხა იოანემ.

– შენი მეგობრები, დაბლიდან გაკვირდებოდით.

– მონაზვნები იყვნენ და წავიდნენ.

– რატო წავიდნენ, – შოთის ყუა გემრიელად ჩაიტვლია ჭრელთვალებამ.

იოანე მცირე ხანს კრიჭაშეკრულივით დადუმდა, ხმას არ იღებდა, თითქო ენა ჩაუვარდა.

– ოსების შიშით წავიდნენ, – ბოლოს როგორც იქნა დაიმორჩილა ბაგე, – შეგვავიწროვეს, სხვა გზა არ დარჩათ, მე თვითონ ვთხოვე, რომ წასულიყვნენ.

– ეს ჯვარი რატომ დადგი?

– ეს წმინდა ადგილია, ძველი დროიდანვე ბერ-მონაზვნები ცხოვრობდნენ. ჯვარმა იქნებ გამოაფხიზლოს ეს ხალხი.

– ვინ ხალხი? – გულუბრყვილოდ იკითხა რუსმა.

– ვინც ეს უბედურება დაგვადწია, – ჩაილაპარაკა იოანემ ისე, რო რუსებისთვის არ შეუხედავს და გადამწვარი ნასოფლარებისკენ გაექცა დაფერფლილი მზერა.

რუსმა ბერზე გაიწია, ხელის გარტყმა მოინდომა, მაგრამ მეორემ არ დაანება.

– შენც მოგიწევს აქედან წასვლა, – ჩაილაპარაკა და იოანეს მისამართით უწმაწურად შეიგინა, – ხომ ხედავ როგორ ლაპარაკობს, გამოირიცხული არ არის, ეს მღვდელი საიდუმლო ინფორმაციებსაც აწვდიდეს აქედან.

იოანე წამოდგა და სალოცავში შესვლა დააპირა.

– სად მიდიხარ, ეგ ჯვარი აიღე აქედან, აქ გზა უნდა გავიყვანოთ.

იოანეს ყურადღება აღარ მიუქცევია, სალოცავისკენ წავიდა.

რუსებმა ბერის საცხოვრებელში შეაბოტეს, კარგა ხანს იბორიალეს, რას ეძებდნენ, ღმერთმა უწყოდა, მაგრამ ხატებისა და კელაპტრების მეტს იქ ვერაფერს მიაგნეს.

* * *

– იქნებ წასულიყავი, მამაო, აქ დარჩენა ეგ-

ებ არცა ღირდეს, რა იცი, რა ქარმა დაუქროლოთ ამ ვერნებს, ამათთვის სულერთია, ბერი ხარ, თუ ჩვეულებრივი არსება, შენი პატრონი აქ ვინ იქნება, ვინ მოგხედავს, უშველებელი თოვლი მოვიდა, ეს საურმე გზაც ჩახერგა, პურ-წყალი ხომ მაინც გინდა. შიმშილით ხომ არ მოიკლავ თავს.

– ბადრი, შენ ხარ? – თავი წამოსწია მამა იოანემ, კანდელის სუსტი სინათლით განათებულ სენაკს მოავლო თვალი, ოთახში არავინ იყო, მიხვდა რო ესიზმრა. ბადრი დასიზმრებოდა, თავისი სულიერი შვილი, რომელიც ყოველ კვირას ამოდიოდა მამა იოანესთან. მისი სახე დაუდგა თვალწინ. მერე სხვა ბიჭებმაც გაიელვეს. როგორ ენატრებოდა მათი დანახვა იოანეს, მათი სიტყვის გაგონება, ეს საცხოვრებელი მათი აგებული იყო, მთელი ზაფხული სული არ მოუთქვამთ, მუხლი არ შეუსვენებიათ, ისე იმუშავეს, ქარჩოხის ხევიდან ჩამოზიდეს საშენი მასალა და ჩალისფერი ქვით მოაპერანგეს ბერის საცხოვრებელი.

წამოდგა იოანე, ბუხართან ჩაიმუხლა, მიღველფილ ცეცხლს, რომელსაც ძილი მორეოდა, სული შეუბერა, მერე ნაკოდლები მიაწყო. ალმა ენა ასწია, სენაკში სითბო დატრიალდა. იოანე თახჩასთან მივიდა, კელაპტარი აანთო და ღოცვად დადგა.

ხალხი გარბოდა თავზარდაცემული, გონებადაბინდული, გადარჩენის უნით შეპყრობი-

ლი. გარბოდა უმისამართოდ. იცლებოდა სოფლები. რუსული ტანკები სადაც იყო თბილისის მიატანდა. სისხლი, ვაება, უბედურება, რჩებოდა ცხედრები და რუსის ჩექმისქვეშ გათელილი ქართული ღირსება. ახლა ის ქართველები ითხოვდნენ იარაღს, ახლა ის ქართველები ითხოვდნენ მოხალისეებად ჩაწერას და სამშობლოს დაცვას ამ უზარმაზარი გველეშაპისაგან, რომელთაც რუსეთის შორეულ ქალაქებში მოეხადათ სამხედრო-სავალდებულო სამსახური. ცოტაც და ისევ აფრიალდებოდა წითელი დროშა, ისევ გაჩერდებოდა დროის დინება. ქართლის სოფლებს მოსდებოდნენ სტეპებში გაზრდილი რუსი ჯარისკაცები.

ამ დროს ქაშურის ხეობაში დაყუდებული ბერი ერის გადასარჩენად ღამეებს ათენებდა ღოცვაში.

* * *

უკანასკნელი ღერიც ჩაიწვა და ბუხარსაც ძილი მოერია, მთქნარება დაიწყო. სული შეუბერა მამა იოანემ, ალი მოაძლიერა, მაგრამ ძალაწართმეულ ცეცხლს სულის შებერვა რას უშველიდა. შეშა გამოილია, ტყე კი ახლოს ჰქონდა, მაგრამ მუხლზე ზემოთ იდო თოვლი და ტყეში ასვლა ეგრე იოლი არ იყო. უკვლევო გზის გარდა სხვა სიძნელეც არსებობდა, მამა იოანეს სახლთან ისე არ დაღამდებოდა, მგლის ხროვა არ მოსულიყო. დამშეული ნადირი გარ-

შემო უვლიდა ბერის საცხოვრებელს, ანთებუ-
ლი თვალებით უვლიდა და ისეთი საშინელი
ხმით შეჰყემოდა ღამეს, რო გული დაებზარე-
ბოდა კაცს. ხანდახან რკინის კარზე ჩელთს
შემოარტყამდა იოანე, რო მგლები გაეყარა,
მათი ყმუილი ღოცვაში ხელს უშლიდა, მაგ-
რამ შიმშილის ქინით შეპყრობილ ტყის არსე-
ბებთან ვერაფერს ხდებოდა. ცეცხლოვანი თვა-
ლებით შესცქეროდნენ კელიის კარს
დანქრეული მგლები.

* * *

ვაი-ვაგლახით მოათრევს წელამდე თოვლში
რცხილის ხერგილს იოანე, ხელები დაებუხა,
თითქო სისხლი გაუჩერდა. სულ ორმოცდაა-
თიოდე ნაბიჯიდა აშორებს საცხოვრებელთან.
შეჩერდა, ყინვიანი ჰაერი ღრმად ჩაისუნთქვა
და ცას აჰხედა. მერე თოვლით გადაღვსილ ქე-
დებს მოავლო მზერა, რა სიღამაზე იყო ირგვ-
ლივ, პირველყოფილი სისპეტაკე ეფინა ყველა-
ფერს, თითქო არც კაცთა მოდგმა არსებობდა,
არც ცოდვიანი დედამიწა. მხოლოდ სითეთრე,
სითეთრე, თვალისმომჭრელი სითეთრე სუფევ-
და. უხაროდა ბერს, მშიერი იყო, გათოშილი,
მაგრამ სხეულს თითქო ვერცა გრძნობდა. უხა-
როდა, რო ასეთი ადგილი არგუნა უფალმა მას
ბერული ცხოვრებისათვის. აქ უფრო უადვილ-
დებოდა საკუთარი თავის პოვნა, აქ უფრო
ძალუმად გრძნობდა ღოცვას მისი სული.

ღმერთთანაც უფრო ახლოს იყო. საიდანღაც დასცქეროდა ყოვლისმზირალი თვალი სიქათ-ქათეში გახვეულ ხეობას, სადაც ცხოვრების უკანასკნელ წუთებამდე დარჩენა გადაწყვიტა ბერმა.

– აუუუ, აუუუ, – ფიქრი დაუფრთხო მგლე-ბის ყმუილმა იოანეს. შეერთა, მზერა აქეთ-იქ-ით გაექცა, უნებურად ცულზე დაიხედა, ბად-რის დატოვილ ცულზე, ბერის ნაკვალევს მშიერი მგლები მოსდევდნენ. წამოდგა, ძალა მოიკრიბა, ისევ აჰხედა ცას, მერე საცხოვრებ-ლისკენ გაექცა მზერა. ორმოცდაათი ნაბიჯი რაღა იყო, ორმოცდაათი ფეხის გადადგმა და სამშვიდობოს იქნებოდა, მაგრამ ველარ მოასწ-რებდა, ნაბიჯის გადადგმა უჭირდა.

დამთავრდა, ალბათ, ასე ენება უფალს, წვერზე გათოშილი ხელი ჩამოისხა, ჯვარი გა-ისწორა და პირჯვარი ისახა. ღოცვით დაღ-ლილს, ბერის კელიაში მშვიდად სიკვდილი ჰქონდა ნატვრად და მგლების ლუკმა ხდებო-და. წარმოიდგინა, როგორ გაფატრავდნენ დამშეული ნადირები ანაფორით შემოსილ სხე-ულს. თვალები დახუჭა.

– „ნუ გეშინია, მამაო, არაფერი გევნება, შე-ნი თავი აქაურობას სჭირდება. იმ ბერების სუ-ლები გადაგარჩენენ, რომლებიც ამ ორი ხეო-ბის შესაყარზე საუკუნეების მანძილზე მოღვა-წეობდნენ, შენ ხარ ახლა იმათი საქმის გამგრ-ძელებელი, ღმერთი გიშველის“ – თითქოს ნა-

ცნობი ხმა ეწურწელებოდა.

თვალი გაახილა, ძეხორციელი არ ჭაჭანებდა. ვისი ხმა იყო ვერ გაიხსენა. უკან მიიხედა. ნაკვალევს გააყოლა თვალი.

– სად წავიდნენ მგლები? – ჩაილაპარაკა გაოცებულმა. – მომეჩვენა? ღმერთო დიდებულო! პირჯვარი გადაიწერა ბერმა და გაათოშილი ხელებით რცხილის ხერგილს დასწვდა.

* * *

თითებზე ითვლის დღეებს იოანე. ჯერ ისევ თოვლია, მაგრამ ეჩვენება, რო გაზაფხული მოჰპარვია ხეობას. ცოტაც და გულგამთბარი დედამიწა თოვლის საბანს გადაიდრობს, კორტოხები გამოუჩნდება მთებს, მდინარე ახმაურდება, მირკანის მზე დაეკიდება ცაზე. ირგვლივ სითეთრეა, ოდნავ დაიწია თოვლმა, მაგრამ გაზაფხულის სიახლოვეს მაინც გრძნობს ბერი. ერთი სული აქვს, როდის აიბარგება ხეობიდან ზამთარი, მისთვის თითქო სულერთი უნდა იყოს, მარტოკაცისთვის რა აზრი აქვს, ზამთარია, თუ გაზაფხული, მაგრამ იოანე მაინც თითებზე ითვლის დღეებს, მოთბება თუ არა, ბიჭებიც ამოვლენ, ბერების საცხოვრებელი დასამთავრებელია. ბერების, თუმცა იოანეს მეტი ვინ იცხოვრებს, იქნებ სხვებიც გამოჩნდნენ? იქნებ სხვებსაც გამოუწიოთ გულმა, მარტო იოანე არ ეყოფა აქაურობას, მარტო იოანეს ღოცვა საკმარისი არ არის. ჭრაქი ოდნავდა ბუუტავდა.

პატრუქზე ჩამცხრალი შუქი ევლარ უმკლავდე-
ბოდა სარკმელს მოწოლილ კუნაპეტ ღამეს.
ლოცვით დაღლილ მოძღვარს ჩასთვლიმა.
ძილმა წაართვა თავი და ესიზმრა, რუსი ჯა-
რისკაცები ამოსულიყვნენ ბერის საცხოვრე-
ბელთან. მათი ყაყანი ესმოდა მოძღვარს, მაგ-
რამ თითქო ძალა წართმეოდა ხელ-ფეხში, ად-
გომას ვერ ახერხებდა, დაყვირების თავიც არ
ჰქონდა. რუსებმა ნიხბები მოიმარჯვეს და იოა-
ნეს მიერ აღმართული ჯვარის ამოთხრა დაიწ-
ყეს. ეტანჯა იოანე, ეწვალა, ცივი ოფლი წურ-
წურით ჩამოსდიოდა ფერმიხდილ სახეზე, მაგ-
რამ ყვირილის მაგივრად ლუღლუღებდა. ამ
დროს გამოედვიძა, ჭრაქი ჩამქრალიყო, ბერის
სენაკში ჩუღუნი წყვდიადი როკავდა. ფეხზე
წამოიჭრა იოანე, კარს მივარდა, უმთვარო ღა-
მეში ჯერ ვერაფერს არჩევდა, ბოლოს ეზოში
გასვლა მოახერხა და... ჯვარი ისევ ადგილზე
იყო, ხელით შეეხო, სისხლი გაუთბა, შვებით
ამოისუნთქა, ჯვარს შუბლით შეეხო. მერე
ორივე ხელით მოეხვია და ბავშვივით ატირდა.

* * *

ზეგ ამოვა ბადრი, მარტო ბადრი არა, ბიჭე-
ბიც ამოვლენ, თითქო აღმართს შეჭიდებული
მანქანის ღმუილის ხმა ჩაესმის იოანეს. ისეთი
გუმანი აქვს, ისეთი, რო ამ გაზაფხულზე დამ-
თავრდება ბერების საცხოვრებელი. თვალეზან-
თებული გასცქერის ხეობას. სიზმარივით გაქ-

რა ზამთარი, თოვლის ნაკვალევი ოდნავდა ეჭ-
ყობა ვეება ქედებს, გაზაფხულის სუნი ტრია-
ლებს, ჟამურის წყლის ქუხილი ისმის დაბლო-
ბიდან. ბაღლივით ცმუკავს ბერი.

– ჰე, ჰე, ჰეეეე, ქვეყანასაც დაუდგება გაზა-
ფხული, ვიცი რო დაუდგება, დიდება უფალო
შენდა! – პირჯვარი გადაისახა და მთებს გახე-
და, სადაც ხარების სცენა იყო გამოსახული, –
„ღვთისმშობელო ქალწულო, გიხაროდენ, მო-
მადლებულო მარიამ, უფალი შენთანა, კურთ-
ხეულ ხარ შენ დედათა შორის და კურთხეულ
არს ნაყოფი მუცლისა შენისა, რამეთუ მაც-
ხოვარი გვიშევ სულთა ჩვენთა“, გაბრიელ მთა-
ვარანგელოზი, – წამოიძახა იოანემ, – ყოვ-
ლაღწმინდა ღვთისმშობელი, – მუხლებზე დაე-
ცა ბერი და აღარ ყოფნიდა ძალა, რო ეს ბედ-
ნიერება, ხარების სცენის დანახვით გამოწვეუ-
ლი ღვთიური ბედნიერება, როგორმე გამოეხატა.

მელექსის სიზმარი

– იცით, რა არის? – უთხრა მელოტმა ბესას და მცირე ხნით შეყოვნდა, შეაჩეროიანი სათვალე მოიხსნა, ჯერ სარკმელს გახედა, მერე ისევ სტუმარს მიაჩერდა.

– რა მინდა რომ გკითხოთ, რომელი წლიდან წერთ ლექსებს? ან როგორ დაიწყეთ?

ბესა ერთი ხანობა დაიბნა, მაგრამ უცბად მოიკრიბა გონების ძალა, კეფა მოიქექა, წლები წამიერად ჩამოითვალა.

– თუ კარგად მახსოვს, ჩვიდმეტისა ვიყავი, როცა პირველი ლექსი დაწვერე.

– როგორ, რა ვითარებაში? – ისევ ჩაეკითხა სათვალეიანი.

– ნათესავთან ვცხოვრობდი, წვიმიანი დღე იყო, აივანზე გამოვედი, დამდებოდა, უცბად მომივიდა თავში აზრად, რომ ლექსი დამეწერა, ეგ იყო და ეგ, იმის შემდეგ ვწერ.

მელოტმა ისევ გაიკეთა სათვალე. თორმეტ-ფურცლიანი, გამრავლებისტაბულიანი, მწვანეფდიანი რვეული ისევ გადაფურცლა, ბესას „შემოქმედებას“ წამიერად გადაავლო თვალი.

„რას იტყვის ეს მამაძაღლი ნეტა“, - ფიქრობდა ბესა, - „დიდი ოხერი კაცი ჩანს, მიწვალია, შვილოსა, ჩამამიტანია. დიდი ამბავი, ერთი საჩებარი სიტყვა მითხრას, უფრო კარგს არ დაწერ? მაგრამ... აეგეთები არიან ეს ქალაქელები, გული თუ არ მოგიკლეს, ისე რას მოისვენებენ.

არადა, სულ მარგოს გოგომ დამთარსა, საიდან შემძინდა ის ოხერი ისა“. ცოლმა ურჩია, ხო იცი, როგორი ნაკითხი ქალი არიო, აიტანე, კაცო, წააკითხო. მარგოს გოგო, სახელი გადამავეწდა, წელიწადში ერთხელ ჩამოდიოდა და იშვიათად თუ ვინმეს დაელაპარაკებოდა. „იმითაც უჯიშო სისხლი ედგათ“, - ფიქრობს ბესა, მაინც ნათავადრები არიან და ეგრე იოლად სიტყვას არავის შეაწევენ. ჰოდა, როგორც ურჩია თებრომ, აუტანა ნიკოლოზისუამინდელ რვეულში დაწერილი ლექსები, რომელთაგან ერთი ეძღვნებოდა ბესას მამას, ერთი ბესას სახლის აშენებას, ერთი ვენახის ჩაყრას, ერთი მეზობლის ქალის მართას გარდაცვალებას. ბამბუკის სავარძელში მოკალათებულ მარგოს გოგოს, რომელიც უკაცოდ, მამრის სუნის უგრძნობლად შებერებოდა საწუთროს, ეგრევე შეეცყო ზიზღი რვეულის გადაფურცვლაზე: „ამას დამიხედე ერთი, ნეხვი ვერ გაუცლია ფეხებზე და პოეტობა მომინდომო“, მაგრამ მაინც გადაფურცლა. ბოლოს დაისვა ციცქნა მაგიდასთან, უნდოდა ეთქვა, რო შენგან პოეტი არ დადგება, ტყუილა ეწვალეები, დაანებე თავი და ბაღ-ვენახს მიხედო, მაგრამ სხვანაირად თქმა ამჯობინა. წახვალ ქალაქში ამა და ამ ქუჩაზე, მწერალთა კავშირის შენობაა. მიხვალ პოეზიის განყოფილებაში და იქ ერთი კაცია (მელოტს გულისხმობდა, დასაწყისში რო სათვლიანი მელოტი ვახსენეთ), ის გეტყვის პა-

სუხსო, ოღონდ იცოდე, რო მწერლობა გოლგოთის გზაა, გოლგოთის გზის ავლას კი სხვა რამ ჭირდებაო. აბა, რა იცოდა ბესამ გოლგოთის გზა, კი გაეგონა, მაგრამ რა საერთო ჰქონდა მის ლექსებს გოლგოთის გზასთან, ამას ვერ ჩაწვდა.. გასწია და წავიდა ქალაქში, მაგრამ რა გამოვიდა, ფეხები დააწყდა, კუჭი შიმშილით ამოეხახა. ბოლოს, როგორც იქნა მიაგნო ამ შენობას, რომელსაც მწერალთა კავშირი ეწერა. ის მელოტიც ახალი მოსული დაუხვდა. შევიდა ბესა და როგორც იქნა აუხსნა: ამა და ამ სოფელში ზაფხულობით რო მარგოს გოგო ჩამოდის, ერთი შინაბერა ქალია, ძაან ნასწავლი, თქვენთან იმან მომასწავლაო, მაგრამ მასპინძლის ნაცრისფერი მზერა არაფერს ეუბნებოდა. შუახნის, მხრებში ოდნავ მოხრილი, ყავისფერკოსტუმიანი პოეტი გაკვირვებული მისჩერებოდა უცნაურ სტუმარს, რომელიც ღანდივით წამოსდგომოდა თავზე.

მელოტს თითქო კაბდოსავით წამოსდებოდა ყელში სიტყვა, რა ეთქვა არ იცოდა. ბოლოს, როგორც იქნა, მოაბა სათქმელს თავი.

– ისე... რაღაც ხედვა არის თქვენს ლექსებში, სოფლის სიყვარული ჩანს... ოჯახის... მაგრამ...

– ეგებ პროზაში გეცადათ კალამი, არის შემთხვევები, როდესაც ლექსებით იწყებენ, მაგრამ მერე შესანიშნავად წერენ პროზას. ამ ლექსებში უფრო პროზაულობა დავინახე, მე მგონი პროზაში უკეთესად იტყვიოთ სათქმელს.

აბა, სცადე და მერე შეეხვდეთ.

ბესამ რვეული გამოართვა და ისეთი თვალებით შეხედა, გული აგიდუღდებოდა, იტყოდი, რო ყველაფერი დაკარგა: სახლი, კარი, ცოლ-შვილი, რაც რამ ებადა. წამოვიდა, მძიმე-მძიმედ გადადგა ნაბიჯები, მაგრამ მცირე ხანში ისევ მიტრიალდა. მელოტს ღამის დაუწოქა.

– ოღონდაც ეს პატივი მეცით და ისე არ დაგტოვებთ, იქნებ... მერე მე ვიცი და ჩემმა პატივისცემამ, სოფლის ნობათი არ მოგაკლდებათ. მელოტს სახე წამოენთო, ნაცრისფერ თვალებში რისხვა ჩაუდგა და ლექსების რვეული ღამის თავზე გადაახია.

– ეხლავე მოუსვი აქედან, უიტ. – ტუნებმოკუმულმა წაუღრინა.

ბესა უჩუმრისპირად გამოიპარა, შენობის წინ შედგა, მუშტი დაუქნია.

– კაცი არ ვიყო, თუ ჩემი არ გავიტანო, - წაიბურტყუნა და წამოვიდა.

* * *

– კაკალიც ჩაყარე, თებრო, კაკალიც არ ექნებათო, - ცოლს გასძახა ბესამ. თებრომ დედაბოძიდან ჩამოხსნა აბრეშუმის წვრილ ბადეში ჩაყრილი კაკალი და ჩანთაში ჩაუყარა. ბესა სიხარულით დაფრინავდა. რაც ის სიზმარი ნახა, იმის შემდეგ საქმე კარგად წაუვიდა. მართალია, იმ მელოტმა კაცმა მწერალთა სასახლიდან გამოავდო, კუდით ქვა ასროლინა, მაგ-

რამ ბესას თავისი ბედი მაინც თან დასდევდა. ერთ ღამეს ესიზმრა, როგორ იდგა ვეება სცენაზე, ხალხით გადაჭედილ დარბაზს ლექსებს უკითხავდა, ახლა უფრო მეტი ლექსი ჰქონდა, თორმეტფურცლიანი რვეული ორმოცდარვა-ფურცლიანი გამხდარიყო. იქ ერთი მაღალი კაცი იდგა, სვანური ქუდით, რომელიც ბესას თვალებში შესციცინებდა და ანიშნებდა: ჯერ სადა ხარ, ყველაფერი წინ არისო.

გავიდა მცირე ხან-ჟამი და სიზმარში ნანახ კაცს მართლა შეხვდა ბესა. უმაღლეს სასწავლებელში, სადაც ბესას ცოლის – თებროს დისშვილი მუშაობდა. შემთხვევით გადაეყარა სიზმარში ნანახ კაცს. იმ კაცის გაცნობა გენახათ, როცა ბესა მივიდა და გაშტერებული აცქერდებოდა.

– შენ ის არა ხარო?

– რომელიო?

– აი, სცენაზე რო ერთათ ვიდექითო, ეს ქუდიც გეფარა, მახსოვსო, – ნაცრისფერ ქუდზე ხელი შეახო ბესამ, – ლექსებს რო ვკითხულობდი დარბაზშიო.

ეს კაცი მიხვდა, რო ვერ იყო სტუმარი დალაგებული. თუმცა... სასწავლებლის ლიტერატურული წრის ხელმძღვანელი, იმ დღიდან ბესას დაუმეგობრდა. სწორედ მისთვის განკუთვნილ ჩანთაში ჩაყარა კაკალი თებრომ.

ბესა იჯდა და თავაუღებლად წერდა. დახევდა ფურცლებს, ჩაყრიდა ურნაში, მერე ისევ

დაიწყებდა. თან სარკმლიდან მაღ-მაღლე გაი-
ხედავდა, ემანდ ღამემ არ გამასწროს, არ და-
მათენდესო. ის ეშმაკისფეხი მარგოს გოგო
ლანდივით ჩამოუქროლებდა ხოლმე და აზრს
გაუფანტავდა, რომელი ყოფილა თქვენს გვარ-
ში პოეტი, აკი გითხარი, რო შენგან არაფერი
გამოვა. გებარა, გეთოხნა, გეთესა, სულ ტყუი-
ლა ეწვადებით. ამიტომაც ვეღარ წერდა ბესა.
ერთი-ორჯერ ისე ხმამაღლა შეიგინა, მძინარე
თებრო დაფეთებული წამოხტა.

– რა იყო, ადამიანო?

– რა იყო და მარგოს გოგოს დედაო, მაგან
დამთარსაო.

მაინც არ ეპუებოდა, დახედავდა ნაწერებს,
მერე ღამეს შეხედავდა და ძილმომღგარი თვა-
ლებით ეხვეწებოდა, ეგებ ცოტა გვიან გათენ-
დეთ. ღამეს ჩუმ-ჩუმად ეცინებოდა. ბესას ლექ-
სების გამო როგორ იბოგინებდა დიდხანს, რო-
ცა ყველაზე დიდი პოეტებისათვისაც კი ერთი
ზედმეტი წუთი არ ეჩუქებინა. ბესა წერდა და
წერდა. სულ ცამეტი ლექსი უკლდა, ოცდაოთ-
ხამდე უნდა შეესრულებინა, ნაკლულ რეგულს
ვერ ჩაიტანდა მწერალთა კავშირში. გათენება-
მდე, მამლის მესამე ყივილამდე უნდა მოესწრო
ცამეტი ლექსი. მერე ლექსებს მეგობარ პოეტს
მიუტანდა და მწერალთა კავშირის წევრი გახ-
დებოდა ბესა, გაყიდოდა სოფლის სახლს,
გადაბარგდებოდა ქალაქში და ბევრს დაუბრძა-
ვებდა თვალებს. ონოფრეს მამალს ძილი ჰქონ-

და დამფრთხალი და მალ-მალე წამოიყივლებ-
და ხოლმე. ბესა თავს აწევდა და ონოფრეს
გადაუკუროთხებდა. ღამემ თითქო სიცოცხლე
გაიხანგრძლივა. ბესასაც თანდათან ფერი მოს-
დიოდა, დაასრულებდა ლექსს, ნაწერს გადახე-
დავდა, ერთი, ორი, სამი, ოთხი... ოთხი-ღა რჩე-
ბოდა. რითმები ჯერ კიდევ ჰქონდა, ან რითმე-
ბისა რა ჯანდაბა იცოდა, მაგრამ იმ კაცმა
დაუწერა. ლექსის აწყობა ასწავლა.

*გამითავდა ფულია და ამტკივდა გულია,
რამსიგრძეა ტრასა, გაიფდა პრასა,
მიყვარს ხელი მუშის, ჭამა ოხრახუშის,
შევაგროვებ ენდროსაო,*

ვენაცვალე თებროსაო.

– ჰე, ჰე, ჰე, - ბოლოს სიხარულით წამოიყი-
რა, წამოხტა, მაგიდას მუშტი დაჰკრა, თებროც
წამოხტა პერანგისამარა და წიოკი ატეხა.

– ვაიმე, ბესა, რა მოგივიდა, ბიჭო?

– მოვრჩი ქალო, გავათავეო, აგრა, - ცხვირ-
წინ აუტუნტურა ნაწერები.

მერე გამოჩნდება ლაშა, ისიც ლექსის სე-
ნით შეპყრობილი, ბესას მეზობელ სოფლედი.
ბესას ამ დროს სახლ-კარი გაეყიდა და ქალაქ-
ში წასულიყო. ბესას საცხოვრებელი ვილაც
ქალაქელმა კაცმა იყიდა და სოფლად დამკ-
ვიდრდა. ბესა ქალაქის გარეუბანში ცხოვრობ-
და, ვეება კორპუსის მეცხრე სართულზე გვიან
ღამით ქრებოდა ხოლმე შუქი. იწერებოდა ლექ-
სები, ახლა თვითონ შოულობდა რითმებს ბე-

სა, შოულობდა, მერე გაჩარხავდა და აწყობდა ახალ-ახალ ლექსებს. შუქი გვიან ქრებოდა, თებრო შუქზე იძინებდა, მაგრამ ბედნიერი ქალი იყო. მძინარეს ღიმილი შერჩებოდა ხოლმე. სარკმელთან მიმჯდარი პოეტი კი ღამეს გასცქეროდა და ესაუბრებოდა: – ხო დაგამარცხე მაინცა, ხო გაჯობე, ჰა, – ღამეს დასცინოდა, – შე ვერანო შენა, როგორ გეხვეწებოდი მაშინა, როცა მიჭირდა, გეხვეწებოდი, შენ კი თავს იფასებდი. მერე ნაწერს დახედავდა, ახლა თორმეტფურცლიანი ან ორმოცდარვაფურცლიანი რვეულები კი აღარ ელაგა, არამედ თეთრი, მიტკალივით თაბახის ფურცლები გაეშალა. ზოგი უკვე ბესას ნაწერით აჭრელეზული, ზოგი ჯერაც ხელშეუხები. ფურცლების გვერდით კი ახლადგამოცემული წიგნიც ედო, თხელი, სიფრიფანა, მაგრამ მაინც ხომ წიგნი ერქვა, ბესას პირველი წიგნი.

ჰო, იმას გამბობდი, ღაშა გამოჩნდა მცირე ხანში, იმოდენა, ცადაქნილ კორპუსში კითხვა-კითხვით ძლივს მიაგნო ბესას სახლს, თან როგორი ყიამათი დღე იყო, აპნისის ქარი უბერავდა, თოვდა. ღოყები ტიტობისფრად უღაპლაპებდა ღაშას. ერთი ხანობა ღამის უკან გამობრუნდა, მაგრამ ლექსებმა შეახსენა თავი, უბეში მოქცეულმა ლექსებმა. „აქამდე ჩამოხვედი, შე კაი კაცოო და ეხლა რაღა გახდოო, ბარემ მიაგენი იმ დალოცვილ კაცსაო“, ბესას გულისხმობდნენ ლექსები. დამწყებ მელექსეს

ვიდაც მრჩეველი სჭირდებოდა, ღაშაც ადგა და დაადგა ქალაქის გზას. იმ ქვისტეხერაში იარა, იწოწიალა, ერთი-ორგან სახლი შეეშალა, მაგრამ ბედი მაინც ბედია, ცხრა მთა და ცხრა ზღვა არ გადაუვლია, თუმცა მეცხრე სართულზე კი მიაგნო მეზობელ სოფელელ მელექსეს.

– ბესა ძია აქა ცხოვრობს? – იკითხა შეცივნულმა ღაშამ, რომელიც უკვე ფიქრობდა, რო თუ აქაც არ ცხოვრობდა, სოფელში უნდა გატრიალებულიყო.

– ვისი ბიჭი ხარ? ვერ გიცანი კაცო, – შეაცქერდა ბესა.

ღაშა დაიბნა. რა ეთქვა აღარ იცოდა, ბოლოს, როგორც იქნა გაუბედა, რო ჟამურიდან იყო ჩამოსული და ბესამაც სახლში შეიპატიჟა.

* * *

– ევე, შვილო, რთულ გზას შესდგომიხარ, ძალიან რთულ გზასა. – ღაშას ლექსების რევეული გადაფურცლა ბესამ, – შენ არც კი იცი, ეს რა გზა არი. – ჩაილაპარაკა პოეტმა, უფრო სწორედ, ის სიტყვები გაუმეორა სოფლიდან ჩამოსულ დამწყებ პოეტს, რომელი სიტყვებიც მარგოს გოგომ უთხრა ერთხელ.

– გოლგოთის გზაა ესა, გოლგოთის გზა. რაც მე მიწვალა, რაც მე ღამეები მიტეხია, ეხლა რო ვიწყებდე ცხოვრებას, არც კი მოვკიდებდი ხელსა, მაგრამ ალბათ ესეც ბედისწერა იყო.

ღაშა უხერხულად იშშუშნებოდა. სიცივემ

გაუარა, სისხლი გაუთბა, სახეზეც ფერი მოუვიდა, მაგრამ ახლა დაბნეულობით აღანძვოდა დაწვები. მოუთმენლად ელოდებოდა, ნეტავ რას მეტყვისო. ამ დროს თებროც შემოვიდა.

– ერთ ღამესა, შვილო, ერთ ღამესა, გინდ დაიჯერე, გინდ არა, ოცდაოთხი ლექსი დაწერა, გავგიჟდი ქალი. რაც ამას უწვალია. ეჩქარებოდა, დადგა და დაწერა.

– იმ ღამეს რა დამავიწყებს. – ჩაეღიმა ბესას.

ბოლოს ღაშას ლექსები დაიტოვა, მეორე კვირას ჩამოდი და პასუხს გატყვიო.

წამოვიდა ღაშა. წამოვიდა, მაგრამ ვაი იმ წამოსვლას, ძილი და მოსვენება დაკარგა, ღამეებს თეთრად ათენებდა, დღეებს თითებზე ითვლიდა, „ნეტა როდის მოვა ორშაბათი, ნეტა რას მეტყვის, იქნებ დამიწუნოს კიდევ და ტყუილად მაქვს იმედი“, მაგრამ ამ ცდაში რამდენიმე ლექსი კიდევ დაწერა, ოღონდ ბესასგან გასხვავებით ეს ლექსები სახლზე, კოლმეურნეობასა და ვენახის გაშენებაზე კი არ იყო, ეს ლექსები მიუძღვნა პირველ თოვლს, პირველ სიყვარულს, ზამთრის სიზმრებს.

* * *

ჯანიკომ უთხრა, დაგეკლა შვილო, დაკლული არ ჯობდაო. ღიზამაც ეგრე ურჩია, გოგია-მაც. გოგია ჯანიკოს ნახევარძმა იყო. ეგრეთი რამე ჩემ ცხოვრებაში არ გამიგია, ცოცხალი თხა ჩაუყვანო ქალაქშიო, ან რა ჩემფეხებად

უნდა, მოწველას ხომ არ დაუწეებსო. კარგა კოხტად გაგესუფთაებინა, ცელოვნის „მეშოკში“ ჩავდებდით და ეგრე კულტურულად წაუღებდით, მაგრამ მაინც თავისი გაიტანა ლაშამ, ცოცხალი უნდა ჩავიყვანო. გადაეწევიტა რო ბესასთვის თხა ეჩუქებინა.

– სირცხვილია დედა გენაცვალოსო, – უთხრა ლიზამ, – ხალხი რას იტყვის ავტობუსში რო აიყვან, სიცილს დაგაყრიან, თავი მოგვეჭრებო. ან იმ კაცმა სად უნდა დააბასო.

– თვითომ მოუვლის, – ჯიუტად უთხრა ლაშამ. წაბლისფერ რქაკავშა ბოტას ცერის სიმსხო თოკი წააბა, გოგიაც გაიყოლა და ქალაქის გზას გაუდგა. ჯერ იყო და ავტობუსის მძღოლთან ნახევარსაათიანი ღრეჯა დასჭირდათ.

– არა ძმარო, ცურცლითა და ბლავილით აიკლებს ავტობუსსა, ხალხი გამიგიჟდებო. დიდი ხათრი მაქ ჯანიკოსი და ლიზასიო, მაგრამ ვერ ავიყვანო. აქეთ გოგია ემუდარა, ლამის ყანყრატო გამოიგლიჯა ორი თითით, იქით კიდე ლაშა, ბოლოს როგორც იქნა დაითანხმეს. უფრო სწორად, გოგიამ თხის სამგზავრო ორმაგად გადაუხადა და ძველი ყვითელი „პაზიკის“ უკანა კარი ქშუტუნით გააღო ავტობუსის მძღოლმა, რომელსაც იქაურები მეტსახელად „ბადლოს“ ეძახდნენ.

ყოველ დილით პარკით ჩამოჰქონდა ბესას მეცხრე სართულიდან თხის ცურცლი. ჩამოიტანდა და კორპუსის წინ ვეება ურნაში ჩაუძა-

ხებდა. თან დუდღუნებდა:

– ჩემ ჭირად ჩამოიყვანა იმ შობელძაღვლმა იმანა, რა ჭირად მინდოდა, ააქოთა მთელი ბინა ამ ვერანმა.

ლაშას ჩამოყვანილი წაბლისფერი ბოტა თხა საძინებელში დაება, მაშ სად წაიყვანდა. დასაკლავადაც ვერ გაიმეტა. ბოლოს გადაწყვიტა, კვირა დღეს ბაზარში წაეყვანა და გაეყიდა. თან ეუხერხულებოდა, პოეტი კაცი რო თხას გამოიბამდა და მუშტარს დაუწყვებდა ძეხნას. არადა, რა ექნა, ყოველი დილა თხის კიკინითა და მეზობლების გინებით იწყებოდა:

– ბეეე.
– ბეეე შენა და პატრონის გახეთქვა.
– საიდან მოიყვანა, საიდან მოათრია.
– შეგვჭამა ამ თავგასახმობმა.
– ჩვენც ვითმენთ, გვითენდება და გვიღამდება თხის კიკინში.

ამოუვიდათ ყელში, თან რა ხმა ჰქონდა იმ სამგლეს, მთელ კორპუსს ესმოდა მისი კიკინი.

ერთ დილითაც გადაწყვიტა ბესამ, რო ლაშას ჩამოყვანილი ბოტა სახლის სხვენზე აეყვანა და გაყიდვამდე იქ დაება, მაგრამ ის დილა ბესას საუბედუროდ გათენდა. დილაუთენია ავმა სიზმარმა წამოაგდო პოეტი. საცვლებიანი შევარდა იმ ოთახში, სადაც თხა ჰყავდა და ლამის ფეხები მოეკვეთა, გათბობის ბატარეაზე გამობმულ ცხოველს ღამით აეშვა და ბესას ნაწერები ერთიანად შეეხრამუნებინა. ბესას

ღრიალზე თებროც გამოვარდა, თხას მისც-
ვივდნენ, პირი გააღებინეს და წითელყდიანი,
სიმწრით მოპოვებული მწერალთა კავშირის
მოწმობის ნაგლეჯიდა გამოაცალეს, რომელზეც
მარტო რუსთაველის სურათი გადარჩენილიყო...

მელექსეს სიზმარში ეგონა თავი.

* * *

პირველი თოვლი, პირველი კოცნა,
პირველი სიზმარი, პირველი ალები,
დამჭირდა დიდხანს, ჰო, დიდხანს მოცდა,
მეპოვა თეთრ ნისლში მე შენი თვალები,
დარდსა და ვარამში, ფიქრსა თუ ოხვრაში
დამიცვდა, დამაწყდა მე სულის მყესები,
სიცხილში, რისხვაში, მიხვრას თუ მოხვრაში
ვწერდი, რომ მომეძღვნა მე შენთვის
ლექსები,

დაბადებიდან გაჩუქე სალამი,
გიძღვენი, მოგეცი სული და სხეული,
შენია ყოველი, ფანქარი, კალამი,
თაბახის ფურცელი თუ ძველი რვეული.

ბარაქიანად თოვდა. უთოვლო ზამთარიად და
კაი უთოვლო გამოდგა, ჩამობერტყა სათოვლე-
თი სურწყუნისის ცამ. ღაშა სარკმლიდან გა-
სცქეროდა მოფარფატე ფანტელებს და შეყვა-
რებულზე ფიქრობდა.

ღამე მონასტერში

– შეხედე, რა ამბავი ხალხია. – დაბლობს გადახედა ბაჩომ.

თეოც შედგა, ხელი მოიხრდილა და მთის ფერდობი მოათვალმხერა. სალოცავისკენ მომავალი გზა მლოცველებით გადაჭედილიყო. მთავარ სავალზე, რომელიც გულმოდგინედ შეეკეთებინათ ზაფხულში, მანქანების ნაკადი იყო გაჩერებული, ზოგი ძარიანი, ზოგი მსუბუქი, აქა-იქ ავტობუსებიც, ყველა აღმართზე შეტბორილიყო. ასვლა უჭირდათ, თან წინა დღეს ცოტა მოეჟინჟლა, მიწიანი გზა მოეღბო და ორხიდიანების გარდა, ყველა ტრანსპორტი ადგილზე ხროტიანებდა. ზოგი ღოდინით დაღლილიყო, ჩახერგილ გზაზე კარგა ხნის დგომით იმედი გადაწურვოდა და ფეხით მიუყვებოდა გზას. შესაწირებიც ხელით მიჰყავდათ, მამლები იდღიაში ამოეჩარათ, კრავები კისერზე მოეგდოთ, მოზერებისთვის რქებში წაებათ თოკი და სალოცავისკენ მიუძღოდნენ. გზად გზა მალ-მალე შეჩერდებოდნენ, სალოცავის მთას გახედავდნენ, რომელსაც ნისლი ნასრანისფერ არშიასავით ჰქონდა შემოვლებული და მთის წვერზე არსებული ციცქნა ტაძარი არცა ჩანდა ხეირიანად, მაგრამ სალოცავის მთის დანახვაზე მაინც პირჯვარს იწერდნენ, დაღლას არ იტყობდნენ.

– ვენაცვალე მაგის მადლსა და სახელსა,

რამხელა ძალა აქვს.

– სულ რო ცუდი ამინდი იყოს, მაინც ამოდის ხალხი. ეს ისეთი დალოცვილი ადგილია, – ბუტბუტებდნენ და გზაგადაზა ჰყვებოდნენ ათას რამეს, რაც წმინდა გიორგის სალოცავს უკავშირდებოდა. როგორ აეხილათ ბრმა ადამიანებს თვალი, როგორ აღაპარაკდნენ დამუნჯებული მლოცველები, როგორ დაიფარა ამ სალოცავის ძალამ ხევში გადაჩეხილი მლოცველებით სავსე მანქანა და სხვა.

ერთი სიტყვით, მკისსამხრობის ჟამამდე მლოცველებით გაივსო სალოცავის მთის კორტოხი, საყდრის გვერდით გაშლილ ვაკეზე დასცეს კარავი ქართლის სხვადასხვა სოფლებიდან ამოსულმა მლოცველებმა. ერთმანეთში იყო არეული მანქანების ღმუილი, შესაწირის ბლავილი, ღამის გასათევად სამზადისში მყოფი მოფუსფუსე ადამიანების ხმაური.

– დავიღალე, – თქვა თეომ და გაჩერდა, – უნდა ჩამოვჯდე, თორემ აღარ შემიძლია. – ზურგჩანთა მოიხსნა და მოღზე მიაგდო.

– ეგრე არ გამოვა, – ბაჩომ თავზე ხელი გადაუსვა, მერე ხელსახოცი ამოიღო და შუბლზე ოფლი შეაწმინდა, – ამდენი ვიარეთ და რაღა დარჩა. სულ ცოტაც და საერთოდ გაგივლის დაღლა. აგერ სულ აქვეა სალოცავი, – თითი გაიშვირა შემადლებული ადგილისაკენ, სადაც მლოცველთა ნაკადი მიემართებოდა.

– შენ სულ ეგრე იძახი, – აწუწუნდა თეო,

– მოვდივართ და მოვდივართ.

– ჰა, სალოცავის კარზე ეგეთი რამე არ შეიძლება, ეს ისეთი ძაღლის სალოცავია. მერე მოგიყვები ერთ ამბავს, რაც მე გადამხდა, მაშინ დავრწმუნდი, რო სასწაული მართლა არსებობს.

– ეხლა მომიყევი, თან დავისვენებთ.

– სალოცავიდან რო გამოვალთ, მერე მოგიყვები, ეგრე მაქვს სიტყვა ნათქვამი, რომ შეუსვენებლივ უნდა ავიდეთ. შენც შეგძლება, მე მეგონა გზაში ჩამეჩოქებოდი, საწუწუნო არაფერი გაქვს.

– თუ იცი, რამდენი ხანია, რაც გზაში ვართ? – იკითხა თეომ და დაღლილი, ჩაწითლებული თვალები საყვედურის ნიშნად მიაპყრო შეყვარებულს.

– იქნება, ასე ხუთი საათი. მაშინაც ეგრე დაგეჭირდა, როცა კლასელები წამოვედით ფეხით, მამლის პირველ ყივილზე დავადექით გზას და ეგრე მოეუნდით, ხუთი საათი. წამო, ოღონდ ეხლა დამიჯერე და მერე რასაც მეტყვი... თუ გინდა გაფორინდეთ აქედან, აესე, – ხელი მოატარა სივრცეს, – გავშალოთ ხელები და გაფორინდეთ, ადამიანი ერთხელ ხომ მაინც უნდა გაფორინდეს რო ანგელოზად იგრძნოს თავი.

– დაიწყო ისევ, – თეომ ზედა ღილი ჩაიხსნა და მთის ნიავეს გზა მისცა საკინძეში.

– აჰა, წყალი დალიე, – ბაჩომ ჩანთა მოიხს-

ნა, სადაც სალოცავში ასატანი ზედაშე და წასახემსი ელაგა. წყლით სავეს მათარა ამოიღო და თეოს გაუწოდა, – თბილია, მაგრამ ყელს გაგისველებს.

თეომ ორიოდე ყლუპი ძლივს მოსვა.

– ეს თუ წყალია!

– აი, სალოცავიდან რო გამოვალთ, ისეთ წყაროზე უნდა ჩაგიყვანო, დაღვეით ვერ გაძლები. მუავე წყალი დაგიღვეია? აი ნახავ, როგორ წყალს დაგაღვეინებ. ოღონდ ეხლა ადექი. აგერ, აქვეა სალოცავი, ორიოდე ნაბიჯიღა დარჩა.

თეომ როგორც იქნა დაუჯერა, წელმოწყვეტილივით ძლივს დასწვდა ჩანთას, ცალი ყურით გადაიკიდა. ბაჩომ ხელი ჩაკიდა და სალოცავისკენ მიმავალ ბილიკზე გაუძღვა. მილეთის ხალხით გავსებულიყო ვეება მინდორი. უსწორმასწოროდ დაყენებული მანქანების გვერდით კარვები გაეჭიმათ, დაკლული საკლავები გასატყავებლად თავდაყირა ეკიდა, რომელსაც სისხლით მოსარგლული ყასბები დასტრიალებდნენ. სალოცავის გზაზე კი სანთლის გამყიდველები უღობავდნენ გზას. თეოს შინიდან წამოედო კელაპტრები, მაგრამ მოხუცებული ქალისაგან მაინც იყიდა პარაფინისაგან ჩამოქნილი სანთლები.

– ამ ტაძარს ერთ დროს გაღავანიც ჰქონდა და აქვე დიდი შენობაც იდგა, რომელიც მღოცველებისთავის იყო აგებული, ღამისთევით მო-

სული ხალხი რჩებოდა.

– შენ რა იცი? – ჰკითხა თეომ.

– როგორ თუ რა ვიცი, წაკითხული მაქვს, აქ მოღვაწე ერთ-ერთმა ბერმა ამ მონასტრის ქრონიკა დაწერა, რომელშიც ყველაფერი დაწვრილებით არის მოთხრობილი. გადმოცემით, აქ თამარ მეფეს წმინდა გიორგი სხეულის ნაწილები დაუბრძანებია, ხალხი ამბობს, რო წმინდანის თავის ქალა იყო შენახულიო. თამარ მეფეს ეს ტაძარი განუახლებია. სალოცავი გაცილებით ძველია, სავარაუდოდ, მეხუთე საუკუნეშია აგებული. თამარს წმინდა გიორგის საპატივსაცემოდ უძვირფასესი ხატი შეუწირია სალოცავისათვის. აქვე ყოფილა ვეება ჯაჭვი, მლოცველები აღთქმას დებდნენ, ფეხშიშველი ამოდრიოდნენ, მერე იმ ჯაჭვს დაიდგამდნენ მხრებზე და ტაძარს გარს უვლიდნენ.

ბაჩომ, როგორც კი ტაძრის ეზოში შეაბიჯა, კარიბჭის კედელს ემთხვია და პირჯვარი გადაიწერა.

– რასაც ჩაიფიქრებ, ყველაფერი შეგისრულდება, – ჩასჩურჩულა თეოს.

– ყველაფერი? – თეომ შეხედა და ბაჩოს ნათქვამზე თაფლისფერ თვალებში ღიმილი ჩაუდგა.

– არ გჯერა?

– როგორ არ მჯერა.

– მე ჩემს თავზე მაქვს გამოცდილი. მართლა, დედას გეფიცები, თუმცა ფიცილი რა შუა-

შია. სალოცავზე დაფიცება არ შეიძლება.

ტაძარში ხალხის ტევა არ იყო. ციცქნა სალოცავში იმდენი სანთელი ენთო, რომ სიცხის ბული იდგა. ბაჩომ, როგორც იქნა, საკურთხევლისკენ გაიკვალა გზა, თეოც ხელჩაკიდებული მიჰყავდა. მერე საკურთხევლის წინ შანდალთან შედგა და წმინდა გიორგის ხატს სასოებით შეავლო მზერა.

– საქართველოში ბევრ ადგილზეა აგებული წმინდა გიორგის სახელობის ტაძარი, ზოგი დიდია, ზოგი შედარებით მომცრო, მაგრამ მე მგონია, მაპატიე, ღმერთო, ამას რომ ვამბობ, ამნაირი ტაძარი არსად არ არის. რაღაცნაირად უბრალოდ აუგიათ, მაგრამ ამ უბრალოებაში, ამ სისადავეში არის ენით აუწერელი იდუმალეობა. კედელზე ხელის შეხებაც კი აუწყავს სიამოვნებას განიჭებს და მადლით გავსებს. ასე მგონია, წმინდანის სხეულს ვეხებოდე. რამდენი საუკუნეა აქ მლოცველი დადის, შეიძლებოდა რო მოეფიქრებინათ და ამ სალოცავის ადგილას უფრო დიდი ეკლესია აეშენებინათ, მაგრამ ესეც წმინდანის ნებაა ალბათ.

მინდოდა, ჩვენი ცხოვრების ღვრიტად ამ სალოცავში დანთებული სანთლები და გულიდან ამოსული ღოცვა მექცია, იმიტომაც გოხოვე წამოსვლა. – ჩურჩულებდა ბაჩო და თეოს გაბრწყინებული თვალებით შესცქეროდა.

უკვე ღამდებოდა. მლოცველებთან ერთად დაისდამეც შლიდა კარავს სალოცავის მთაზე. ღამისთევით მოსულ მლოცველებს კოცონები აენტოთ და ქეიფი გაეჩადებინათ. წმინდა გიორგის თაყვანისმცემელთა ღამისსათევი ალაგი რაღაც უცნაურ, ცეცხლოვან მისტერიას ჰგავდა.

– წამო, მე ვიცი ერთი კარგი ადგილი, იქ გავშლი კარავს. – თქვა ბაჩომ, – ცეცხლიც დავანთოთ, ზედაშეთიც დავილოცოთ, ხომ მოგშივდა? – თეომ თავი დაუქნია.

ეს ღვინო ჩემი ჩაყრილი ვენახისაა და როცა ვაზს ვრგავდი, მაშინ დავდე აღთქმა, რო წმინდა გიორგის სალოცავში წამოვსულიყავი და ჩემი ვენახის პირველი მოსავლით დამელოცა. ღვინოში უფლის მადლი და ბარაქაა ჩაბუდებული, უფრო სწორად, ვაზში და, იცი, რატომ ვართ სხვა ერებზე მეტად შეყვარებული ყურძნის ნაჟურზე? იმიტომ, რომ სხვებზე უფრო ახლოს ვართ ღმერთთან და ნახე სასწაული, საქართველო აირჩია უფალმა ვაზის სამშობლოდ. შენ არ იცი, როგორი ბედნიერი ვარ ახლა, რომ სალოცავში ფეხით ამოვედი, ზედაშე ამოვიტანე და შენ მყავხარ გვერდით, ვერ წარმოიდგენ, როგორი ბედნიერი ვარ. ბევრჯერ მიფიქრია ბედნიერების არსზე, რა არის ბედნიერება. დღეს გავიგე რა ყოფილა. – ბაჩომ ახლოს მიიზიდა გოგო და საფეთქელზე აკოცა, თეოს სურნელმა კიდევ უფრო გააბრუა, ნეტა-

რებისაგან თვალები მიღულა.

– ხომ გიყვარვარ, ჰა?

– რამდენჯერ უნდა შემეკითხო.

– ერთი და იგივე კითხვა შეიძლება მომბებურებელი იყოს, მაგრამ ამ შემთხვევაში ვერ დაგეთანხმები, იმიტომ რომ ძალიან მიყვარხარ.

– ახლა ღოყაზე აკოცა.

– მომშივდა. – თქვა თეომ, – სად უნდა გავჩერდეთ?

– ეხლავე მივაღო.

– შენ და შენი ეხლავე.

სალოცავის წინ გაშლილ მინდორს გასცდნენ.

– აეს ადგილია, – თქვა ბაჩომ, – მაშინაც აქ ვიყავით, წელან რო გიყვებოდით, კლასულებმა შევუთქვით, ზედაშე ამოვიტანეთ, და... აღარც კი მინდა გახსენება.

– რა მოხდა? – იკითხა თეომ.

– ვინხუბეთ და ბაბილონის გოდოლს მისეული ხალხივით დაგეშალა სალოცავმა, ერთმანეთს ვეღარ ვპოულობდით, ძლივს გავათენეთ ის ღამე. ვიცო, ამ სალოცავის ძალა და მადლი როგორია. – ჩანთა მოიხსნა. ჯერ ზედაშე და წასახემსი ამოაღა. თეოს ცივი ხაჭაპური მიაწოდა. თეომ უთქმელად გამოართვა და გემრიელად დაიწყო ღმურძელა ბაჩომ.

დაკეცილი კარავი გაშალა.

– დავეტევით? – იკითხა თეომ.

ბაჩოს გაეცინა.

– ერთი ანდაზა ხომ გაგიგია, ცოლ-ქმარი ცულის ტარზე დაეტიანო. ცეცხლი დავანთოთ, ღამე ცვარი წამოვა, აცივდება, კარვის წინ დავანთოთ, დავსხდეთ და ვიჭუქუქუკოთ, თან ჩემი ზედაშეთი დავილოცოთ, მე ახლა წავალ და შეშას მოვიტან – ჩანთიდან წალდი ამოიღო, – წამომყვები?

– წამოგყვები. – თავი დაუქნია თეომ.

– ცოტა მოშორებით გავიდეთ, აქ არ შეიძლება მოჭრა, სალოცავის ტყეა, ხატი გაგვიწერება. პაპიდაჩემის ქმარს შეემთხვა ერთხელ, დიდი ღიახვის ხეობაში სპარსის წმინდა გიორგის განთქმული სალოცავია და იმ სალოცავის ტყეში მოუჭრია შეშა, კისერგაშეშებული დადიოდა თურმე, რომ გასძახებდნენ, თავს ვერ აბრუნებდა, მერე მღვდელს უთქვამს, არაფერი შენ არ გიშველის, რაც არ უნდა იწამლო, ტაძარში წადი და პატიება სთხოვე, რომ ეგრე იოლად გადარჩიო.

– კაი წავედით, – წალდი გაირჭო ქამარში ბაჩომ, თეოს ხელი ჩაკიდა და ტყისკენ მიმავალ გზას დაადგა.

უფრო მოძლიერებულიყო ბინდი და ვარსკვლავებმაც გაბედეს გამოსვლა ცაზე.

– იფ, რა კაი ღამეა, ნამს არ გადმოაგდებს, – ჩაილაპარაკა ბაჩომ.

– ხო გიყვარს ღამე?

– ბნელი ღამე მიყვარს, ვარსკვლავებიანი არა.

– ბნელი რატო?

– რა ვიცი. ღამეს სიბნელე უხდება.

– შენ რა გიხდება? – დაიხარა და თავზე ეამბორა თეოს.

– რა ვიცი აბა, შენ მიხდები, ალბათ, – ჩაიკისკისა, – რა გამიწყალე გული.

დაბლობს დაუყვება ბაჩო, მხარზე ხელი მოაველო თეოს.

– ფრთხილად დაადგი ფეხი.

თეო ბაჩოს მიეკვრა. მთის ნიაჲმა დაუბერა. ტყის სუნი მოიტანა.

– აქ უკვე შეიძლება მოჭრა, ჩამოჯექი. მე ეხლავე მოვალ. – თქვა ბაჩომ.

– მეც წამოგყვები.

– არა. თავ-პირი დაგეკაწრება, ხუთ წუთში მოვალ.

წალდი ამოიძრო ქამრიდან და ტყეში, სადაც ერთმანეთში იყო ჩახლართულ-ჩაგრეხილი რცხილა-წიფელი თუ ველური თხილი, ღანდივით შეძვრა. ორიოდ წუთის მერე თეოს ჩეხვის ხმა და ბაჩოს ძახილი მოესმა.

– ხო არ გეშინია?

– არა. – გასძახა, თეომ, – სადღა შეხვედი, აქვე მოგეჭრა. – მაგრამ ბაჩო აღარ დაპასუხებია.

თეო იჯდა და ელოდა. კარგა შეღამდა, მაგრამ ბაჩო არ ჩანდა. ტყის სიღრმიდან მოისმოდა ველური ფრინველების ხმა, რომელიც იდუმალებას უასკეცებდა ტყეს და შიშის განცდას ბადებდა.

თეომ რამდენჯერმე გასძახა ბაჩოს, მაგრამ

ბიჭი თითქო ტყემ ჩაულაპა.

– ბაჩოლო, ბაჩოლო, – ჩამიჩუმი არ ისმოდა, რომელიდაც ფრინველი ჩხაოდა თავისთვის, გამბულად და დროის თანაბარი შუალედებით კიოდა ტყის ჭოტი.

– ბაჩოლო, ბაჩოლო! – მცირე ხანში თეოს ტირილი აუვარდა.

ბაჩო ამ დროს რცხილების ქვეშ მოკეცილიყო და გულთანად იცინოდა. ბოლოს ველარ მოითმინა, თეო შეეცოდა და გასძახა:

– მოვდივარაააააარ.

ტყიდან გამოსულ ბიჭს თვალცრემლიანი მივარდა გოგო და ისე ჩაეკრა, ბაჩოს არასოდეს არ უგრძვნია ასეთი რამ. თეოს ცრემლიანი თვალები ამოუკოცნა.

– სად წახვედი?

– ტყეში.

– მერე?

– რა, მერე, – ჩაეცინა ბაჩოს. – ორი საქმე გავაკეთე ერთდროულად.

– რომელი ორი საქმე?

– შეშაც მოვიტანე და იმაშიც დავრწმუნდი, რომ მაგრა გიყვარვარ.

– რა დებილი ხარ...

ელიაზარის ძველი ჩანთა

– დედას გიტირებ, დედას, ამასა ჰგონია, შევარჩენ, შენნაირები, დამაცა, – მუშტი დაუქნია ელიაზარმა კოლმეურნეობის კანტორას, – თქვენ თუ ციხე არ გახეხინოთ, კაცი არ ვიყო, არ გეკუთვნისო, აი თუ არ მეკუთვნის, დავანახებ, ეს წამპალი, ესა, საიდან მეუთრა, – ისევ მიაპყრო ანთებული თვალები კანტორის შენობას, თავმჯდომარის კაბინეტის აივანზე მთავარ ინჟინერს – ბენოს – მოჰკრა თვალი. ბენო კედელს ეფარებოდა და ჩუმად გასცქეროდა ელიაზარს. თუმცა, ელიაზარის მახვილ მზერას რა გამოეპარებოდა.

– ბენო, გამოიხედე, ნუ იმალები, შენც მაგის გვერდით მოგიჩენ ადგილს, აი ნახავ, ცეკას მდივანთან ჩავალ და, კაცი არ ვიყო, თუ არ განანოთ. თქვე წურბელებო, თქვენა!

მერე ბენო შევიდა და თავმჯდომარეს მოახსენა:

– იქნებ არცა ღირდეს ჰა, ხო იცი როგორი კაცია, გიჟი უნდა აქო და ერიდოო, აემაგის გადამტყრებას.

– ფეხები არავის არ მოჭამოს, – თქვა ორმოცს გადაცილებულმა თავმჯდომარემ, – მაგნაირებისა რო მეშინოდეს, აქ კი არ ვიჯდებოდი, – ამაყად ჩაილაპარაკა, ეს უფრო ბენოს გასაგონად, თუმცა კი გაიფიქრა: „მიმეოხრებინა ის ნაკვეთი, რა ჩემს ფეხებად მინდოდა,

რას ვალაპარაკებდით“, მერე პაპიროსს დასწვდა და გააბოლდა.

– ეგ ისეთი ტურა ვინმეა, რო არ მოისვენებს, – თქვა ბენომ, – მამამისიც ეგეთი იყო, კვიცი გვარზე ხტისო, ხო იცი მოსაქმული რო მქნელსა ჰგავ, აეგრეა, ალი-კვალი მამამისია. შენ შაქრო უნდა გენახა, თავმჯდომარეებს სისხლი ჰქონდათ იმისგან გამშრალი. დედა ფუტირე, ის რო საჩივარსა წერდა, კალამი ჰქონდა გამოჯეკილი, თან როგორი გადაკიდუბა იცოდა, როგორი, როგორი, მღვდლიანთ ვარლამა როგორ გაამწარა, ერთი ტრაწიანი გზის გულისთვისა, დღემდე ახსოვს სოფელს, ის გზა რო გაჩვენა, გაგეცინება, კაცო, ამის გულისთვისა ერთმანეთს როგორა ჭამდნენო, მაგრამ შაქრომ სანამ თავისი არ გაიტანა, არ მეეშვა, დააყიდინა ნაკეთები ვარლამას, ისიც ხან მოსამართლეს ჩაუტანდა ფულსა, ხან მილიციასა, მაგრამ არაფერი გამოუვიდა და მარტო ევა კაცო, მთელი სოფელი აკლებული და დაშინებული ჰყავდა, თან როგორ გასდიოდა, რა ვიცი, ქეყანა ჩალით ხო არ არის დახურული, შაქროსნაირ ან ამნაირ გოთვერან კაცსა როგორ უნდა დაუჯერო, მაგრამ, ალბათ, ამანაირებსაც ჰყავთ მამსმენები. სისხლში ქონდა, სისხლში, ჩივილი, ვიდაცის გამწარება, ბოლოსა, საჩივრის წერაში დაღია სული, გამპატიოსნებელი არავინა ჰყავდა, სასაფლაომდე ძლივს ჩაიტანეს, გრუზავიკზე დაუდეს და ისე

წაიღეს. ამასაც იგივე დღე მეელის. ე. შვილიშვილები რას ეუბნებიან, არ ვიცი, თითქო თავმოყვარე ბიჭები ჩანან, მაგრამ... ისინიც მაგის ნაშიერები არიან.

* * *

რაიადმასკომის თავმჯდომარეს, ამხანაგ სევერიან სამადალაშვილს, სოფ. ქვაფთაში მცხოვრები ელიაზარ შაქროს ძე ნაროუშვილის განცხადება-საჩივარი

ამხანაგო სევერიან, დიდი ხანი ვფიქრობდი, მომეწერა თუ არა თქვენთვის წერილი, მაგრამ ბოლოს გადავწყვიტე, რომ საქმის კურსში ჩამეყენებინეთ, რაც ხდება ამ ჩვენს მივიწყებულ სოფელშია, ვგულისხმობ სოფელ ქვაფთას. წინა თავმჯდომარის დროსა გლეხები კარგად გრძნობდნენ თავს, შრომაც უფასდებოდათ და სიხარულით ამუშავებდნენ კოლმეურნეობის ნაკვეთებს, მე პირადად, შარშან შემოდგომაზედ გადაჭარბებით შევასრულე ჭარხლის ანგარიში. სულ რამდენიმე თვეა, რაც ახალი თავმჯდომარე დაგვინიშნეს და ჩვენი კოლმეურნეობის საქმე უკან-უკან წავიდა, ხალხს კოლექტივში წასვლა აღარ უნდა, თავმჯდომარემ უსამართლოდ დაანაწილა სასახლკარე ნაკვეთები და ბობოლა გლეხებისგან ფული აიღო, იმ შემთხვევაში, თუ რაიადმასკომმა ყურადღება არ გამოიჩინა და არ მოგვხედა, იძულებული

შევიქმნები მივმართო ცენტრალურ კომიტეტს.
განმცხ. ე. ნაროუშვილი

– შიში, შიში მამაძაღლიაო, ელიაზარის გა-
მოჩენაზე ოფლი ასხამთ. ხედავს შაქროს ვაჟი,
მის დანახვაზე როგორ წამოუხურდებათ სახე
და შუბლზე თუ ცხვირის ნესტოებზე ჭირხლი-
ვით გამოუჩნდებათ ოფლის წვეთები. ელიაზა-
რის მოყავისფრო ჩანთას მოჰკრავენ თვალს და
ლამის სისხლი გაუჩერდეთ ძარღვებში. ამ ჩან-
თის გარეშე ხომ წარმოუდგენელია ელიაზარი.
ამ ჩანთის გარეშე ის არსად დადის, იქ
ინახება განცხადება-საჩივრები, რომლითაც
რამდენ თავმჯდომარესა და რაიკომის მდივანს
გამოუყვანა წირვა, ზოგი უმუშავარი დატოვა,
ზოგი ციხეში ჩასვა, ზოგი მოუსაველეთის გზას
გაუყვანა. შაქრო მოგონება იყო თავის შვილ-
თან, ყოველი ახლად დანიშნული თავმჯდომა-
რე თავისთან იბარებდა ელიაზარს და ათას
რამეს სთავაზობდა, რო როგორმე მისი რისხ-
ვა თავიდან აერიდებინა. თავმჯდომარეების
პირველი სამუშაო დღე ელიაზარის გაცნობით
იწყებოდა. იცოდნენ, მისი გადაკიდება ძვირად
დაუჯდებოდათ და ყველანაირ დათმობაზე მი-
დიოდნენ. ელიაზარმაც სული მოითქვა, ალი-
ზის სახლი დაანგრია და აგურის ორსართუ-
ლიანი სახლი წამოჭიმა. თან გულში ეცინე-
ბოდა ხოლმე, ყოჩად შაქროს ბიჭო, ამდენი
როგორ მოახერხე, იმ ცხონებულმა მამაჩემმა

რამდენი იარა, ვის კარზე აღარ იყო ნამყოფი, სტალინი პირადად სამჯერა ჰყავდა ნანახი, მაგრამ ოჯახს რა, აღიზის სახლი თავზე ენგრეოდა, ქარი ქშუტუნით შემოდოდა, რო გაწვიმდებოდა, მიწურში გუბეები დგებოდა. აი, ელიაზარმა კი ჭკუა მოიხმარა. იმ განცხადებებს, რომლებიც რაიკომის მდივნების თუ ცუკას ხელმძღვანელობის სახელზე იწერებოდა, თავისი შედეგი ჰქონდა, ის კი არა, ისე გაიწავა ეს ჩვენი შაქროს სიყრმის შვილი, რო თუკი ვინმეს საჩივრის დაწერა მოუწოდებოდა, ყველა ელიაზარს აკითხავდა. საჩივარს კი წერდნენ, მაგრამ ხვდებოდნენ რო თავისებური მარილი აკლდა. კიდევ უფრო გასაოცარი ის იყო, რო როგორი განცხადებაც არ უნდა დაეწერა ელიაზარს, მაინც საჩივარი გამოხდებოდა.

ბოლო განცხადება-საჩივრის გადათეთრება ვერ მოასწრო. განცხადება იწყებოდა ასე, საქართველოს სსრ ცენტრალური კომიტეტის პირველ მდივანს...

სოფ. ქვაფთაში მცხოვრებ ელიაზარ შაქროს ძე ნაროუშვილის განცხადება-საჩივარი. საჩივარი ეხებოდა კოლმეურნეობის თავმჯდომარეს და ბრიგადირს, რომლებმაც კოლექტივის კუთვნილი ხილი რუსეთის ბაზარზე გაყიდეს და სახელმწიფოს ზარალი მიაყენეს. არადა, წინა დღეს თავმჯდომარეს ელიაზართან ბრიგადირის ბიჭი გამოეგზავნა და ათასი მანეთი შეეძლია, ოღონდაც გაჩუმდეს, ოღონდაც

ხმა არ ამოიღოსო და ქაღალდში გადაეხვიათ ლენინისთავიანი წითელი თუმნიანები, მაგრამ ელიაზარმა ქვა ააგდო და თავი შეუშვირა, თუმცა საჩივრის გადათეთრებამდე დაიშალა საბჭოეთი და მოუსაველეთის გზას დაადგა კოლექტივიც, რაიკომიც და სსრკ ცენტრალური კომიტეტიც.

თითქო სიზმარში იყო ელიაზარი, რაიკომშიც ჩავიდა, ქალაქკომშიც, მაგრამ კაციშვილი არ დახვედრია, გეგონება არც ეარსებოს იმ ხალხს, ვისთანაც საჩივრები მიჰქონდა. დაიშალა საბჭოთა კავშირი, წავიდნენ თავმჯდომარეები და რაიკომის მდივნები, წავიდნენ, სად წავიდნენ ნეტავ? ეკითხება თავს და ისევ თვითონ პასუხობს: ჯანდაბაში და ღოზანაში. ხვდება, რო მისი ადგილი თანდათან ქრება, თანდათან იკარგება. აღარავის უნდა ტყავის ჩანთიანი ელიაზარი, აღარავინ არის მისი ყურის მგდებელი, ახლები მოვიდნენ, არის არეულობა და გაურკვეველობა, სოფლის საბჭო სოფლის საკრებულომ შეცვალა, საკრებულოს სათავეში მოვიდა ოთანაანთ გოდეს ბიჭი.

უყურა, უყურა მცირე ხანს ელიაზარმა სოფელსაც და სოფლის ახალ თავკაცსაც და ბოლოს საჩივარი დაწერა, სათაქავში ამოიღო გოდეს ბიჭი და მისი ამფსონ-ამლაკუკები. მაგრამ განცხადება-საჩივრის ტექსტს დიდხანს უტრიალა, ვის სახელზე დაეწერა არ იცოდა, ადგა და ისევ საქართველოს სსრ ცენტრალურ

კომიტეტს მისწერა, თუმცა, ბოლოს დარწმუნდა, რო მისი განცხადების წამკითხველი არავინ იყო დედამიწის ზურგზე.

* * *

„რა დრო იყო მაინცა, ელიაზარ, რა დრო იყო. ფასი ჰქონდა შენს სიტყვას, ეს რა დრო მოიყვანეს, არა, საჩივრები ახლაც იწერება, საჩივრებს რა გამოლევს. ისეთი ცხოვრება არასოდეს დადგება, რო ადამიანმა, მით უფრო ქართული ჯიშ-ჯილაგისამ მეორე ადამიანს არ უჩივლოს, ხორცი არ მოგლიჯოს. ეგეთი ცხოვრება არასოდეს იქნება და არც არავის უნდა ჰქონდეს ამის იმედი. ჰო, საჩივრები ალბათ ახლაც იწერება, მაგრამ ელიაზარის საჩივრებს არავინ კითხულობს, წერე და იკითხო, - უთხრეს ელიაზარს და შაქროს სიყრმისშვილიც წერს და კითხულობს. გულის ჭიას იკლავს, დაწერს, მერე გულმოდინედ წაიკითხავს, ჩაასწორებს, გადაათეთრებს და ისევ წაიკითხავს, თითქო შევებას გრძნობდეს ამით, მერე ხვდება, რო ამის წამკითხველი ელიაზარის გარდა არავინ არის დედამიწაზე, დაკეცავს და თავის ძველ ჩანთაში შეინახავს. ელიაზარის ძველ მტრებს, კოლექტივისუამინდელ მტრებს კი ეცინებათ გულში: „დედა ვუტირე, დადის ეგრე ჩასვრილი ბაღლივით, უჩივლოს კიდევინმეს, თფუი, ნამუსი რო ჰქონდეს, უნდა წავი-

დეს სოფლიდან და სადმე ძაღლივით დალიოს სული“.

თვალეები ჩაუცვივდა, ყვრიმალეებზე ხორცი დაუჭკნა, თავზე ორი ღერი თმაღა შერჩა და სანთლისფერი შუბლი ყავისფერი ლაქებით აუჭრელდა, ხმა დასიცხული მგზავრით მიკარგული აქვს. თუ კარგად არ წაუგდე ყური, ისე ვერ გაიგებ, რას ლუღლუღებს, წელშიც მოხრილა, გაღეულ კისერზე ხის სოკოსავით აზის ვეება ხორცმეტი. ხელის მტევნები უკანკალებს. ხვდება რო მთავრდება სავალი, ყავისფერი ჩანთით აიარა ეს გზა. კი, ფიქრობს განვლილ ცხოვრებაზე, იქნებ არც უნდა მოეკიდა ხელი ამ ჩანთისთვის, მსუბუქად ივლიდა, მსუბუქად აათავებდა სიცოცხლის გზა-ბილიკს, ალბათ, ასე ეწერა, ასე უნდა ეცხოვრა. მორჩა და გათავდა. ეხლა რაღას შეცვლის. გაცრეცილი, ალაგ-ალაგ თავგისკბილგაკრული ვეება ტყავის ჩანთა ახსენებდა წარსულს. რაც იმ ჩანთას საქმე გაუკეთებია. საჩივრებთან ერთად, უმისამართო საჩივრებთან ერთად ელიაზარის მოგონებებიც ელაგა ჩანთაში, რომელიც რამდენიმე დღეა, რაც ელიაზარის რძალმა – შვილთაშვილის მეუღლემ გახურებულ თონეში ჩაუძახა.

წერილი ღმერთთან

ლევანს, ჩემს ბავშვობის მეგობარს.

არ ვიცი, ისე რამ მომაფიქრა, რაღაც აბდა-უბდა აზრები კი მომდიოდა თავში, გულიზაფხულის ცხელ ღამეს, შუაგულ ბაღში ცხონებული პაპაჩემის მიერ დარგული ბუთხუზა მსხლის ქვეშ, რომელიც უკვე დღეებს ითვლის სიბერის გამო, გავშალე ღეიბი და კაი გამოცდილი ასტრონომივით ვაკვირდებოდი ცას. რა ცა იყო იცი? საოცარი, ვარსკვლავებით დაზორტილ-დაზნექილი, საცა ერთი მნათობი იყო, ალბათ, ამ თვალშეუდგამ სამყაროში, ყველა ერთიანად გამოეფინა გამჩენს. თეოც გვერდით მეჯდა. ავცქეროდი ცას და ვფიქრობდი უსასრულობაზე. მერე თეოსაც გავუმხილე, რაზეც ვფიქრობდი.

– სამყარო აქედან იწყება და არ სრულდება.

– როგორ თუ არ სრულდება, დაუსრულებელი არაფერია.

– გეუბნები რო არ სრულდება, რომ მყავდეს ისეთი საფრენი რაღაცა და ძალიან მაღლა და თან დიდხანს შეეძლოს ფრენა, დაგიმტკიცებდი, აქედანვე ავფრინდებოდით, სულ ვიფრენდით და ეს შეიძლება იმდენ ხანს გაგრძელდეს, რომ გზაში დაგიმთავრდეს კაცს წუთისოფელი, სადმე ცის შუაგულში, თუმცა სადაქვს ცას შუაგული. ყველანაირი დროის საზომი უძლურია ცასთან და მაშასადამე ღმერთ-

თან, - ვფიქრობდი ხოლმე, - რანაირად შეიძლება დაუსაბამო იყოს ღმერთი-მეთქი, ე.ი. ის ყოველთვის არის, არასოდეს შექმნილა და არასოდეს მთავრდება და ამის ნათელი დადასტურება გახლავთ ცა. ის არასოდეს მთავრდება. არ ვიცი, ავურიე თუ არა, მაგრამ მართლაც ვნატრობ შორეულ და გრძელვადიან ფრენაზე, თან მინდა თეოც წავიყვანო, თეოს ჩემი ყველაფერი სჯერა. არ მინდა, იმედები გავუცრუო. საოცარი იქნება, ცაში რომ დავბერდებით. დედამიწაზე ყოფნა მომწყინდა, სოდომ-გომორობანას თამაში მომბეზრდა, ეს თამაში კი გრძელდება და გრძელდება, დასასრული არ უჩანს. არადა, ხომ შეიძლება, რომ სხვანაირად იყოს ყველაფერი. დედამიწა ადამიანთა მკვდარი ოცნებების გროვად გადაიქცა, ეს უსულო ნატვრა-ოცნებები კი გროვდება და გროვდება. რამდენი ათასი წელი უნდა გავიდეს კიდევ, რო ადამიანმა ამ ცხოვრებას ან საკუთარ თავს რამე გაუგოს. თეო ზის მოწყენილი და ცას ასცქერის.

– რაზე ფიქრობ?

– არაფერზე, ისე, შენი თქმისა არ იყოს, რაღაც დიდი უაზრობაა ყველაფერი, თავს ირთობ ადამიანი და რა მერე.

– თავს რო ირთობდე, კიდევ ჯანდაბას! ცხონებული პაპაჩემი იტყოდა ხოლმე, ადამიანი რო იბადება, უნდა ტიროდე და, როცა მოკვდება, როცა წვალებას მორჩება და მოისვენებს, სი-

ცილით უნდა აცილებდეთ.

– ისე, ნეტავ შეიძლებოდეს ღმერთთან გასაუბრება.

– გაგიჟდი? – გაწყრა თეო, – რეებს ლაპარაკობ, ღმერთზე ეგეთი რაღაცეები.

– არაფერი, ისე, რაღაც გიჟურად მომივიდა, სიმართლე გითხრა, ბევრჯერ მიფიქრია იმაზე, რომ როგორც ზღაპრებში ხდება, ქრისტე ღმერთი ესაუბრება ადამიანებს, აეგრე რო შემახვედრა მეტი, ჩემს სათქმელს ვეტყოდი, რასაკვირველია, შეიძლება უაზრობაა, მაგრამ მაინც ჩემსას ვეტყოდი. ისე, სამყაროს მოწყობა სხვა-ნაირადაც შეიძლებოდა.

– კიდევ? – ქიმუნჯი მიჰკრა თეომ, – სხვა რაღაცაზე ილაპარაკე, თემა შეცვალე.

– შეცვალე კაია, მეფიქრება. ისე, დიდი სიამოვნებით მიეწერდი ღმერთს წერილს. მაგრამ სად გავგზავნო. ამოდენა უსასრულობაში სად გავუშვა ჩემი წერილი. რაღაცა პატარა სათქმელს ვეტყოდი, გულის ჭიას მოვიკლავდი...

თეოს გემრიელად ჩაეძინა. ძილმა უცბად წაართვა თავი. მძინარე ქალზე ლამაზი ამქვეყნად არაფერია, მიძინებულ ბუნებასავით უცნაური ეშხი აქვს.

– თეო. – დავეჩურჩულე.

ის უკვე უსხეულოდ დანავარდობდა სიზმარეთის ველ-მინდვრებზე. რამდენჯერმე ვაკოცე. საოცარი სურნელი ჰქონდა. ყველა ადამიანს თავისი სუნი აქვს, რომელსაც ყველაზე მეტად

ლოგინიდან შეიგრძნობ, მართლა, მართლა, აი, დაყნოსე თუ გინდა ლოგინს და მიხვდები. თუ-ოს სუნი ყველასაგან განსხვავებულია! მსხლის ტოტზე ჰკიდია ვეება ფანარი, რომელიც მო-ღურჯო-მოვერცხლისფრო შუქს გამოსცემს და უცნაურ ნათელს ჰფენს პაპაჩემის მიერ დარ-გულ ხეს, რომელსაც დღეებიდა დარჩა. მოჭამა თავისი წილი წუთისოფელი და ერთ დროს, ახლა მე რომ ვზივარ, მოტიტვლებული ადგილი იქნება. ადამიანიც ეგრეა, ვერ წარმოგიდგენია უშენობა დედამიწაზე, ვერ წარმოგიდგენია, როგორ უნდა იარსებოს სამყარომ, როცა აღარ იქნები... წყვდიადი გადაეკვრება სივრცეს, რო-გორც დაბადებამდე იყო, ვიდრე უფალი იტყო-და „იქმენინ ნათელიო“ ეგრე იქნება, სიბნელე, წკვარამი... დავიწყე წერილის წერა, რომელსაც ადრესატი არ ჰყავს. უფრო სწორად, წერილს ქვეყნიერების გამჩენის მისამართით ვწერ, ან მივა და ან არა, მაგრამ მე მაინც ვიკლავ გუ-ლის ჭიას და ვიცი, ამაზე მომიწევს მერე საზვერებზე პასუხის გაცემა. ისე, ამ თვალუ-წვდენელ სამყაროში რამდენი ჩემნაირი დადის, ყველას რაღაცა უნდა, ყველა რაღაცით უკმა-ყოფილოა, შენ გინახავს ყველაფრით კმაყოფი-ლი ადამიანი? ჰოდა, ყველამ რო ღმერთს მი-სწეროს წერილი, ეგრე სად წავა. ამ წერილის ავტორს განკითხვის დღეს, ვიცი, ჯოჯოხეთი არ ამცდება, მაგრამ მაინც ვწერ. წერილი ასე იწყება:

„ღმერთო, ვიცი, რო ძალიან გიყვარს ადამიანი, ვერ დავიჯერებ, რო თუნდაც მეორედ მოსვლის ჟამს ისე გაწვიმდეს, როგორც ბოლო ჟამამდე ქუხს, რასაკვირველია, მშობელს ურჩევნია, ყველა შვილი წესიერი პყავდეს, ისეთი, როგორიც მას უნდა, მაგრამ ყალთაბანდი შვილი საციხედ მაინც ენანება, თქვენს ხატად შეგვქმენით ყველა... მაგრამ... დანარჩენს ვერავინ წაიკითხავს, დანარჩენი მარტო მე მეცოდინება და კიდევ იმას, ვისაც ვუგზავნი“.

* * *

- ვერა ხარ კარგად.
- რა შემატყვე, რომ ვერ ვარ კარგად?
- გატყობ.
- არაფერია, ხანდახან მემართება ასეთი რაღაცეები, ადამიანი ვარ, საფიქრალ-სადარდებელს რა გამომიღვეს.
- ახლა სულ სხვანაირად ხარ, – თავზე მეფერება თეო, – შენ რომ ცუდად ხარ, სიკვდილს ენატრობ, არ მინდა, რომ ასეთ ხასიათზე იყო.

თეო უკვე მეხუთე თვეშია. მუცელი წამოეჩიტა, ხანდახან ხელს დამადებინებს, სადაც მოუსვენარი უხილავი არსება ერთ ამბავშია, ბორგავს, შფოთავს, ჯერ არ დაბადებულა და უკვე ებრძვის წუთისოფელს. დედის წიაღიდან ემუქრება სამყაროს. თეოს კმაყოფილების დიმილი უდგას მოლაქაებულ თვალის უბეებში,

დედობის კმაყოფილების თუ ბედნიერების შუქი, ამაზე დიდი ბედნიერების განცდა, როცა საკუთარ წიაღში ჩვილის განძრევას შეიგრძნობს, ქალისათვის ალბათ არაფერია.

– ნუ ნერვიულობ, ყველაფერი კარგად იქნება, ცხოვრება ხო იცი როგორია, გაჭირვებაც უნდა ავიტანოთ და დაღსინებაც მთავარია, რო ერთმანეთს გაეუგოთ, არ ინერვიულო არაფერზე, გეხვეწები. ვიცი, რასაც გულისხმობს. უსახლკაროდ დავრჩით. ძნელია უსახლკარობა. სახლი ბანკმა გაგვიყიდა, გაგვიყიდა ბიძაშვილის გამო, რომელმაც ჩვენი ბინით ისარგებლა, ბანკიდან ფული გამოიტანა, წავიდა მერე უცხოეთში და ერთ მშვენიერ დღეს დაგვაცდევინეს ბინა. მე წინააღმდეგობა არ გამიწევია, თეომაც იტირა, იტირა, მერე მე დავამშვიდე, ზოგს საერთოდ არ აქვს სახლი და თავს კი არ იკლავს-მეთქი. მეორე ბიძაშვილის სახლში გადავბარგდით და იქ ვიცხოვრეთ ბარე ორი წელიწადი. მერე ის ბიძაშვილიც მოგვადგა და ბინის დაცლა გვთხოვა, ბიჭი ცოლის მოყვანას აპირებს, უნდა დამიცალოთო, აბა ჩემს ორთახიანში თავი კუდს ვერ მოიქნევს და იქ რამდენი დავეცევიოთ. გამოვაღაგეთ ბარგი-ბარხანა და დავრჩით ეგრე. მერე გამახსენდა სოფელი, ცხოვრებული პაპაჩემისეული სახლი, სადაც ჩემი მშობლებიც აღარ ჩადიოდნენ ბოლოს. აღიზის ძველთაძველი სახლი გვედგა, უფრო სწორად ქოხი. კრამიტის სახურავით,

კედლებგამობერილი. ერთი კაი ქარი რო ამოქროლილიყო, ჩაიღურის წყალს დაღვედა. ჩავედით მე და თეო, მივალაგ-მოვალაგეთ, დავასუფთავეთ, მეზობლებიც მომეხმარნენ. ეზოდან მოთიბული ეკალი და მაყვალ-ბარდი გავიტანეთ, ვერასოდეს ვერ მოვიფიქრებდი, რო მე ჩემს ცოლთან ერთად პაპაჩემის კერაზე დავბრუნდებოდი, ალბათ, განგების ხელი ერია.

* * *

თეო დედამისთან გავგზავნე და მამა კახაბერს დავურეკე. მამა კახაბერი ჩემი ბავშვობის მეგობარია, ერთად გავიზარდეთ, ერთად დავრბოდით, თავიდან ცოტა ავარ-მავარა იყო, ისევე როგორც თითოეული ჩვენგანი. მერე ციხეში ჩავარდა, ორიოდე წელი ქურდობის გამო ხეხა და სასჯელის მოხდის შემდეგ შინ არც მისულა, სადაც მოხუცებული დედა და უფროსი და ელოდებოდნენ, პირდაპირ მონასტერში წავიდა.

მამა კახაბერს შევჩივლე ჩემი სულიერი გასაჭირი. ულოცველი კაცი ადვილად დამიმართოხელა ეშმაკმა, მომერივნენ. რაღაცნაირად შემძულდა ცხოვრება, სამყარო მოძველდა, დაჰკნა, გახუნდა, მომბეზრდა ყველა და ყველაფერი თეოს და იმ არსების გარდა, რომელსაც ჯერ არ დაენახა წუთისოფელი.

და ამ გაჭირვების უამს სიზმარში ვნახე მამა კახაბერი, მოვიდა, ვეება წვერით, ანთებული

თვალებით და ერთი კარგისა გამილაწუნა,
ისეთი ტკაცანი გამადინა, გონს მოვეგე.

* * *

– დედა პელაგია დაგვხვდება მონასტერთან,
მე უკვე ვუთხარი, მონასტრის წინამძღვარმაც
იცის... ერთი სიტყვით, არ შემარცხვინო, გაიგე
ბიჭო, შე დამლა შენა, როგორ ჩამოგიყრია
ყურები, მაგნიარ რაღაცეებს შეხვდები ცხოვ-
რებაში, არ უნდა გატყდე, სული უნდა მოიძ-
ლიერო, ძლიერი სული კლდესავით არი და
თუ ეშმაკი დაგეტაკება, ტვინს მიანთხევეს, უფ-
რო სწორად, რქებს დაიმტვრევს, არ გექნება
მტკიცე სული და გამოგვატრავს იმ წვეტიანი
რქებით, გაიგე? შენ რა გითხარი შენა, შენა
და ესეთ დღეში, მამალი მგლისა არ გეშინო-
და. ერთი სიტყვით, ხო გაიგე, დედა პელაგია
დაგვხვდება მანქანით, მე არ ვიქნები, ათონის
ქართულ სავანეში მივდივარ, მონასტერში კე-
ლიას გამოგიყოფენ, ილოცე და იშრომე. მალე
გაგივლის ყველაფერი. რაც შეიძლება ბევრი
იფიქრე ღმერთზე, ღმერთზე ფიქრი სიყვარუ-
ლის გრძნობას გაგიჩენს. შენ ეხლა სული
ამოშაშრული გაქვს და შენი გრძნობები მკვდა-
რი თევზებივით ყრია. წარმოიდგინე დამშრა-
ლი მდინარე და მკვდარი, ხრწნაში წასული
თევზები... წყალი გინდა, წყალი, ოღონდ ჩვეუ-
ლებრივი წყალი არა, უკვდავების წყალი, რო-
მელიც ტაძარშია...

* * *

როგორც მითხრა მამა კახაბერმა, მართლაც ისე მოხდა. ჩავედი ვეჯინის მამათა მონასტერში. მარტოდმარტო, ფათერაკების საძიებლად წასული მგზავრივით ჩანთაგადაკიდებულმა კითხვა-კითხვით მივაკვლიე სოფელს. მონასტერი სოფლიდან კარგა მოშორებით ტყეში იყო. ავუყევი აღმართს, ტყიდან გუმბათის წვერი მოჩანდა. ცადაქნილი ტაძარი ზემოდან დაჰყურებდა დევხეებს. პირჯვარი გადავიწერე. მერე თეთრ ავტომობილს მოკარი თვალი, რომელიც მაღე ჩემს სიახლოვეს გაჩერდა, საიდანაც ყორნისფერი სამოსით შემოსილი მონაზონი გადმოვიდა და გულმა მითხრა, რო ეს უნდა ყოფილიყო დედა პელაგია.

– თქვენ ხომ არ ხართ ღევანი? – მომესალმა ქრისტეს მხევალი, რომელიც ასაკით ჩემზე ორი-სამი წლით უმცროსი უნდა ყოფილიყო.

– კი, მე ვარ.

– მამა კახაბერმა დამირეკა, წამობრძანდით ჩვენთან.

ოციოდე წლის ჭაბუკი მორჩილი მართავდა მანქანას.

* * *

ნელ-ნელა ცოცხლდება მკვდარი თევზები, უკვდავების წყალმა მოასულიერა. არ მეჩვენება, მართლა ასეა. ბნელ კელიაში ხის ტახტზე

ვწევარ, კუთხეში ანთია მტკაველიანი კელაპტარი, რომლის შუქი ფანტავს წყვილადს და კანთიელად აჩენს ხატებს. რამდენი ბერი ან მორჩილი წოლილა ამ საწოლზე, რამდენი კელაპტარი დანთებულა სალოცავ კუთხესთან და რამდენი ღოცვა წაკითხულა. თვალები დახუჭე, გაირინდე, ფიქრით შენც ამ კელიაში გაჩნდები, საკმევლის სურნელსაც იგრძნობ, იცი? რაღაცნაირად მსუბუქად ვგრძნობ თავს, სხეული მჩატედ მეჩვენება, არადა, ხორცის სიმძიმემ ღამის ჭკუიდან გადამიყვანა. ყველაზე მეტად შენ გამიგებ. აქ ისეთი სამყაროა, სიჩუმე, საოცარი სიჩუმე, რაც ასე სჭირდება ადამიანს, ამ ხმაურიან, მოსაბეზრებელ ორომტრიალში ჩაყურყუმელაგებულ ადამიანს, რომელიც ყოველთვის მატერიაზე ფიქრობს და სული... სული მაშინ ახსენდება, როცა უჭირს და სიკვდილთან სიახლოვეს გრძნობს, ღმერთიც მაშინ ახსენდება. აქედან არსად არ მინდა წასვლა. ამაზე კარგი ადგილი სად უნდა იპოვოს ადამიანმა? ბედნიერები არიან ბერები. აქ არის ნამდვილი ბედნიერება, უხრწნელი ბედნიერება.

გუშინ ჩავაბარე აღსარება და თითქოს დედამიწისხელა ტვირთი მოვისხენი, მრცხვენოდა, თავჩაღუნული ვესაუბრებოდი მოძღვარს, მაგრამ რო არ მეთქვა, ვერ გავთავისუფლდებოდი, გული გამისკდებოდა, უზარმაზარი ნაგვის გროვა ამოვიღე სულიდან და აღარ მინდა, ნაგვის ადგილზე დარჩენილი სიცარიელე ისევ ნა-

გაგმა შეავსოს.

დილაღამიან ვდგები და ცისკრის ღოცვას ვესწრები, მერე კელიებს ვაშენებთ იმ ადამიანებისათვის, რომლებიც ჩემსავეთ შეჭირვებულები იქნებიან და მონასტერში იპოვიან შევებას.

„გახსოვს, ღმერთს რომ წერილი მივწერე? თურმე, ღმერთთან გასაგზავნი წერილი აღსარება და ღოცვა ყოფილა, რომელიც ამ უზარმაზარ უსასრულობაში ღმერთამდე ადვილად მიდის. გოცნი, თეო, თავს გაუფრთხილდი და მიმიხედე მაგ კაცს, მწუხრის ღოცვაზე შევდივარ და არ გეწყინოს, კაი?!“

თანდილას ბოლო ჟამი

– დაიწყო ისევ... – მურმურებს დარო, – დაიწყო და რაღა გააჩერებს, დღე ხო აღარა მაქ მოსვენება და ღამეც შემჭამა, გამამხრა, ეს რა ბედი მქონდა, ეს რა სიბერე მელოდა.

თანდილა შინდის არგანზე ჩამოყრდნობილა და ბაღს გასცქერის. ეს ჯოხი ღამის არის ლოგინშიც ჩაიყოლოს, თავიდან არ იშორებს, უფროსმა ძმამ ილამ გაუკეთა. ილა ორი წელია, რაც წავიდა, რაც სულეთში გადასახლდა და თანდილას ძმის მაგივრობას ეს ჯოხი უწევს, ძმაც ხომ ძმის საყრდენია. და აი, ილას გამოთლილი შინდის ჯოხიც საყრდენათა აქვს, ორივე ხელით ჩემოყრდნობა და ბაღს გასცქერის. ილას გული დაეწვებოდა ხოლმე ძმის დანახვაზე, თანდილა ბარე რვა წლით უმცროსი იყო. ომიანობის დროს რაც ილას თავის ძმაზე ამაგი ჰქონდა, კაი მშობელს გაუჭირდებოდა. თავისთვის რო ენანებოდა ლუკმა, ძმას უნახავდა, მისი გამოზრდილი იყო და როცა ნაადრევად გატეხილ, ჩამობერებულ ძმას დანახავდა, გული ჩაეთუთქებოდა, თვაღზე ცრემლი მოადგებოდა. მე ესე ყოჩაღად უნდა ვიყო და ეს კიდევ ესეთ დღეში? - დანანებით ჩაილაპარაკებდა ხოლმე. ამ ცხოვრებას სამართალი არ აქვს, უშვილძირო კაცი ვარ, ხეზე რო ავიდე, ძირს არაფერი დამრჩება, მე დამმართვოდა ეგ ავანტყოფობა, მე შევეჭამე, რაღა ამ ჩემს

ძმას დაერია, თფუი! კბილებს გააკრაჭუნებდა ილა, რომელიც შესაშურ ჯავარზე იყო, რა ჯანი ჰქონდა ცხონებულს მკლავსა თუ მუხლში, ბევრ ახალგაზრდას შემშურდებოდა, ერთი კბილი არ აკლდა, არადა, ოთხმოცისთვის მიეკაკუნებინა, რვა ათეული ცოტა ხო არ არის. ისე, არც ბევრია, ჩვენთვის რო ვთქვათ, მაგრამ... თანდილა უცბად ჩამოხერდა. რაღაც უკურნებელი სენი შეეყარა, რომელმაც მუხლში ძალა გამოაცალა, სხეული გამოუფიტა, უცბად დაჩიავდა და რძლის და ცოლის მოსაველელი გახდა. აღარავის ახსოვს ძველი დრო, ერთი ფოტოებს შეჰყინვია, ხანდახან ალბომს გადმოიღებს თანდილა და ცრემლჩამდგარი თვალებით აცქერდება.

„ის დრო ჯობდა, თანდილ, როცა მთელი რუსეთი ფეხქვეშ გქონდა, სად აღარ იყავი, ხმელეთი გაქვს შემოვლილი, როგორ ინახავდი ოჯახს, შენახვაც არის და შენახვაც, ცივ ნიავს არ აკარებდი, რა მოკლებია შენს შვილებს, არც არაფერი, შენნაირი მამა ხომ იშვიათია, შვილებს უმაღლესი დაამთავრებინე, ცხოვრების გზაზე დააყენე, მაგრამ ტყუილი ყოფილა ყველაფერი, მართალს ამბობდა ხოლმე ცხონებული ნათლიაჩემი - პეტრე, ზედმეტი პატივი შვილსაც არ უნდა სცეო, მერე რა რო შვილია, ზედმეტი პატივისცემა და სიკეთე ადამიანს აფუჭებს, თვალის ჩინს უკარგავსო“, - ფიქრობდა ბერიკაცი. ეხლა, როგორა ვთქვათ, რო არ უვლიან თანდილას, ცოლიც უვლის და

რძალიც, მაგრამ ის სითბო არ ახლავს ამ მოვლას, რასაც იმსახურებდა. ხანდახან მწარედ ჩაედიმება. „ამ ამბავს როგორ წარმოვიდგენდი. ეს რო ათიოდე წლის წინ ჩემებისთვის მეთქვა, სიცილს დამაყრიდნენ, ვინ იფიქრებდა, მე თუ ამ დღეში ჩავევარდებოდი. სამ თვეში ერთხელ მოდიან ჩემი გოგოები, მოვლენ, მომეფერებიან, ჰგონიათ, ბებერი მამისათვის ესეც საკმარისია, თუმცა, ყველა დაბერდება და ამაზე ბევრი უნდა იფიქრონ ადამიანებმა“.

თითქო გამოცდა მოუწყო თანდილას ოჯახს გამჩენმა, ახალგაზრდობაში რო ფეხქვეშ ეგუბოდით და მაგის ნაშოვნის ქონება გინდოდათ, სიბერეში როგორ შეინახავთო.

ეჰ, რას არ იფიქრებს მოხუცი ადამიანი, რომელსაც ფიქრიც სხვანაირი აქვს, ღიმილიც, ძილიც და ტკივილიც.

შინდის არგანზე ჩამოყრნობილა თანდილა და ცოლს ეჩხუბება.

– დალიე წამალი? – ეკითხება დარო.

– დავლიე, ოხრათ დარჩა ეგ წამალი, განა არ ვიცი, რატომაც გამააწერინეთ ექიმს, მალე მოგშორდებით და დაისვენებთ.

– აბა, რა უნდა გელაპარაკო? – გაწყრა დარო, – ტვინი გამოგეცალა, ყველას ეჭვის თვალით უყურებ, როგორ დაგკანკალებთ და შენ კიდევ, დაუნახავი კაცი ხარ.

– დაუნახავი ვარ... – ჩაიბუტბუტა, – ნეტავ როგორ უნდა ვხედავდე, რას მოეღიან ჩემგან.

– არაფერს მოველით, მარტო ტკბილი სიტყვა თქვი. ყველა შენი ცხოვრებით ცხოვრობს ამ სახლში. ბავშვებიც ხომ ცოდონი არიან.

– ჰმ, ვიცი, როგორი ზედმეტიცა ვარ. კარგი იქნება მოვშორდებოდე, აქმ არე-მარეს რა ეშველება...

* * *

ხედავს, არ ეჩვენება, რა ქნას. ამბობს, არ უჯერებენ. ჯერ ბიჭს უთხრა, გაეცინა.

– აბა, რას ღაპარაკობ, მამა, სად ვინ არის კაცი, არც გზა გაუყვანიათ, არც „სეტკა“ აუხსნიათ, არც საქონელი წაუსხამთ, რაღაცა მოგეჩვენა, იქნება სიზმარში ნახე და მერე ცხადშიც გამოგყვა.

მერე ცოლსაც მოუყვა. მოუყვა იმას, რასაც ხედავდა. ხედავდა, როგორ მუშაობდა მის ბაღში ორი კაცი, როგორ მუყაითად, გულმოდგინეთ ახსნეს მავთულბადე, რომელიც ბარე ნახევარი საუკუნის წინ შემოყვანილი თანდილას. ჯერ ხო წვალეებითა და დაგვით იყიდა და შეხედე, ვიღაც უცხო ადამიანები მის ნაწვალნადავს ხსნიან. ახლა გზა, ვეება ტრაქტორი მოიყვანეს, შუაგულ ბაღში, ტონიანი ვაშლის ძირები ამოდღლიძეს და ხრეშის დაყრა დაიწყეს, გზა გაჰყავთ, ესეთი უპატრონობა გაგონილა? ეს ჩემი დოყლაპია ბიჭი, სად ასხია თვალები! ახლა საქონელი, მთელმა სოფელმა თანდილას ძროხები მოაშენა და საქონელიც წაასხეს.

დარომ ტირილით თავ-პირი დაიოსა. ეს რა დაემართა, ამნაირი გონების კაცს. წადი, შვილო, ექიმს შესწივლე, იქნებ რამე ვუშველოთო. წავიდა ბიჭი ქალაქში, მივიდა ნაცნობ ექიმთან, სადაც აღრე დაჰყავდა ავადმყოფი მშობელი და შესწივლა მამის გასაჭირი, მაგრამ მკურნალმა ვერაფერი საიმედო უთხრა. ეგაო, რაღაც მოჩვენებები რო დაეწყო, მაგ დაავადების გამოა და მკურნალობას არანაირი აზრი არ აქვსო. აზრი არ აქვს კარგია, როგორია, მშობელს ამ დღეში უყურო, თან იმის ჯავრი ჰქონდა ბიჭს, სოფელი რო გაიგებდა, რას იტყოდა. სირცხვილი წინასწარ სწავდა.

* * *

ანდერძი? ანდერძი რა დავწერო, იმ იმედით ვცხოვრობდი, რო ოჯახი კარგი მყავდა, ბიჭი მეზრდებოდა, მომავლის იმედი მქონდა, რაც მე უბედურება მინახია ცხოვრებაში, სად აღარ ვყოფილვარ, ცხოვრება და ქონება რო მეშოვა, შემოვიარე მთელი ქვეყანა, მაგრამ რად გინდა, ესე მინიავებენ, ვიდაც უცხო ხალხს ატანენ ჩემს ნაწვალ-ნადაგსა! - ბუტბუტებს თანდილა და თემოსკენ გაურბის მწყრალი თვალები, ამოდენა ბეხლერწი კაცია, მამულს ართმევენ, ეს კიდევ აინუნშიაც არ აგდებს.

თემო ყურადღებას არ აქცევს და ბოლოს ვეღარ მოითმინა თანდილამ.

– შენ გელაპარაკები, კაცო.

– რა გინდა, მამაჩემო, – აენტო თემო, მაგრამ ცოლმა ანიშნა, მაგის ჭკუისა ხო არ გახდები, დაანებე თავი, გულს მოიოხებს და გაჩერდებაო. თემოც მაშინვე გაჩუმდა.

– რა მინდა და აემაგ ხალხს მიხედე, ან კანონი არ არის ან სამართალი? აემ მარჯვენით მოპოვებულ ქონებას მართმევენ. დაგვიუკაცურეს ამ ვერნებმა, ჯანი მაინც მომდევდეს, დედას ვუტირებდი, დედას.

თანდილას ჩხუბით იწეებოდა დღე და ისევ თანდილას ჩხუბით მთავრდებოდა.

– ოხ მე მაგისი!

– ვისი ადამიანო?

– ვალიკოსი.

– ვინ არის ვალიკო?

– გზა რო გაჰყავს. მეორე უარესი ტურაა, ოხ, მე მაგათი!

– მეორე ვინლაა?

– მეორეს ავთოს ჰქვია.

გაგიუებას არის დარო. სახელები საიდანდა შეუერჩია, სახელები საიდანდა მოიგონა. ასეთი რამე, ქალი დავბერდი, და არ მინახავს.

– ქალიც ესმარებათ, ეგ უსინდისო ქალი, მაგას რაღა სინდისმა გაუჭრა, თმებით უნდა ითრიოს კაცმა.

– ქალი ვინლაა?

– არ ვიცი, მაგათ მოიყვანეს, ავთომ და ვალიკომ, სახელი არ ვიცი მაგ ქალისა, მაგრამ მაგ კაცებზე არაფრით არი ნაკლები, ისე მუ-

შაობს ბარზე, კაი გაჟაკი შემირცხენია.

ასე თენდება და ღამდება, თანდილას ჩხუბსა და ყაყანში. ამას წინათ თანდილას სანახავად ნათესავები მოვიდნენ, შემოაბიჯეს თუ არა ეზოში, საწყალი ხმით შებღავლა ბერიკაცმა:

– მომეშველეთ, ხალხი არა ხართ, ნუ დააჩაგრინებთ ჩემს თავსაო!

თემომ თვალთ ანიშნა თანდილას დისშვილიშვილებს, ყურადღებას ნუ მიაქცევთო, მაგრამ თანდილა მაინც არ ეშვებოდა, ჩაღით ხომ არ არის დახურული ეს ქვეყანა, ხალხია, სამართალია, სად გაგონილა ასეთი რამე, კაცო.

* * *

უკვე ერთი კვირაა, ლოგინიდან აღარ ამდგარა. ძალა წაერთვა. დარო ხვდება, რომ მის ქმარს საამქვეყნო პირი აღარ აქვს. დადის, ნერვიულობს, ჩუმუნად ტირის, ნეტა ფეხზე იდგეს და მოვუვლი, როგორც იქნება, ჩხუბსაც ავიტან, გინებასაც, მოჩვენებებსაც. უღლის გამწვევი რო ჩავარდა, უღელიც აყირავდა და დაროსაც არ დაადგება ხეირი, იცის ეს ქალმა. რძალი ეხმარება, ხელებში ვარდება დედამთილს. ურეცხავს, უსუფთავებს ავადმყოფს, მაგრამ დარო მაინც უბედური ქალია. ლოგინში ჩაკარგულ ქმარს დახედავს და გული ეკუმშება, სადღაა ის თანდილა, ძვალი და ტყავი დარჩა საცოდავი, ავადმყოფობამ შეჭამა, ხორცი გამოაცალა. რაც დაუყვირია, რაც დაუ-

ტევია ქმრისთვის, ჩურჩულით უბოდიშებს ქალს. ხო მაპატიებ? ეკითხება, მაგრამ თანდილა ხმას არ სცემს, უაზროდ იყურება, თითქო ანგელოზებს ხედავს და მათ ცქერაში გართულის დაროსათვის არ ეცალოს. ბოლო ღამეს, ვიდრე თანდილა ჯერ კიდევ სააქაოს იყო, თვალი გამოახილა, ღონე მოიკრიბა და დაროს დაეღაპარაკა.

– დარო.

– ჰო, გენაცვალე, – დამტკნარი ხელი გადაუსვა ქმარს ქალმა.

– მაინც თავისი გაიტანეს ჩემმა მტრებმა.

– ვინ მტრებმა?

– ვალიკომ, ავთომ და იმ ქალმა.

– არ არსებობს ეგ ხალხი, შენ გეჩვენებოდა, ნურაფრის ჯავრი გაქვს.

– იმ ბავშვს შეაჭამე, რამე? – უაზროდ დააჭყიტა თვალები თანდილამ.

– რომელ ბავშვს?

– აი, მაგათ რო მოიყვანეს, მართალია, მტრები არიან, მაგრამა, ბავშვმა რა დამიშავა, ცოდვაა, მშიერს ნუ დატოვებ.

– კარგი კარგი, შევაჭმევ, – ცრემლი ჩამოუგორდა დაროს.

თემოც ატირდა, კარს უკან ატეხულიყო თანდილას ვაჟი და მამის უკანასკნელ სიტყვებს ისმენდა.

ქასაბიანთ კოტეს ამბავი

სამოცს მიუკაკუნა ქასაბიანთ კოტემ. რო შეხედო, უფრო მეტის გეგონება. თმა-წვერი ერთიანად ჩამოთეთრებული აქვს, სახე მზისგან აღანძულ-აპილპილებული, სხეული ბარზე და თოხზე მუშაობით გამოჯეკილი. კოტესნაირი გამრჯე კაცი იმ სოფელში მეორე არ მოიძებნება. მზეზე უფრო ყოჩაღია კოტე, მზეს ისევ მთების უბეში სძინავს ხოლმე, როცა კოტე მოღლილია მუშაობით. დაისვენე, კოტე, დაისვენე, ჯანი დაასვენე, ეტყვიან მეზობლები, მაგრამ კოტე ყურს არავის უგდებს. ამ ჯანს მიწას როგორ შევაჭმევ, სანამ მკლავი და მუხლი მამდევს, მანამდე უნდა ვიმუშაო, უქმად ყოფნა მერეც მეყოფა, გულზე რო ხელებს დამიკრეფავენ, ნიკაპს რო მარლით ამიკრავენ, მერე რაღა ჩემ ფეხებს გავაკეთებ, უნდა ვიწვე და ვიწვე, ეხლავე გული მისკდება, იმისთვინ კი არა რო სიკვდილისა მეშინიან, რა საშიში ეგ არი. ბოლო-ბოლო ყველა კვდება. მთავარი რამ მადარდება, უქმად ყოფნა რო მომიწევს. იწეკი ეგრე გაშოტილი. ამიტომ სანამ ვარ, უნდა დავიხარჯო. აბა ზოგ-ზოგიერთები არიან, შობელძაღვლები ეგენი, როგორ უქმად ატარებენ წუთისოფელს, ქონები ასკდებათ, მიწა გულადმა უგდიათ, გაანძრიე ხელი შვილოსა, ჯანი გამოილიე, დაძაბუნებული სხეული მაინც აღარ დაგენანება. მოსავალი იმდენი აქვს ყოველ-

წელს, ჩაბინავებას ვერ აუდის. თავის სარდაფებს რო გაავსებს, მერე მეზობლებსა სთხოვს, რო დროებით დააღაგოს მოწეული ხილი თუ ბოსტნეული.

რაც ის არსახსენებელი ომი მოხდა, რაც გადამთიელებმა ქართული მიწა-წყალი დაისაკუთრეს, კოტეს საქმეც უკან-უკან წავიდა. ოსებმა ქართველებს ღიახვის ტოტი გადაუკეტეს და აგერ უკვე ორი წელი მოტრიალდა, მოურწყაობით გადახმა ბად-ვენახი. მერე როგორი გვაღვიანი დღეები დაიჭირა. გული ზაფხულში ერთი წვეთი აღარ გაიმეტა ცამ, რო გამოგვალული მიწისთვის ცოტა სული მოეთქმევინებინა, იმოდენა ნაპრალები გაჩნდა, ფეხი ჩავარდებოდა. გამოკირული მიწა ძაღლივით იღრინებოდა. მარიამობისთვემდე მიატანა სული ბაღია-ბოსტანმა და მერე ხმომა იწყო. აგეტირებოდა ფოთოლაშუშული ხეხილის და გადახრუკული ბოსტნეულის დანახვაზე. საცოდავი კოტე წინ და უკან დარბოდა, მაგრამ რა უნდა ეშველა. ისე ჩაეკეტათ ოსებს ღიახვის ტოტი, რო ერთი წვეთი არ იპარებოდა.

* * *

– ესე რამ გაუციათ გული კაცო, გასაგებია, ომი მოხდა, ომმა ადამიანები შეიწირა, და ე გადაკიდებული ხალხი კიდევ უფრო დაგვაშორა, მაგრამა, - მხრებს იჩეჩავს კოტე, ასეთი რამე კაცო, წყალი ღმერთის ბოძებულია და მისი ჩა-

წყევტა როგორ შეიძლება, უფალი როგორ გა-
პატიებს, თუმცა სადღაა მაგათთვის უფალი.
რამოდენა წყალი ჩამოდიოდა, პატარა ღიახვის
ერთი ტოტი ამდენ სოფლებს არწყულებდა,
მოსავალს ჰკვებავდა. სად წაიყვანეს იმოდენა
წყალი მაგ უჯილაგოებმა! ბაღში შესვლა
აღარ მინდა, მშიერი შვილი რო შესტირებს
მშობელსა, აეგრე შემომტირიან ჩემი დაზრდი-
ლი ხეები, შემომტირიან და იმათ შემხედვარეს
მეც ტირილი მინდება. ორი წელიწადია, წყალი
არ უნახიათ. ჰაი, დედასა, ამაზე დიდი ცოდო-
ბა რა არი, მიწები წაგვართვეს, ხალხი გამოგ-
ვირეკეს, იმოდენა სოფლები ცეცხლს მისცეს
და ახლა წყალს აღარ გვაძლევენ. თუმცა, ახია
ჩვენზე ყველაფერი, ახი. ჭკუას მაინც ვერ
ვისწავლით. უცბად გვავიწყდება ყველაფერი,
უცბად! მოდიოდნენ შვილოსა, პურ-მარილს ვა-
ხვედრებდით, მიდი-მოვდივარ, რაც მაგათ მამა-
ჩემმა ღვინო აცეცხლა და ციკნები უკლა... ოსი
ძმაკაცებიც ხო ჰყავდა, დაწურავდა და მაგათ-
თვისა, იმოდენა ღვინო რო დაგექცია, სოფელს
ურწყავებთან ჩაიტანდა, სულ მაგათ უთავდე-
ბოდათ, აეგეთები ვართ. ის კი არა, ახირებუ-
ლი ჰქონდა, ერთი ოსი ძმაკაცი ჰყავდა, ანტონ-
ნა, იმისთვის უნდა მოვენათვლინებინე, მერე
ანტონა იყო, თუ ვიღაც ჩემი ფეხები, გაღმა გა-
ვიდა და აესე გადავრჩი, თორე რაც მე ნათლი-
ის გინება მექნებოდა... მიხმებოდა ბაღები, ესე-
ნი კიდე, ეს უჯილაგოები, რომელი ამათაც გუ-

ლი აუჩუყდებოდათ, ცოცხალი ადამიანები არ შეიბრალებს და ბაღ-ვენახებს შეგვიცოდებდნენ, ჯერ ტრაქტორებით ვუსხამდი წყალსა, ტირიფონადან მამქონდა და მამქონდა, ესეც ნიქოზის კაშხალმა ქნა, თორე ტირიფონა ვიღას ახსოვდა, ბაყაყების სამყოფი წყალიც აღარ იდგა. ვზიდე და ვზიდე, თუმცა, რამდენს დაუსხამ კაცო, რამდენს უნდა ამყოფინო, აქეთ ატამი შემოგტირის, იქით ვენახი, იმის იქით კიდევ გაშლები, კიდევ იქითა, ბოსტანი თუ სიმიინდი, ვეწვალე, რაც დასათესი იყო, დავთესე, რაც დასარგავი იყო დავრგე, ცხონებული მამაჩემი სულ მაგას არ მეუბნებოდა? არც ერთი წელიწადი არ მააცდინო, შვილო, არც ერთი წელიწადი, თუ არაფერი დარგე არაფერი გექნება, არც შენა და არც შენს შვილებსა. რაღაცნაირად ჩამებეჭდა მამაჩემის ნათქვამი. ის კი არა, იმ ცხონებულის სიტყვები და დარიგებანი სულ ყურში ჩამესმის, მე მგონი იქაც ვერ ისვენებს, ისევ პატარა ბიჭი ვგონივარ და მამის სული თან დამდევს. ჰოდა, იმას ვამბობდი, ჩამებეჭდა-მეთქი, ვრგავ და ვრგავ, რაც კი ხილია ჩვენში, ყველაფერი გავაშენე, მაგრამ რა გამოვიდა. ვიფიქრე, ვიფიქრე, სადაც ამ უჯიშოებმა გადაკეტეს ღიახვის ტოტი, იქ ასვლა ძიენ საშიში იყო, მაგრამ ამ ჩემი ბაღ-ვენახების ცოდო არ მაყენებდა, ბადრიას შევჩვილე ჩემ მომიჯნავეს, იმასაც კაი თვალმახარა ბაღები აქ, მშრომელი ბიჭია, მარჯვენადალია-

ნი, წამო, რაც იქნება, იქნება, ბოლმით მოგკედებით თუ ტყვიითა, რა აზრი აქვს-მეთქი. არ გამომყვია, ეჰ, ძია კოტე, შოშიებივით შემამცქერიან ბაღლები, ბაღების გულისთვინ როგორ დავაობლო, შიმშილით სული ამოხდებათო. ვერც გაამტყუნებ. პატარა ბიჭია, წვრილშვილი ჰყამ, ე, ბიჭის ძებნაში აჩინეს და აჩინეს. ერთი სიტყვით, ბოღმა მახრჩობდა, სახლში რას ვიტყოდი, ხო ატეხავდნენ ჩემები ერთ ამბავსა. ვიფიქრე, ვიფიქრე და ერთ ღამესაც წასვლა გადავწყვიტე. შუალამე იყო. იმ დროს წყალიც იძინებს. ავდექი, ჩავიცვი ბოტები, ავიდე ბარი, ვახსენე გამჩენი და წავედი ერედვის მინდვრებისკენ. უკან დამრჩა ჩემი სოფელი, ჩაძინებული, მაგრამ მაინც იგრძნობდი მის სიცოცხლეს, რაღაცა უცნაურ გულისძგერას ვგრძნობდი ჩემი სოფლისას. აი, წინ კი ერთ დროს რო გაჩახჩახებული ამოდენა გზა იყო, ბრდღვიალი რო გაუდიოდა და სუნთქავდა იქაურობა, მკედარი იყო ყველაფერი, თითქო სასაფლაოზე მივდიოდი, ისეთი გრძნობა მქონდა. შიში ოხერია, ერთი ხანობა ვიფიქრე, ესხლა რო დაგიხვდნენ ოხები კოტე, წაგათრიონ, წაგიყვანონ, სად მიდიხარ, გიშველონ მერე ატმებმა, მაგათ ხელში ჩემი მტერი ჩავარდა. ცოცხლად შეჭამენ კაცსა, ცოცხლათა. მაგრამ გამახსენდებოდა თუ არა ჩემი გახრიოკებული ბაღები, ჩამომტკნარი ხეხილი, გულს ვიმაგრებდი. ავედი ეგრე ჩუმ-ჩუმად, ბარი მხარზე ვერ

გავიდე, რა იცი, იქნება მთიდან დამინახონ და
ე ბარი იარაღად არ მოეჩვენოთ, ეგრევე რაკ-
ვანს გამადენენ-მეთქი. ქურდი ოსივით ავიპარე
ბოგირებთან და წყლის ჩხიალი მომესმა. ისე-
თი სიამოვნება ვიგრძენი ამ ჩახუთულ სიცხე-
ში, ასე მეგონა, უკვე შეგდებული მქონდა წყა-
ლი ბაღში და კვალ-კვალ მილიკლიკებდა. გავ-
ჩერდი, წყლის ხმაურით დავტკბი მცირე ხანს,
ცას ავხედე, კუნაპეტი ღამე იყო, თითს ვერ
მიიტანდი თვალთან, პაპიროსი მინდოდა ისე,
ისე, რო კბილები მიკაწკაწებდა, ღამის იყო
ეგრე ჩამედევჭა, მაგრამ ცეცხლს ვერ ვანთები,
დამინახავდნენ და ისე მომივიდა, ერთი
ანდაზისა არ იყოს, შორს მაყურებელმა კაც-
მაო ცხვირწინ ქვას წამოჰკრა ფეხით. მივედი
მივედი ახლოსა და ღაპარაკი მომესმა, ჯერ
მეგონა, მომეჩვენა-მეთქი, შიშმა იცის ეგეთი
რადაცვები, რო ვთქვა არ შემშინებია-მეთქი,
არ ვიქნები მართალი, თავისებურად მაინც
მეშინოდა, ისევ მომესმა, წავუგდე ყური, გული
ამიჩქარდა, ბაგა-ბუგი დაიწრო, ჩავიცუცქე,
გავტვრინდი, ბიჯოს, ქართული ღაპარაკი მო-
მესმა ისევ, ეეჰ, ქასაბიანთ კოტე, სულ დაკარ-
გე ჭკუა, ამ ომმა სულ გამოგათაყვანა, ესენი
თუ ჩემი თანასოფლელები არ იყვნენ, თავი მომა-
ჭერი-მეთქი, ჩემს თავს ვუთხარი, მიტრანთ
უბნიდან იქნებიან ამოპარულები, ჩემსავით ალ-
ბათ წყალი აქედან გადაჰყავთ, მივედი ახლოს
და ვინ მიტრანა, რა მიტრანა, რუსი სალდა-

თები შემრჩნენ ხელში. დავიბენი, ენა ჩამივარდა, ნერწყვი გამიშრა, წამოხტნენ რუსები, ბეყრები, ისე მივედი, ვერაფერი გაიგეს იმ გამოქლიავებულებმა, როგორ მომეჩვენა ქართული ღაპარაკი, ჩემს თავზე გავბრაზდი. ავტომატი მომიშვირეს.

– არ მესროლოთ-მეთქი, – ბარი დავაგდე და ხელები მაღლა ავწიე.

ვიდრე ერთს ავტომატი ჰქონდა მოშვერილი, მეორემ დურბინდი მოიმარჯვა და მიდამო მოათვალმხერა, რა ეგონა იმ შტერსა, ბატალიონით ხო არ ვიქნებოდი მისული.

– არ მესროლოთ-მეთქი, – კიდევ ვთხოვე, თან რაღაცა მომეცო ყელზე, ხმა წამერთოვა, ბოლმის გორგალი იყო, ჩემს მიწაზე რუსს ვეხვეწები, რო არ მომკლას, ამის დედა ვატირე, ნერვი არ გინდა კაცსა?

– ვინ ხარო? – მკითხა რუსმა, რანაირი სიფათისა იყო, სიბნელეში რას გავარჩევდი.

– აქაური კაცი ვარ, სარწყავ წყალზე ამოვედი-მეთქი.

– მერე არ იცი რო აქ უკვე რუსეთის ტერიტორიაა, სად მოდიოდი რო მოდიოდი, საზღვრის უკანონო დარღვევის გამო ექვს წელს რო ხეხავ, მეორედ აღარ ამოხვალო.

უარესად ჩამივარდა ხმა, რუსეთის ტერიტორია, აგვმენებია ქოხი, ერიჰაა, ამათ როგორ გაიჯეჯილეს, ამ წუნკლებმა, მართლა თავიანთი მიწა ჰგონიათ-მეთქი და ღამის ეუთხარი

თქვენი შაბან-ყუბანაა, მეტი არაფერი მეთქი, ხელბორკილი დამადეს.

– რას მიშვრებით კაცო, ღმერთი არა გწამთ-მეთქი. რუსი და ღმერთი? წამო, წამო, იქ გავარკვევთ ყველაფერსაო, გამიგდეს წინ და ერთი-ორი პანდურიც მითავაზეს, ბარიც იქ დამრჩა, თვალი გამექცა და მერე ჩემს თავზე ბრაზი მომივიდა რა გეპარება, შვილო, ორი ქვა უნდა გექიროს ხელში. წავიბუტბუტე, რა თქვიო, - ჩამაჩემდა რუსი, - ჩემს თავს ვაგინებ-მეთქი.

როგორ თუ შენს თავს აგინებო. აეგრე მინდა და ვაგინებ. ესე უთაებოლოდ რო მოვდიოდი და ხათაბალაში გავეხვიე-მეთქი.

აღარც მახსოვდა, როგორი იყო ცხინვალი.

აბა, როგორ უნდა მხსომებოდა, იმხელად რო გავიდა მას შემდეგა, თაობები წავიდა და წამოვიდა, ბუნდოვნადლა ჩამრჩენოდა, მეორე არეულობა ვიდრე დაიწყებოდა, ბოლოს მაშინ ვიყა, მიტრანთ ჯემოს გავყე. ხარები წამოიყვანა გასაყიდად. ორ-ორი აზაფერი მიჰყიდა ჯაველ ოსებს. აი მას შემდეგ ბევრმა წყალმა ჩაიარა, ბევრი ვასრკვლავი მოწყდა ცის კაბადონს, სიზმრებსლა შემორჩა ცხინვალი. აბა, ამას რა მომაფიქრებდა, კაცო, სარწყავში წასულს რუსები დამიჭერდნენ და ეგრევე ცხინვალში წამაპანწიალებდნენ. დაეტიე შვილოსაო, იტყვიან, ალბათ, ჩემი სოფლელები, რამ წაიყვანაო, ამოდენა კაცს ჭკუა სად დაეფანტაო, ექვს

წელს მაინც მიარტობენ თაყაანთ ბიჭივითა, რომელიც ეხლაც ცხინვალის ციხეში ზისო, იტყვიან, აბა არ იტყვიან? ახალი ამბავი გავუჩინე ჩემს სოფელს, სოფელს რო ახალი ამბავი აქვს, ახალი საკბილო, ცოცხალია მაშინ სოფელი. ერთი სიტყვით, მცირე ხნით გამოვაცოცხლე საღაყბო. ზოგს შევეცოდები, ზოგსა კიდევ ვისაც ჩემი ბაღ-ვენახის შური ჰკლამდა, ზეიმი ექნება, არიან ეგეთებიცა და რა ჩემი ბრალია. ერთი სიტყვით ბევრი რო არ ვიყბედო, ჩავედიო ცხინვალში, ვეხვეწებოდი გზაშია რუს სალდათებს, არაფერი დამიშავებია, ერთი გლეხი კაცი ვარ, სად მიგყევართ რო მიგყევართმეთქი. რას მომისმენდნენ, ცოლ-შვილზე უფრო ვდარდობდი, იმათ ეგონათ, რო სარწყავში ვიყა და ამ დროს ცხინვალში მოვადინე ფხაჭანი. ეჰ, კოტე, კოტე, შე მართლა კოტე, რამდენი ხანი მოგიწევს ცხინვალის ციხეში ყურყუტი, ვინ იცის. ჩავედიო, პირი მიშრებოდა. კარგა მოთენდა, ცრიატი დღე ჩანდა, უგულოდ დასცქეროდა ზაფხულის მზე ცხინვალს, თვალებს აქეთ-იქით ვაცეცებდი. ნაცნობი ქუჩები დაფლანდე, რამდენი მივლია აქეთა, რა დრო იყო... ეხლა კიდევ ტუსადი ვიყავი და მივევებოდი ვერე ხბოსავით. ჩემი ცოლ-შვილი კიდევ, წარმომედგინა, რა დღეში ჩავარდებოდნენ. რუსებმა თავიანთ უფროსობასთან ჩამიყვანეს. ჯერ დაკითხვა დამიწვეს და, რაც კი რუსული მქონდა ნასწავლი ჯარში, ერთი სიტყვა აღარ დამრჩა,

სულ დაგხარჯე. ამხედეს-ჩამხედეს, რატომ გადახვედი რუსეთის ტერიტორიაზეო, რუსეთისა ჩინჩორაა-მეთქი. შტო ტაკოი ჩინჩორაო. არა, არაფერი ჩინჩორა მიწა კარგი რამეა და თქვენი იყვეს-მეთქი. შემატყვეს რო ერთი ჩვეულებრივი გლეხი კაცი ვიყა, ხეხილის მოურწყავობით გაბოროტებულ-გულსამსალიანი. რატო არ უშვებთ წყალსა, თქვე დალოცვილებო, ე წყალი ხომ უფალმა მოგვცა-მეთქი.

როცა ჭკუაზე მოხვალთ, მერე მოგცემთო, ცოტა გონება გაანძრით და წყალიც გაქნებათ და ღვინოცაო. რუსის დასარიგებელიც რო გაეხდით. ერთი, რომელიც ასაკით ჩემზე უმცროსი იქნებოდა, ჩემს საუბარს იწერდა, ბოლოს მითხრა, ხელი მოაწერეთ აქაო. დაგხედე გაკრული ხელით ნაწერ რუსულს რა ჯანდაბას გაუუგებდი. რას მიპირებთ-მეთქი, არაფერი არ უთქვამთ. მოაწერეო, ახლა უკვე ბრძანების ტონით მითხრა. თან გვერდით მჯდომსაც გადახედა. ვატყობდი, რო ვერ იყო საქმე კარგად. თაყაანთ ბიჭის ბედი მელოდა. ამ დროს გაიღო კარი და შემოაბიჯა რუსმა მაიორმა, ბუდიონივით გადაეკალმა უღვაშები. თვალები ჩასისხლიანებული ჰქონდა, ხმა ოდნავ ჩახლეჩილი, სახე ასწითლებოდა. მოვიდა, დაჯდა. სიგარეტი გააბოლა. იქ მეოფი რუსები ყველანი ფეხზე წამოდგნენ. მოსულს ჯერ არც შეეხედა ჩემთვის. ერთმა ანგარიში ჩააბარა. მაიორმა ამხედ-ჩამხედა. მეც დავაკვირდი. შევათვალმზე-

რეთ ერთიმეორე და ორივეს ერთდროულად
გაგვეცინა.

– აქტაი არა ხარ? – ვკითხე გაოცებულმა.

– აქტაი ვარ, შენ კოტე არ ხარ?

– კოტე ვარ, კოტე, თუმცა აღარც კი ვიცი
ვინ ვარ.

ერთმანეთს გადავეხვიეთ.

რამდენი წელი გავიდა მას შემდეგ, ღმერთო
ჩემო, სად შემახვედრა, ზღაპარში მეგონა თა-
ვი. საიდან სადაო, ჩემი ჩერქეზი ჯარის ძმაცა-
ცი. ერთად ვიმსახურეთ, ერთად გავატარეთ
ჯარის წლები. მერე კი დრომ გაწვევითა ჩვენი
კავშირი, ჯარის დასრულების შემდეგ ერთი
ხანობა გვექონდა ურთიერთობა, წერილებს ვუგ-
ზავნიდით ერთიმეორეს, მერე კი აღარაფერი
გამიგია, მას შემდეგ ბარე ოცდასამი წელიწა-
დი გავიდა. როგორც აღმოჩნდა, აქტაის რუსის
ჯარში გაუგრძელებია მსახური და აი, სად შე-
გვახვედრა განგებამ. თვალებს არ ვუჯერებდი.
წარბთან ისევ აჩნდა ნაიარვეი, ის არის, ის
არის, ვეუბნებოდი ჩემს თავს. ოღონდ მერე
ვეღარ დავმაღლე ჩემი გულისწყრომა, როგორ
გიყვარდა ქართველები და ასეთ უსულო ადამი-
ანებთან როგორ მუშაობ, რა დღეში ჩაგ-
ვაგდეს, აგვიკდეს ამ უჯილაგოებმა-მეთქი. სა-
ხე უარესად წამოუხურდა, მერე ჩემს მზერას
ვეღარ გაუძლო და თავი ჩაღუნა, მე აღარაფე-
რი მითქვამს.

* * *

– უკაცრავად, როგორ მოხდა თქვენი განთავისუფლება?

– აქტიმ მიშველა.

– ვინ არის აქტი?

– ჩერქეზია, ჩემი ჯარის ძმაცადი...

მივდივარ და მომდევნე ჟურნალისტები, რეზინის ბოტებზე შემხმარი ტალახი გზადაგზამცვივდება. მივდივარ, მეტრიანი ნაბიჯებით მივაბოტებ.

– უკაცრავად, სულ ერთი წუთით!

– თავი დამანებეთ, შვილო, ჩემი უბედურებაც მეყოფა.

ნაძვი

– ცისანა დეიდა, ცისანა დეიდა... – უნდა დაეყვირა, მაგრამ ენაზე იკბინა, თოხა კბილები დააჭირა ენას და ღამის სისხლი გამოიდიწა. უნდა ეთქვა ნაძვსა ჭრიანო, მაგრამ უცბად გაახსენდა, რო ცისანა, რომელიც მთელი თავისი ცხოვრება სოფლის საბჭოში მდივნად მუშაობდა, კარგა ხნის გარდაცვლილი იყო. ეს ნაძვი ვინ იცის რამდენ ხანს ითვლიდა, მისი ასაკი მიახლოებით თუ იცოდნენ, როცა სოფლის საბჭოს ალაგზე, იქ, სადაც მოუნათლავი ბაღლების სასაფლაო იყო და ძელის სალოცავი იდგა, ღვთისმშობლის მიძინების სალოცავი, კომუნისტებმა საბჭოს შენობის აგება დაიწყეს, ნაძვიც სავარაუდოდ მაშინ დარგეს. ის დალოცვილი ხე, სავარაუდოდ, ორსართულიანი საბჭოს შენობაზე დაბალი უნდა გაზრდილიყო, ასე ვარაუდობდნენ კომუნისტები, მაგრამ ბუნებას რას გაუგებს ადამის მოდგმა, აიყარა და აიყარა ტანი, მიჰქონდა და მიჰქონდა კენწერო მაღლა, ბოლოს იმოდენა გახდა, საბჭოს შენობას მაღლიდან მოექცა და როცა სახურავზე ჩარტობილ წითელ ნამგლიან-უროიან დროშასაც გაუსწრო, ზრდა შეწყვიტა, თითქო ჯიბრზე აკეთებდა. წყალი იმას არ უდგებოდა და არაფერი, რამ გაზარდა ამხელა, ვინ გაუგებდა. მას შემდეგ იდგა და იდგა. რამდენი საბჭოს თავმჯდომარის გამოცვლას მოესწრო ეს ნაძვი,

ვინ მოსთვლის, რამდენი აყალმაყალი და შეხლა-შემოხლა უნახავს. იდგა, დასცქეროდა ეგრე არხეინად ადამიანებს, რომლებიც წითელ ღროშაზე და ლენინის სურათზე ლოცულობდნენ. საბჭოც ამ ნაძვის გარეშე თითქო ვერვის წარმოედგინა. რაღაცნაირად ავსებდა იქაურობას, ერთი-ორ თავქარიან კომუნისტს კი მოუარა თავში მაშინ, რა მოხელეა კაცო, აქაურობა გირჩითა და წიწვებით ივსება, საწყალი ჩვენი დამლაგებლები აქეთ აღარ არიანო, ავდგეთ და მოვჭრათო, ფანჯრებს ცალკე ევხატება, არაფერი არ ჩანს ხეირიანად, ის კი არა გრივადი რო ამოვარდეს და დააცემინოს, სახურავი თავზე ჩამოგვექცევასო, მაგრამ ნაძვის ხეს უმაღლ გამოუჩნდნენ დამცველები და მეტი-ჩარა კომუნისტებს ხმა ჩააკმენდინეს.

მაინც იდგა მას შემდეგ. იდგა და აკვირდებოდა ადამიანებს. რომლებმაც უთვალავი თავმჯდომარე გამოიცვალეს, აკვირდებოდა და ეცინებოდა. ადამიანების ცხოვრება აოცებდა. ერთ ციდა, ორმოცკომლიან სოფელში როგორ სძულდათ ერთიმეორე ამ ცოდვის შეიღებს, როგორ ასმენდნენ, როგორ ღანძლავდნენ, ორი გოჯი მიწის გამო იმეტებდა მეზობელი მეზობელს. ბევრს რამეს მოესწრო. იდგა და ასცქეროდა ცას, უკვირდა არსთა გამრიგის ასეთი გადაწყვეტილება, რა ძალა ადგა იმ დალოცვილს, რატომ შექმნა ადამიანი, შეექმნა სულ ხეები და რამდენ ცოდვას აიცილებდა დედამი-

წა. თუმცა... „აბა მე რა ჯანდაბა ვიცი, ერთი უბრალო მარტოხე ვარ, ჩემი თავისა ვერაფერი გამიგია, აქ საიდან გავჩნდი, ვინ დამახარა, ვინ დაიდო ჩემი ცოდვა, უფლის საიდუმლოს როგორ ჩავწვდები?“

წითელი დროშა ფრიალებდა, საბჭოს შენობაში კრემლის ბინადართა ვეება სურათები იცვლებოდა. ცისანა იჯდა კაბინეტში და ჩაპკირკიტებდა სოფლის მცხოვრებთა სარევისტრაციო სიებს.

ერთ მშვენიერ დღეს წითელი დროშა ჩამოხსნეს. თვალვებდაგრული უმზერდა ნაძვი, როგორ გამოძვრა ორი ყოჩაღი ბიჭი საყვავედან, თუნუქის დაჟანგებულ სახურავზე ბარტყაბურტყით გაიარეს და გახუნებული, მზისგან ფერშეცვლილი დროშა თვალის დახამხამებაში ჩამოგლიჯეს. რაღაცნაირად თვალში დააკლდა წითელი ქსოვილი იმიტომ, რომ მთელი ცხოვრება მას უმზერდა. სახურავიდან ყიჟინით გადმოუძახეს დროშა ბიჭებმა, უხაროდათ, ეზოში შეკრებილ ხალხს ხელს უქნევდნენ. ეგეც თქვენი კომუნისტები, მოგჭამეს ჭირი თუ არაო! ეზოში შეკრებილებმა ქორწილის ხილბანდით ნაკუწ-ნაკუწებად აქციეს დროშა, სისხლით მოპოვებული დროშა, ნამგლით და უროთი დამშვენებული...

რაღაცა რო შეიცვალა, მიხვდა ნაძვი, ასეთი რამ არასოდეს მომხდარა მის ცხოვრებაში. ისევ ცას აჰყურებდა. დაბლა ცქერას ცაში

ცქერა ერჩია... მარტო ცა არ შეცვლილიყო, ისევ ისეთი იყო, როგორიც ახსოვდა, ნამურდისფრად კრთოდა, ალაგ-ალაგ თივთიკივით ეკიდა ქათქათა ღრუბლები. ცაში ცხოვრებას არაფერი ჯობდა, მაგრამ იცოდა ნაძვმა, ხეები ცაში ვერ ხარობდნენ, მხოლოდ გარდაცვალების შემდეგ შეეძლოთ ადამიანთა სულებივით, კვამლად ქცეულებს ეფრინათ ცაში და ეგებ ღმერთისთვისაც მოეკრათ თვალი, ღმერთის ნახვის სურვილი, როგორც ყველა მოკვდავს, ხმობაში წასულ ნაძვსაც ჰქონდა.

* * *

– აქეთ დასწით, ბიჭო, – გასძახა თოკსდაბლაუჭებულ ბიჭებს თემიამ, – აქეთა-მეთქი, ეე, რამ გამოგაშტერათ, მარჯვენა მხარესა, – მაინც ვერ გაიგეს ბენზინზე მორახრახე ხერხის გამაყრუებელ ხმაურში, ხერხვას თავი მიანება და ბიჭებთან ახლოს მივიდა, – დაყრუვდით კაცო? გახედეთ მაინცა, ლავრენტას თავი მააქ? ემაგ მესერს ერთიანად ჩაიტანს. საბჭოს მომიჯნავე მეზობლის რკინის ღობისკენ მიანიშნა თემიამ. – აქეთ გამოიწიეთ.

ისევ მიადგა მამისეული ხერხით ხმობაში წასულ ნაძვს მხერხავი. ხე თითქო უკანასკნელ ძალას იკრებდა, ხერხს გაუძალიანდა, რომელსაც თითქო ძალა ეცლებოდა და ნაძვთან ბრძოლაში ვერას ხდებოდა, მაგრამ მაინც მიიწევდა ხის გულისაკენ.

თედო შორიახლო იდგა და ნაძეს მისეულ ბიჭებს გულმოკლული გასცქეროდა. ხედავდა, ძარღვებგადაჭრილ ხეს როგორ ექაჩებოდნენ კენწეროზე გამობშული თოკით, მისი ბავშვობისდროინდელი სოფლიდან თითქო ეს ხელა დარჩენილიყო, ცოტა ხანში ტოტებგამხმარი ზღართანით დაეცემოდა მიწაზე და დაცარიელდებოდა იქაურობა, მისი ბავშვობა თითქო ამ ხის არსებობას გაეგრძელებინა. ნახევარი წუთისოფელი გაეგლო და ეს ხე რაღაცნაირად აკაეშირებდა ყრმობასთან, ახლა კი მთავრდებოდა, მთავრდებოდა. ალბათ, უნდა დამთავრებულიყო კიდევ, რადგან შემთხვევით არც თემია გაეჩინა გამჩენს და არც მისი ხერხი.

ნილოსის ნიანგები

მართლა ნიანგებზე არ ეგონოს ვინმეს ეს მოთხრობა, მკითხველს წარმოსახვაში უკვე გაუჩნდა ეგვიპტის დედამდინარიდან თავამოყოფილი მტაცებლები. სად მე და სად ეგვიპტე, ან ეგვიპტური ნიანგები. გაუკვირდება კაცს, მაგრამ შემოქმედი ხან ეგვიპტეშია და ხან ჯერაც უცნობ ადგილებში, სადაც ფეხიც არ დაუდგამს ადამის ძეს. ათასი ამბავი ამოგიტივტივდება, ათასი არსება დახტის ტვინის ხვეულებში, ზოგი ცხოვრებაში ნანახი, ზოგიც დასიზმრებული. ეხლაც სულ შიშხინანთ ბიჭის ბრალია, ტვინი გამიწყალა, მოსვენებას არ მაძლევს. სულ იმისი ხითხითი ჩამესმის ყურში, თან როგორი საოცარი, განსხვავებული სიცილი აქვს, თუ ერთხელ მაინც წაუყურადე, აგეკვიპტება და ვეღარც მოიშორებ.

– დაწერე რამე, კაცი არა ხარ?

– რა დავწერო, შე ჩემი ცოდვით სავსე.

– ჩემზე უკეთესზე ვისზე უნდა დაწერო, მე იცი ვინა ვარ? შიშხინანთ გიგოს შთამომავალი. გაგიგია? რო გკითხოს კაცმა, ისტორიკოსი ვაარო, ეს ვიცი, ის ვიციო, არაფერი შენ არ იცი. მეოცე საუკუნის დასაწყისის ისტორია შიშხინანთ გიგოს გარეშე წარმოუდგენელია. გიგო იყო პაპაჩემის პაპა, სანდრო კანდელაკი მაინც არ გაგიგია? ეეჰ, დამლა ხარ, მცხეთაში ძეგლი დაუდგეს სანდროსა, ჭედილასა ჭამდა

ერთ შეჭმაზეო, აიმ სანდროს ძმაკაცი იყო შიშხინაანთ გიგო, ერთად ყოფილან დაზრდილები. სანდროს ტოლს არ უდებდა პაპაჩემი, ერთხელ დაეჭიდნენ კიდეცა, თურმე, და გიგო მორევია, მაგრამ ეს ამბავი არ გაუხმოვანებიათ, ერთი სიტყვით, შეიძლებოდა, რომ პაპაჩემ გიგოსთვისაც დაედგათ ძეგლი და ეგრე აღარ დამიწყებდი ცქერას. არადა, ჩვენც ხო ერთად დავიზარდენით, ერთად გავატარეთ მწარე სტუდენტობა, ჯიბის ფული გვენატრებოდა, პაპიროსს ვმათხოვრობდით, მაგრამ მაინც კაცურად გავატარეთ. ისე, რო ერთმანეთისა ერთი პატარა ხინჯიც არ დაგვრჩენია. ხო ეგრეა?

– ეგრეა, – თავი დავუქნიე, – ჰოდა ეგრე, ისევ ჩაიხიოთხიოთა გულიანად. ჩემზე თუ არა, ჩვენს სამძოზე დაწერე მაინცა. შენ რას იტყვიო? გიოც იქვე იჯდა, შიშხინაანთ ბიჭის ლაპარაკზე ეცინებოდა, თაფლა თვალები ალალი სიცილით ანთებოდა.

– გითხრა ეს ეხლა რაზე ფიქრობს? ეს „ჭამის მინისტრი“ ესა, სუ თხილის შამფურზე აგებული მწვადები უტრიალებს თვალწინ, შენ რაღას გაჩუმებულხარ ბიჯო, ახლა ლექსოს მიმართა, წელიწადი ისე მოტრიალდება, ხმას არ ამოიღებს, შეთქმული ხომ არა გაქ, შვილოსა, თქვი რამე ან ამ მთისა, იმ მთისა.

– რა უნდა ვთქვა? – მხრები აიჩენა ლექსომ, – აი, სუფრაზე რო ვიყოთ, გეტყოდი. სუფრის

ხსენებაზე გაჩუმდა შიშხინაანთ ბიჭი და უცბათ თემას გადაუხვია.

– ისე, ხუმრობა იქით იყოს და რამდენი ხანია არ გვიქეფია, ლუკმა არ გაგვიტყვია. მოდი, მოვიფიქროთ რამე!

– მოვიფიქროთ, – დაეთანხმა გიო.

– კაი მწვადი შევწვათ, იფ, იფ, იფ, წალამზე დავყაროთ.

– შენ რას იტყვი?

– დავყაროთ. ახალიც დადვინდა, დადგა, ჩაყუნდა, შეიძლება უკვე. უჰ, თან როგორია, შიშხინაანთ ღვინოს კი არა ჰგავს. ბარე ოთხი კასრი გააპილთუმეს ბიჭებმა, თუმცა რა გამოვიდა... დავფიქრდი, ძალით დავსერიოზულდი.

– რა იგულისხმე, – ჩამაცვივდა გიო.

– რა ვიგულისხმე და... ძალაზე გავაჯანჯლე სათქმელი, ათჯერ რო ამოხვიდეთ, ეგ არიდა ეგა.

– როგორ თუ ათჯერა? – გაუკვირდა შიშხინაანთ ბიჭს.

– ათ ამოსვლაზე გეყოფათ.

– უხ, შენ რა გითხარი, შენა! – ხმა ამოიღო ლექსომ.

შიშხინაანთ ბიჭი კი ისევ ხითხითებდა, არ იღლებოდა.

* * *

ანდრეიც გამოჩნდა მოთხრობაში. გიო თამალობდა სუფრაზე. საგერისთო ტაბლა აიენის

ქვეშ გამაშლევინა შიშხინაანთ ბიჭმა, დაბლა ჯობია, სუფთა ჰაერზეო, აქ უფრო ეშხი ექნებაო. მივუსხედით საგერისტო პურ-მარილს. რაღაც სხვანაირი მადლი აქვს ამ დღეს. არ ვიცი, როდიდან დაწესდა ეს დღესასწაული, რომელიც გერს უკავშირდება, უფრო სწორად, გერის სალოცავს. ვინც ერთხელ მაინც ყოფილა იმ დალოცვილი ტაძრის კარზე, ვისაც ერთხელ მაინც გაუთევია წმინდა გიორგის მოსალოცად ასულს ღამე, არასოდეს დაავიწყდება. იქიდან წამოყოლილი მადლი სულის საგზალივით თან დაგყვება. როგორც არ უნდა უჭირდეთ აქაურებს, უკანასკნელ გროშს გაიღებენ და გერისტობის დღესასწაულს მაინც აღნიშნავენ. ის იყო ოდნავ შეპერანგდა ჩვენი სუფრიონი, რო ჭიშკარი გაიღო და ჩემი მეგობარი ზურა გამოჩნდა, ვიღაც უცხო კაცთან ერთად. ეს უცხო კაცი სლოვაკი ჟურნალისტი აღმოჩნდა, რომელიც აქაური ხალხის ყოფით იყო დაინტერესებული. მაგრამ გვიან მიხვდა ანდრეი, სად მოხვდა. ზურამ მცირე ხანი დაჰყო სუფრასთან, მერე სლოვაკი სტუმარი დაგვიტოვა და წავიდა, თან სული ყელში ჩამიბერა, შენი ჭირიმე, გიორგი, რაღაცები აინტერესებს ამ კაცს, რუსეთ-საქართველოს ომის თემით არის დაინტერესებული და იქნებ აქაურ ხალხს შეახვედროო.

ასე შემოგვრჩა პატივცემული ანდრეი გერისტობის სუფრაზე. შიშხინაანთ ბიჭის, გიოს,

ლექსოს და კიდევ ჩემი ნათესავების გვერდით. იქნებოდა ორმოც წლამდე, ყვავილნახადი, წითური სახით, მაღალ-მაღალი, ოდნავ მოხრილი, ჩამოზრდილი ქერა თმითა და ცოცხალი, სხარტად მოძრავი ცისფერი თვალებით. თავიდან ცოტა მორცხვობდა, ქართულ კერძებს მორიდებით მიირთმევდა, მაგრამ მერე გაგვიშინაურდა. უფრო სწორად შიშხინაანთ ბიჭმა მოაშინაურა, საცა ერთი რუსული სიტყვა იცოდა, ყველაფერი სლოვაკ ანდრეის „შესწირა“, ენა გაისისხლიანა.

– შენაო, არ ვიცი, ჯიგარო, რა ინფორმაციაა ფლობ ქათველებზეო, მაგრამ ჩვენისთანა გუღიანი ხალხი დუნიაზე მეორე არ არისო. აი, ჩვენა, ვინც აქა ვსხედვართ, ყველანი ტრუსიკის ძმაკაცები ვართ და ერთმანეთის გარეშე ლუკმას არა ვღეჭავთო, ხო ეგრეა მუნჯოო, - მუჯღუგუნი მიჰკრა გვერდით მჯდომ ლექსოს, რომელიც ენაგადაყლაპულივით იჯდა და შიშხინაანთ ბიჭის რუსულს უსმენდა.

– ეგრეაო, იმანაც თავი დაუქნია.

გიო (იგივე მიწათმოქმედი) ფეხზე წამოდგა, შიშხინაანთ ბიჭს თვალი ჩაუკრა, შიშხინაანათ ბიჭმაც არ დააყოვნა და თიხის ჯამი ღვინით გააპილთუმა, თამადას მიაწოდა. ანდრეიმ ფოტოაპარატი მოიმარჯვა. ერიჰაა, ძლივს ამოიდგა ენა ლექსომ, როგორ გაოცებული გვიყურებს ეს კაცი, გეგონება ღვინის დამღევი ხალხი პირველათა ნახა, ამან რო ყოველდღე

გვდიოს კაცო.

თამადამ თიხის ჯამი გაშლილ მტევანზე დაიდგა და საქართველო დალოცა. ანდრეი ერთი ხანობა ღვინის დაღვევას უარობდა, მაგრამ შიშხინანთ ბიჭი რო ვინმეს შეუჩნდებოდა... თავიდან ცოტა დაიჯღანა სლოვაკი სტუმარი, მაგრამ მერე და მერე ისე მოეწონა ჩემი ღვინო, მიწათმოქმედი რო ჭიქას აწევდა, პირველი ის უჭახუნებდა. დღე ახალი შემონაზვნებული იყო, ჩვენმა სტუმარმა სოფელში გასვლა დააპირა, მაგრამ ვინ გაუშვებდა.

– მოიცა ჯიგარო! – ხან გიო გადაუდგა, ხან ლექსო, ხან შიშხინანთ ბიჭი, სადღეგრძელოები დაგვრჩა სათქმელიო. სად გაიქცევა ე, სოფელი, კაცო, ან ეს ხალხიო. ჩაიხითხითა შიშხინანთ ბიჭმა, ომის დროს არ გაქცეულან, სისხლის წვიმები აწვიმდათ და აბა, შენ რა იცი, ისე, უნდა დაგიჯდე და მოგიყვე, ეგ ფოტოაპარატი რას უშველის საქმეს, აი, ჩვენ რო მოგიყევით, იმდენი რამე დაგიგროვდება, იმდენი, რო...

– აბა მარო, – გასძახა ნათლიდედას შიშხინანთ ბიჭმა, – ერთი ჩემი მოტანილი ქვევრი გამამიტანეო.

– რა ქვევრიო, ეს რა დამთხვეულობითა ლაპარაკობსო, თვალები დააჭყიტეს სტუმრებმა, ქვევრი როგორღა უნდა გამოიტანოსო. ცოტა ხანში გამოჩნდა ჩემი ცოლი და მართლა გამოიტანა ორი პაწია ქვევრი, თითო ლიტრა ჩადი-

ოდა. ანდრეის ბახუსის ლიბრი გადაჰკროდა თვალებზე, ცოტაც და ბრაგვანს მოადენდა სუფრაზე. გულში, ალბათ, ზურას თათხავდა და დაახლოებით ვხედებოდი, რას ფიქრობდა: აქ სად წამოვედი კაცო, ვისთან დამტოვა ამ ჩემი ცოდვით სავსემ, თვალები ელამივით გაუხდა. ის ქვევრიც ჩამოატარეს, ომში დაღუპული ბიჭები მოიგონეს, მაგრამ ანდრეიმ ნახევარიც ვერ დაცალა, სკამიდან ქვევრიანად გადავარდა, ამ დროს დედაჩემის მტუქსავი ხმაც გაისმა:

– რა იყოთ, შვილო, რა თქვენი უბედურებაა, ნარდად ხო არა გაქვთ ეგ ოხერა ღვინო აღებულო. ძლივს ავიტანეთ სტუმარი მეორე სართულზე, დავაწვინეთ, უფრო სწორად, კუნძივით დავდეთ ღოგინზე. მთელი ღამე ვუთიე, ხან მაჯას ვუსინჯავდი, ხან სუნთქვაზე ვაკვირდებოდი, აბა შვილოსა, შიშხინანთ ბიჭს რო კაცი აჰყვება, იმას ხეირი დაადგება? ისევ ნაცნობი ხითხითი ჩამესმოდა. მესაწოლე ბერივით დავბორიალობდი ანდრეის ოთახში, უფრო სწორად, ჩემს ოთახში.

* * *

ძვირფასო გიორგი, მართალია წერილის მოწერა დამაგვიანდა, მაგრამ ბოდიში უნდა მოგიხადო, ჩემი სამსახურის გადამკიდემ ძლივს მოვახერხე. საოცარი შთაბეჭდილება დატოვა ჩემზე თქვენმა ქვეყანამ და განსაკუთრებით თქვენ-

მა სოფელმა. ჭირგამძლე, ომგადახდილი, მაგრამ მაინც უტეხი, მხიარული და სტუმართმოყვარე ხალხი ცხოვრობს, ძალიან მომეწონა თქვენი დღესასწაული, რომელიც წმინდა გიორგის უკავშირდება, მივხვდი, რატომ სცემთ გეორგიანელები განსაკუთრებულ პატივს წმინდა გიორგის. აქ ყველას ვაჩვენე ქართული სუფრის ფოტოები. ქართული სუფრა ყველაზე უკეთესად წარმოაჩენს თქვენს ხასიათს. გიგზავნით ფოტოებს, კიდევ უფრო ბევრი რამის გადაღება შეიძლებოდა, მაგრამ იმდენი ღვინო დამალევენ...

და კიდევ კინაღამ დამავიწყდა, თქვენი მეგობრების მოკითხვა, რომლებიც არ ვიცი, რას შევადარო, ნილოსის ნიანგებს? ჰა, ჰა, ჰა, არ ეწყინებათ, ალბათ, და ყველას გულისთადი მოკითხვა გადაეცით, უსათუოდ გნახავთ, როდესაც საქართველოში ჩამოვალ...

ანდრეი.

– არ ეწყინებათ.

– ვის ეწყინება, – ხითხითებს და ხითხითებს შიშხინანთ ბიჭი, გიოს კეთილად ვლიმება, ღექსოც იცინის, ნიკაპი უთახთახებს, თვალები ეჭუტება და ეს არის მისი სიცილი.

გვეც თქვენა, ნილოსის ნიანგებო!

გზის დასაწყისში

– ზამთარი ამასა და ჯანდაბა, რა არი კაცო ესა, საცოდავი ხალხი რა დღეში ჩააგდო, დაიხოცებიან სიცივით, ცოტა ხანი რო მოეთმინა, რა იქნებოდა! შეშას მოიმარაგებდნენ. გახედე, ქალი დავებრდი და ესეთი გიორგობისთვე არ მახსოვს, თოვლი როგორ არ მოსულა ამ დროსა, მაგრამ მერე უცბად აუღია, უცბად ამხვალა და ისევ მზეს გამოუნათებია, სიმიინდი მოსაჭრელი დარჩა, ნიორი დასათესი!.. – ასცქერის ცას ქეთო ბაბო გაგულისებული, ფანტელები კი თითქო მის ჯიბრზე, მოფრინავდნენ და მოფრინავდნენ, ან რა გამოლევდა, უსასრულო ციდან ბარაქიანად მოდიოდა სპეტაკი ფიფქები. ქეთოს დარჩენილი სიმიინდი და დასარგავი ნიორი კი ვის ადარდებდა. უბნის ბავშვების ჟრიაშულს მიჰქონდა ყურთასმენა. იმათთვის ყველაზე ბედნიერი დღე გათენებულიყო. იცინოდნენ, კისკისებდნენ, ფანტელებს ეთამაშებოდნენ. გავცქეროდი და მეც მედიმობოდა, ხანდახან სახეს შევუშვერდი ცას და ჩემს შუბლ-ღაწეებზე ამთავრებდნენ სიცოცხლეს ფიფქები, რომლებიც ძალიან შორიდან მოდიოდნენ, ალბათ, იქიდან, სადაც აღამიანთა სულები ბინადრობენ. ვინ იცის, რა საიდუმლოს ინახავდა თითოეული ფანტელი, იქნებ სულების ბინადრების წერილებიც იყო, სააქაოში გამოგზავნილი წერილები, რას გვწერდ-

ნენ გარდაცვლილი ახლობლები, ვინ იცის, ჩვენ ამას ვერ ვკითხულობდით, არადა, როგორ ვაკვირდებოდი, თვალეზაფაციცებული ვაშტერდებოდი, მაგრამ რა გამოვიდა, ფაფუ, უცბად ქრებოდნენ, ისევ მიწიერ ცხოვრებას უბრუნდებოდნენ წყლად ქცეულები. მეც მახსენდებოდა ჩემი ბავშვობა. ყველაზე საუკეთესო წლები, იმ წლებზე უხილავი ძაფით ვართ გამობმულნი მიწიერი არსებანი. ქეთო ბაბო იდგა და ისევ ჯავრობდა. ჯავრობდა, როგორ მოპარა ნაადრევმა ზამთარმა სოფელს გიორგობისთვის მზე და დარჩა ხალხს მოსავალი გარეთ. მაგრამ ბუნება არც ქეთო ბაბოს ჭკუაზე დადის, არც ჩემი და არც...

მერე მე მომადგა.

– ე, დგომა კარგია, შვილო, გატყობ, შენც იმ ბავშვებივით გიხარია თოვლის მოსვლა, აი, აი, აი, – თან თავი გააქნია. ერთი ნაკოდალი შეშა რო არა გვაქ, რა უნდა ვქნათ, კაცო, ე, მამაშენი სანამ ქალაქიდან ჩამოვა, ჩვენ ჩვენი დაგვემართება, გავითოშებით და მერე გინდა იყიდე და გინდა არა. ან როგორ იყიდი, მამასისხლად ჰყიდიან, მარჩენალი ძროხა უნდა გაყიდო, რო ერთი მანქანა შეშა მოგივიდეს. გაყიდი, მერე რა უნდა ჭამო გაზაფხულზე. ხატაპურს რო მიადღები ხოლმე.

– ჰო, კაი, კაი, ნუ ამომადინე შენი ხატაპური, ვეტყვი ბიჭებს და რაღაცას მოვიფიქრებ, სიცივით არ მოგკლავ.

- რას, მოიფიქრებ?
- ტყეში წავალ, ბაბო.
- სად ტყეში, შე გამოშტერებულო!

- სად ტყეში და ტყეში, საიდანაც ჩამოგე-
ქონდა ხოლმე შეშა. თუ ოსები დამიჭერენ, ვე-
ტყვი, რო ქეთოს შვილიშვილი ვარ და გამო-
მიშვებენ, - ჩავიქირქილე და უარესად გაგუ-
ლისდა ქეთო. მე კი ის დრო გამახსენდა, როცა
პატარა ღიახვის ხეობის სოფლებიდან შუა
ზამთარში მარხილებით ჩამოჰქონდათ შეშა
გასაყიდად. მაშინ პატარა ბიჭი ვიქნებოდი, ასე
ცხრა-ათი წლის, მაგრამ კანთიელად მახსოვდა
მემარხილეები: კოლა, ჯუგო; ერთს წითელი
ხარები, ჰყავდა, მეორეს - თაფლისფერი. ხარები
ქშენა-ქშენით მოიწვედნენ სოფლის შარაზე,
ორთქლის სვეტებს ყრიდნენ ნესტოებიდან, კო-
ლას და ჯუგოს მარხილზე დადებული რცხი-
ლის თუ წიფლის შეშა საგულდაგულოდ შე-
ეკრათ. წინ ვეება ნაგაზები მოუძღოდნენ ხა-
რებს. უბნის ძაღლები ერთ ამბავს ტეხდნენ
უცხო სტუმრების დანახვაზე, მაგრამ ამოდენა
მეტოქეებთან შებმას ერიდებოდნენ, მარტო ღო-
ბეებიდან ეყავყავებოდნენ. მთის ნაგაზები ერ-
თი-ორს შეუღრენდნენ და ამით აგრძნობინებდ-
ნენ, რო ხმაჩაკმენდილები ყოფილიყვნენ. ერთი
სიტყვით, ვინც უშეშოდ იყო დარჩენილი, მიე-
სეოდნენ კოლას და ჯუგოს, შეევაჭრებოდნენ,
მერე მორიგდებოდნენ და ვიდრე ზამთრის მოკ-
ლე დღე შემონაზენდებოდა, კოლა და ჯუგო

ცარიელი მარხილებით გაუყვებოდნენ ხეობისკენ მიმავალ გზას. უმეტესობა ზაფხულში იმარაგებდა შეშას. სატვირთო მანქანებით მიდიოდნენ სარაბუეის, თლიაყანის თუ ზონკრის ტყეებში და იქიდან ჩამოჰქონდათ. მეც არაერთხელ ვყოფილვარ მეზობლის მანქანით, მეგობრები წამიყვანია და ღიახვის ხეობის კორომებში გვიკაფია რცხილა თუ წიფელი, თელა თუ ნეკერჩხალი.

ახლა აღარავინ გასცქერის იმ გზას, ხეობისაკენ მიმავალ გზას. თვალი გადაეჩვია, რახანია იმ გზაზე ძეხორციელს არ გაუჭაჭანებია, აღარც მემარხილები გამოჩენილან, არც შეშით დატვირთული მანქანები. არის ის გზა ეგრე მდუმარედ, გზამაც იცის მოწყენა, როცა აღარავის სჭირდება, როცა აღარავინ დააბიჯებს, არის მიგდებული და უცნაური სევდა მოგეძალება მის დანახვაზე.

მეჩხუბება ქეთო ბაბო, არადა, მართალია ჩემთანაც და ზამთართანაც, ის სხვანაირი ქალია. ერთავად ანდაზებით გელაპარაკება, ხალხურ სიბრძნეს გახსენებს. თან მუდამ ამას დააყოლებს ხოლმე, ის ხალხი, ვინც ეს თქვა თუ დაწერა, გიჟები კი არ იყვნენ, ტვინი და ჭკუა კი არ აკლდათო, შენისთანებისთვის დაწერეს, როცხოვრება ისწავლათო. ერთი სიტყვით, მოგვადგა ეს ტიალი ზამთარი და გვიღრენს. გამხდარი, გაღუული ხელის მტევნები მიუშვერია ორიოდუ წლის წინ ნაყიდი ღუმელისათ-

ვის ქეთოს, ბებერ ძელებში აუიუინებს.

ავდექი და წამოვალაღე ბიჭები. პეტას უმცროსმა ვაჟმა ამოჰქოქა ბენზინზე მორახრახე ხერხი, რომელიც ბარე ხუთჯერ ჩაუქრა და ვასო უმაღ გინებაზე გადავიდა.

– აეგ არის რა, უარს ეტყვი, ცხვირს ჩამოუშვებენ, ათხოვებ და აჰა, დედა აქ ნატირები, ხათრიანი კაცი არ უნდა იბადებოდეს. ჩემ საქმისთვის ვეღარ გამამიყენებია. მე ამათი, უმისამართოთ შეიგინა, არავინ დაუსახელებია, სანთელი მოხსნა, კარგა ხანს უკირკიტა, ბოლოს გამოჰკრა და ხერხმაც ღრიალი დაიწყო. ყველაზე უფრო ხანდაზმულ ვაშლის ხეს მივადექით. დაგვცქეროდა ტოტებგაშლილი სინაფი წყრომით, რაღა მე ამომარჩიეთ ამოდენა ბაღში, თქვე ღმერთგამწყრალებო, თქვენაო, ბოლომდე ვერც დაასრულა საყვედურის გამოთქმა, ზღართანი გაადინა, უზარმაზარი ტოტებით დაენარცხა და ნახევარსაუკუნოვანი წუთისოფელი უმაღ დაასრულა... ბიჭები მაშინვე დაესივნენ წაქცეულ ხეს, ზოგი წალდით, ზოგი ნაჯახით, ადვილი იყო მოჭრილ ხესთან შებმა. სიმწვანე შერჩენოდა თოვლშეყინულ ფოთლებს, ეტეობოდა ხეს, რო არც ზამთრისთვის იყო მზად და არც სიკვდილისთვის. მივიხედე და ქეთო ბაბო ტიროდა.

– რა გატირებს, ბაბო?

ხმა არ გამცა, თავშლის კუთხით მოიწმინდა დანაოჭებულ სახეზე დაგორებული ცრემლი.

– რა გატირებს, ადამიანო? – ახლოს მივედი. ჩაცვნილ ცრემლიან თვალებში ჩავხედე და მივხვდი მისი გულისაჩუქების მიზეზს. წარმოსახვაში გაჩნდა ნახევარი საუკუნის წინანდელი ამბავი, ახალგაზრდა ქეთო გვერდით უდგა თავის მეუღლეს, რომელსაც ორმო ამოეთხარა და ნამყენს რგავდა, რამდენიმე წლის შემდეგ ნამყენს ნაყოფი უნდა მოესხა, ხოლო უფრო დიდი ხნის შემდეგ, ვასოს ხერხის წერა უნდა გამხდარიყო. ასეთი ბედისწერა ჰქონდა ველურ საძირეზე დანამყნებულ ვაშლის ხეს.

* * *

უფრო მოუხშირა თოვამ. თანდათან ბინდი ჩამოიშალა, მაგრამ თოვლის სითეთრე ჯაბნიდა დაისლამეს. მოდიოდა და მოდიოდა სულეთიდან ფანტელებად გამოგზავნილი წერილები. მერე ქარიც ამოვარდა. ვაშლის ნაკოდლებით გაწითლებულ ღუმელს ეფიცებოდა ქეთო. თვალები მიელულა, თვლემაში წასულიყო. ქარაშოტმა დაიკივლა სარკმელთან, ისეთი ხმით დაიკივლა, იტყოდი სუდარაგადაფარებულ დედამიწას აპატიოსნებსო. გიორგობისთვის ქარის კივილს ძაღლის ყმუილი მოჰყვა და უცბად გამახსენდა ლომა - ჩემი ბებერი ძაღლი, რომელსაც თანდათან ჩამოეცალა ძაღლური წუთისოფლის ხეიმირა. ძლივსდა დაბარბაცებდა, ხეირიანად დაყეფების თავიც აღარ ჰქონდა, მაგრამ მაინც ისე მიყვარდა, როგორც მაშინ,

როცა სულ ერთ ციციქნა ლეკვს უბეში ჩავისვამდი და ისე დავატარებდი. მახსოვს, ცხონებული ბიძაჩემის მოყვანილმა ძუქნა ძაღლმა როგორ დაყარა ლეკვები, ზოგი ვინ წაიყვანა, ზოგი ვინ, ძაღლს არავინ არაფერს ეკითხებოდა. წკმუტუნ-წკავწკავით გამოხატავდა შვილების წართმევით გამოწვეულ უბედურებას. ღომა მე დავიტოვე და ისე გავზარდე, ცივი ნიაგი არ მიმიკარებია. ბევრი რამ ნახა ღომამ, ავიც და კარგიც, ომსაც მოესწრო და ბოლოს დაბერდა, ისევე როგორც ყველა სულიერი არსება.

– სად არის ძაღლი? – უცბად წამოვიძახე და ქეთომ ძილგამფრთხალი თვალებით შემომხედა.

– რა მოგივიდა?

– არა, არაფერი, ძაღლი გამახსენდა. ამ ქარბუქსა და ქვისტეხვაში, სად უნდა შეეფაროს. ბუნაგიც არ გამიკეთებია.

– ოი, ჯანდაბა მაგის თავს, ბოსლის წინ მყუდროა, მაგრამ ფეხს არ აკარებს, ეგეთი ჯიუტი ძაღლი არ მინახია, რაც ჩვენ ძაღლები გვეოლია, მაგრამ ესეთი...

კარი გავადე და სახეში შემომაყარა ნამქერმა. ბინდი უფრო გაძლიერებულიყო. ასეთ ამინდზე იტყვიან, ძაღლი არ გაიგდებო. თოვლის კორიანტელი ტრიალებდა.

– ღომა, ღომა! – რამდენჯერმე გავძახე. საიდანაც მოლასლასდა, ერთიანად თოვლში ამოგანგლული. ამომხედა მისთვის ჩვეული

მზერით, კუდი ააქიცინა, შეცემა არც შეიტყო. მაგიდის ქვეშ ძველი ტომრები გაუფინე, ხის ყუთები მივახუხულავე და სახელდახელო ბუნაგი აეუწყე.

ამ დროს ქეთოც გამოვიდა.

– რას ეწვალე, ბაბო გენაცვალოს!

ქეთოს ყურადღება არ მივაქცევ.

– ტყუილა აკეთებ, შვილო, მაინც არ შევა.

– რატო არ შევა?

– აი, ნახავ თუ შევა.

ტომრები საგულდაგულოდ შემოვაკარი ყუთებს. მერე ძაღლს ხელი მოვკიდე და ვცადე შიგნით შემეყვანა. ხმელი პურიც დაეუბღე, მაგრამ ფეხი არ შეაკარა.

– ხო, გითხარი, ეგ ისეთი სამგლე რამეა, – თქვა ქეთომ.

– ღომა, ღომა! – მოვეფერე, მაგრამ ძაღლმა საბოლოოდ უარი თქვა ბუნაგზე და ისევ იქით წაღასღასდა, საიდანაც წედან მოვიდა, სიბნელეში, ქარბუქში, სადაც ძაღლი არ გაიგდებოდა. მე კი ვიდექი და გავცქეროდი მუხლამდე თოვლში ჩემი ბებერი მეგობრისგან გაკვალულ ბილიკს, რომელიც ბაღისკენ მიდიოდა. ბაღისკენ, სადაც რამდენიმე საათის წინ ვეება ვაშლის ხე მოვჭერთ მე და ჩემმა თანაუბნელებმა, პაპაჩემის მიერ დარგული ხე. ნეტა საით წავიდა ან რატომ წავიდა, – ვბუტბუტებდი ჩემთვის.

ერეკლეს სახსოვარი

ჯალალ-ედინმა ხელი ჩამომართვა და გამოიღმა. თეთრი ფაიფურის კბილები უელავდა და ნაცრისფერ თვალებში ბარე ათასი ეშმაკი დაუხტოდა.

ისეთი შეგრძნება მქონდა, რო ჩემ წინ იდგა საუკუნეების წინ ქურთების მიერ მოკლული და ახლა მკვდრეთით აღმდგარი საქართველოს მოსისხლე მტერი და მას ვართმევდი ხელს. ძარღვებში თითქო სისხლი გაიყინა და უსულგულო არსებად გადავიქცი. ერთად დამეუფლა ზიზღი და შიში. მინდოდა წიხლის ქვეშ გამეგდო ეს შავტუხა ხუჭუჭთმიანი კაცი და მეცემა მანამდე, სანამ სულს არ ამოვხდიდი.

ჯალალ-ედინი. ტანი დამესუსხა. სხეულზე დაჭინჭრულივით დამაყარა ბუსუსებმა. ცოტაც, სულ ცოტაც და... მაგრამ თავი მოვთოკე, უმაღლავიხსენე, რო იდგა არა მეცამეტე საუკუნე, როცა ხვარაზმშაჰის პირსისხლიანი ძე მოგვადგა და მიგვიღეწ-მოგვიღეწა კარ-ბანი, არამედ ოცდამეერთე საუკუნე, ოცდამეერთე...

საზიზღარი სახელია ჯალალ-ედინი, რაღა მაინცდამაინც ჯალალ-ედინი ერქვა ჩემს სტუმარს, რომელიც ჩემმა სოფელმა კიაზომ მოიყვანა ჩვენთან. იღიმებოდა.

– აი ეს არის ის კაცი, – თქვა კიაზომ და ჯალალ-ედინს მხარზე დაადო ხელი. ის ჯალალ-ედინი კი არ გეგონოს კაცო, თუმცა მე

რალა მომივიდა, კეხიანი წითელი ცხვირი მო-
ისრისა ჩემმა მეზობელმა, – იმ თქვენს ფიალა-
ზე რო ვუთხარი, გულმა ვედარ მოუთმინა და
წამომყვა. აჩვენე, პაპაშენსაც დაელაპარაკე
და... ეს ისეთი კაცია... წუწურაქი ვაჭარი არ
გეგონოს ვინმე, თუ მოეწონა, კაი თანხას მოგ-
ცემს. მერე იმ ჩემს უცხო სტუმარს თავის ენა-
ზე გადაულაპარაკა, ისე კი არა, უცხოეთში
ახლად ენაგატეხილები რო წაიჯლიყინებენ
ხოლმე, არა, კიაზო გასხეპილი ლაპარაკობდა
ჩემთვის უცხო ენაზე, გაკვირვებისაგან პირი
დავადე.

ვაჭარ კიაზოს „გაქექილს“ ეძახდნენ ჩემი
სოფლელები. მიტრანთ უბანში მამისეული
სახლი ედგა, სადაც მისი დაკუტებული დედა
ცხოვრობდა. ვენახი გაეყიდა და აქეთ-იქით
დაწანწალებდა, ხან რა საქმეს მოჰკიდებდა
ხელს, ხან რას.

გასული საუკუნის ოთხმოცდაათიანი წლე-
ბის დასაწყისში, საზღვრები რო გაიხსნა, კია-
ზო პირველი გაიჭრა გარეთ. სიძველეთა მოყვა-
რული ჯალალ-ედინი ორიოდე თვის წინ გა-
ეცნო, რომელმაც ჩვენს სოფელში თუ კი რამ
ძველი ნივთი მოიპოვებოდა, ყველაფერი იყიდა.

კიაზო ეშმაკურად მიდიმოდა.

- ფული ხო გინდა, ელიზბარის ბიჭო, პა!
- ფული როგორ არ მინდა.
- ჰოდა, აჩვენე მერე ამ კაცს ის შენი
ვერცხლის თასი და თუ მოეწონა...

– ეხლა ვერ ვაჩვენებ, ეხლა პაპაჩემია სახლში და რო გაიგოს? – ვთქვი და თვალი მოვატარე ეზოს, მართალია, პაპაჩემი ეზოში არ ჩანდა, მაგრამ გუმანით ვგრძნობდი, რო იქ იყო სადღაც და ზალიკოს ხასიათი რო ვიცოდი, კიაზოს თავის სტუმრიანად გააპანდურებდა.

– მაშ როდის აჩვენებ? – მკითხა კიაზომ.

– სადამოთი ზალიკო ვენახში აპირებს წასვლას და მაშინ შემიძლია.

– უტვინო კაცია პაპაშენი, – თქვა კიაზომ და ჯალალ-ედინს თავის ენაზე რაღაც გადაულაპარაკა. სტუმარს სახე შეეცვალა, წედანდელი მიაშიტური ღიმილი გაუქრა, მოიღუშა.

– „ამ სასმისითა ცაში ღმერთს გაუმარჯოს, მთაში და ბარში ჩვენს სალოცავენებსა, მიწის ზევით ჩვენ გვადღებრძელოს უფალმა და მიწის ქვეშ კიდევ ჩვენი წინაპრები გაგვინათლოს, ჩვენი სულმზიანი წინაპრები...“ ეს სადღებრძელო უყვარდა განსაკუთრებით პაპაჩემ ზალიკოს, ვერცხლის ძველთაძველ თასს რო თავანკარა ღოშიაურით გააპილთუშებდა, ისე დაილოცებოდა, მთელ გულ-მუცელს ამოაყოლებდა ხოლმე. მერე გამოცლილ ვერცხლის თასს ეამბორებოდა და სხვას გადააწოდებდა. ხმარებისაგან გვერდები გადასცვეთოდა ვერცხლის ჯამს, მაგრამ გამოსახულებები მაინც ეტყობოდა, ერთ მხარეს წმინდა გიორგი იყო ამოტვიფრული, მეორე მხარეს - ბაგრატოვანთა გერბი.

საიდან სადაო, იკითხავთ, სად პაპაჩემი ზალიკო კვირიკაშვილი და სად კიდევ ბაგრატიონები... ყველა სტუმარს უყვებოდა ზალიკო ამ თასის ისტორიას, როგორ მოხვდა ჩვენს ჭერქვეშეთში ერეკლე მეფის ნაქონი ფიალა.

პაპაჩემის პაპის პაპისთვის უწუქებია პატარა კახს. ღეკებთან ბრძოლაში თავი უსახელებია ქიტესა კვირიკაშვილს, გაოცებულია ერეკლე მეფე მისი გულოვნებით, თვალებანთებული შესცქეროდა, როგორ სხებდა ქიტესა კვირიკაშვილი მომხდურს. მეფის სიახლოვეს ერთი ღეკიც არ მიუშვა თურმე, შუბი რო შემოემტვრა, ხმლით დარევია გადამთიელებს და ბარეოცი ურჯულოსათვის მოუკვეთია თავი. ვინ არის ეს კაციო, უკითხავს მხლებლებისთვის ერეკლეს.

ქიტესა კვირიკაშვილიო, – უთქვამთ და გამარჯვების აღსანიშნავად გამართულ ნადიმზე დაუპატიჟია ჩემი წინაპარი პატარა კახს.

ბრძოლაში ხომ თავი უსახელებია და ბრძოლით დაღლილს იმდენი ღვინო უსვამს, გაოცებულია ქართლ-კახეთის გვირგვინოსანი. ახლოს მისულა ქიტესასთან, მხარზე ხელი მოუთათუნებია. ღმერთმა მიმრავლოს სამეფოში შენისთანა ქართველებიო და თავისი ვერცხლის თასი და ერთი ქისა ოქრო უწუქებია.

გაჭირვებული კაცი ყოფილა ქიტესა და იმ ოქროთი მოუდგამს სული, ხარ-კამენი და სამი დღიური მიწა უყიდია. ქიტესამ თავის შვილს

გადასცა ერეკლესეული თასი, ქიტესას შვილს თანდილა რქმევია, თანდილას თავისი ვაჟისთვის – ტიტესთვის გადაუცია და ეგრე მიაღწია ზალიკომდე. ახლა ზალიკოს როგორ უყვარდა დიდი პაპის სახსოვარი. უიმისოდ ღვინოს არ დაღევდა. აი წელან რო ვთქვი, იმ სადღეგრძელოს ამბობდა ქიტესა კვირიკაშვილისეული ვერცხლის თასით. მე ვიყავი ათიოდე წლის ბავშვი და არც კი ვიცოდი ფასი იმ სიძველისა, ჩვენს ჭერქვეშ რო ინახებოდა. ამიტომ შემედლო, უყოყმანოდ, ყოველგვარი დაფიქრების გარეშე გამომეტანა და მიმეყიდა კიაზოს მოყვანილი სტუმრისათვის, ერეკლეს ნაქონი ნივთი უკვალოდ ჩაიყლაპებოდა. მერე პაპახემი? წარმომედგინა ზალიკოს გაფითრებული სახე. რო გაიგებდა, რა მოხდა, მისმა ნანინანატრმა შვილიშვილმა როგორ მოპარა ერეკლე მეფის ნაქონი ვერცხლის ფიალა და ვილაც უცხო კაცს მიჰყიდა. რას იზამდა ზალიკო? არ ვიცი, არ ვიცი. შეიძლება მოვეკალი. არა, შვილიშვილს როგორ გაიმეტებდა. თუმცა, რო წარმომედგინა ზალიკოს თვალები, ნაღვერდლიანი მზერა, სიკვდილზე უარესი იყო.

იმ დამეს ოფლში ვიწურებოდი. ვნახე საშინელი სიზმარი - კიაზო ფულს მაჩეჩებდა ხელში, ოღონდ მე...

პაპახემი უნდა მომეკლა.

ზალიკო თავის მამაპაპურ ტახტზე გულადმა იწვა და ხვრინავდა. ვენახში დაღლილი ბე-

რიკაცი თავის ბებრულ სიზმრებში დაფრინავდა. მე ვიდექი და ვგრძნობდი. აქეთ-იქით მითრევდა ორი უჩინარი არსება. ერთი იყო უხსენებელი, მეორე ჩემი მფარველი ანგელოზი. ავიღე ნაჯახი და შევედი პაპაჩემის ოთახში. მოვათვალმზერე იქაურობა. ბაბუაჩემის სურათი მომხვდა თვალში, მემუდარებოდა საღომე ბაბო, არ ჩაიდინო ეგ ცოდვა, სული არ წაიწყმიდო. მე მაინც ჯიუტი ნაბიჯებით მივუახლოვდი მძინარე ზალიკოს. თავით ედო ვერცხლის ფიალა, რომელიც მაცდურად მიმზერდა და ვერცხლის ფიალაზე წმინდა გიორგის გამოსახულების ნაცვლად ჯალალ-ედინი ეხატა. უშფოთველად ეძინა პაპაჩემს. ჯალალთვით დავადექი, დასარტყამი ალაგი ამოვიღე მიზანში და დავეუქნიე ნაჯახი...

ოფლში გახვითქულს გამომეღვიძა.

გული გადმოვარდნას მქონდა.

სარკმლიდან გაგხედე ეზოს. პაპაჩემს საარაყე ქვაბი შემოედგა ზედადგარზე, ხმელი ნაკოდლებით ცეცხლს აძლიერებდა. გამეხარდა, ზალიკო რო ცოცხალი დავინახე და რო საშინელი ცოდვა არ მედო კისერზე.

უშუური განცდა ამევა და მთელი დღე ნაგვემივით ვიყავი.

ცაში ღმერთს გაუმარჯოსო, მთაში და ბარში ჩვენს სალოცავებსო... ვედარასოდეს დაილოცებდა ზალიკო, თუ იმ ფიალას კიაზოს სტუმარს მიეყიდდი. ჩვენი სახლის ეზოდან მთა

მოჩანდა, კორტოხმოლოპრილი მთა, რომლის წვერზე წმინდა გიორგის ძეგლისძველი სალოცავი იდგა, პირჯვარი გადავიწერე. სული გამითბა.

– ელიზბარის ბიჭო, მოდი აქეთ, – ხელი დამიქნია კიაზომ.

ჩვენი მარნის გვერდით, ბებერი თელის ძირში ლანდივით გამომეცხადა.

მივედი და ხელით მანიშნა, ჩაიცუცქეო.

– ეხლა ცდის დრო აღარ არი, ეს კაცი წასვლას აპირებს, მაგ ჯამის გულისთვინ მთელი თვე ხო არ დარჩება, თუ ფული გინდა, დროზე ჰქენი ეგ საქმე, პაპაშენის წასვლა-წამოსვლას ვეღარ დაველოდებით, აჰა ფული, წინდაწინ მოგცემ თუ გინდა. გულის ჯიბეში ჩაიყო ხელი.

ავდექი. ფული წინდაში ჩავიდე და სახლში შევიძურწე. თითქო მიწა მენგრეოდა ფეხქვეშ, იტყოდი, წინდაში ფულის ნაცვლად გაღვივებული ნაღვერდალი მედო. კოჭი მეწვოდა.

შევიზუზე პაპაჩემის ოთახში. უმაღლ ბაბუაჩემის სურათი ამებლანდა და როგორც სიზმარში, აქაც ისეთივე ხვეწნა-მუდართით სავსე მზერით შემომხედა. – რას აკეთებ, ბაბო გუნაცვალოს, პაპაშენს ცოცხლად მარხავ? მიფუახლოვდი ვერცხლის თასს, ხელები ამიცახცახდა, მუხლებში ძალა წა-მერთოვა. ხელი შევახე ერეკლეს ნაქონ სასმისს.

– აქ რას აკეთებ, შვილო? – ზალიკოს ხმა

მომესმა და თითქო მდუღარე წყალი გადმო-
მასხა ვინმემ.

– არაფერს, პაპავ, ისე შემოვედი-მეთქი.

მოვიდა. ნაცრიანი ჰქონდა ხელები, დაიხარა
და შუბლზე მაკოცა... ეს თასი, შვილო, ჩვენი
გვარის კუთვნილებაა, დრო მოვა და შენი
შვილიშვილებიც ამით დაილოცებიან, წადი
ეხლა და გაუტა ეგ ფული, წადი...

რა ეწერა ერთაობის წერილში?

აღაგაზებულ, აქა-იქ ქვანარევ მიწას ისე გულიანად თხრიდნენ, რო მუშაობა მოგწყურდებოდა. თენგიზას ბარი ეპყრა, კაკოს ნიჩაბი და შეუქაქანებლად ყრიდნენ სველ მიწას. ტალახობდა. მთელი კვირა იწვიმა და იავდარა. სველი დღეები უსაშველოდ გაგრძელდა, გავიდა ზამთარი, ჭირვეული მირკანიც დაადგა მოუსავლეუთის გზასავალს, მერე აპრილმაც გამოანათა ზურმუხტისფერი თვალეებით და ნასრანისფერი სამოსით შემოსა ტყემალი თუ ჭერამი, გარგალი თუ ვენახის ატამი, მიწის სურნელით გაბრუვდა ნაზამთრალი ზეცისქვეშეთი, მაგრამ... ახლა ნასესხებო...

ორი დღის წინ კი გამოიკარა და ღრუბელ-გაცვენილ ცაზე ღურღურა მზე დაეკიდა, მიწა მაინც სველი იყო, წვიმას კარგა ღრმად ჩაეტანა და ორი დღის სითბომ ვერ უშველა. თენგიზა ბელტებს იღებდა, ჯარიდან ჩამოყოლილი ჩექმები ეცვა და სატერფულს გამეტებით ურტყამდა. თენგიზას სიძე – კაკო შედარებით დინჯად მუშაობდა, ორმოში დაგროვილ მიწას პირწაცვეთილი ნიჩბით მაღლა ყრიდა და თხრილის გვერდით აგროვებდა. თენგიზა დროდადრო ადგილს შეითვალმზერებდა, „ეს ადგილია, წესით აქ უნდა იყვეს ჩამარხული, როგორც დაწერა, ზუსტად ისე ვთხრი, აჰა, ვირგულა მსხალიც აქვეა, ორი მეტრის მოშორებით,

ზღმარტლიც გვერდითა დგასო, არა, არა, არ უნდა მეშლებოდეს, როგორც მიმანიშნა მამაჩემმა, ეს ადგილია, აქ არის ჩამარხულიო. — ფიქრობდა ერთაოზის ერთადერთი ბიჭი.

ხელთუპყარი იყო თენგიზა, მამამისს არაფრით ჰგავდა. ერთაოზს რა არ ეხერხებოდა, ლესვა გინდოდა, შენება, ღურგლობა, ბაღ-ვენახის საქმეებს ხომ ნულარ იტყვი, ისე ჰქონდა დამასმასებული ნაკვეთები, ცქერით ვერ გაძლებოდი. თენგიზას კიდევ მამამისისა არაფერი ეცხო, დედის ჯიშზე წავიდაო, იტყოდა ხოლმე შვილის მოუქნელობით ხასიათწამხდარი კაცი და თვალწინ დაუდგებოდა ზარმაცი ცოლის ძმა. ომიანობის დროს, ხალხი რო ღლობოს ძენში მარცვლებს დაეძებდა და სათითაოდ აგროვებდა, კოლმეურნეობის ბრიგადირი, ელიზბარაანთ კარლო გახუმრებია ტატქეს, ფერმიდან სკოლაძე გაიქეცი და ერთ ტომარა სიმინდს მოგცემო, ერთაოზის ცოლის ძმას კუჭი შიმშილით უხმებოდა, მაგრამ ადგილიდან მაინც არ მოუცვლია ფეხი, თქვენაო, დაეწვევით და მერე კიდევ გამაქცევთ, არ მინდა ეგეთი მოცემული სიმინდიო.

მწარედ ეცინებოდა ერთაოზს, შიმშილით მისავათებული ოჯახის გადასარჩენად გაქცევა კი არა, ფეხით დაკიდულს გაგძლებდი და ის კიდევ... ჰოდა, თენგიზასაც იმათ ამგვანებდა, იმათ ჯიშზე წავიდაო. დედის წიაღიდან გამოჰყვა ეს მოუქნელობა, თორე ჩემი შვილი ეგეთი

არ უნდა გამოსულიყო. გაიზრდება, დავაჟ-
კაცდება და საქმესაც გულს დაუნდობსო, –
ცოლმა დაამშვიდა.

მოთმინებით ელოდა შვილის გაზრდას და
დავაჟკაცებას, მოთმინების ძაფმა დიდხანს გაძ-
ლო. გაიზარდა, დავაჟკაცდა, მთასავით კაცი
გახდა, ჯშუხი, მხარ-ბეჭიანი, მოზვერს კისერზე
დაისვამდა, მაგრამ რა გამოვიდა, საქმე არ ეხ-
ერებოდა.

მერე ერთხელაც გამოუცხადა მშობლებს,
რო ცოლის მოყვანა უნდოდა. იმედის ნაპერწ-
კალი წამოუღვივდა სულში ერთაოზს, იქნება
ცოლმა მოახედოს, იქნებ ოჯახმა და წვრილ-
შვილმა გამოაფხიზლოს და შეაყვაროს საქმეო.
ცოლიც ერთი უჯიათი ვინმე გამოადგა, მოსვ-
ლის დღიდან ქალაქში ცხოვრება აიხირა. საი-
დან შეახტა ეშმაკი, ჯერ სულ არ იყო ძმარიო,
შიგ გაურიეს წყალიო, თენგიზაზე იყო ნათქ-
ვამი. აჰყვა ცოლის ტლიკინს და ერთავად იმა-
ზე ფიქრობდა, როგორ გაეყიდა კარ-მიდამო და
ქალაქისაკენ გაექუსლა. ტალახიანი ორდობის
ცქერა ყელში ჰქონდა ამოსული. ეგონა, რა
წამს ქალაქში ჩავიდოდა, ფუფუნებაში დაიწ-
ყებდა ცხოვრებას და მდიდარი კაცი გახდუ-
ბოდა. „ვაი თქვენ პატრონსაო!“ – სიმწრისაგან
კბილებს აკრაჭუნებდა ერთაოზი და ცოლს
აგინებდა, – სულ შენი ბრალია, შენ მიაჩვიე
მუქთახორობას, შენი პატრონი დედა ვატირეო!
მარუხა ხმას არ იღებდა. ხედებოდა, რო დღეს

თუ ხვალ მათ სახლ-კარს გაყიდვა მოუწევდა, ხვდებოდა და ბოლმით უსივდებოდა გული.

იმ გაზაფხულზე მეორედ დაარტყა ერთა-ოხს წნევამ.

ადრე ხო ცალი მხარე ჰქონდა გაშეშებული, ახლა ენაც წაერთვა, საცოდავად ღუღღღებდა. მეზობელი სოფლიდან მოუყვანეს ექიმი, რომელმაც წამლები კი გამოუწერა, მაგრამ შეატყო, რო ავადმყოფს სააქაო პირი არ უჩანდა.

ერთაოხმაც იგრძნო სიკვდილის მოახლოება, ხვდებოდა, რო მიქელ-გაბრიელი ახლოს იდგა მის სახლთან, ცრემლი ჩამოუგორდა თვალებიდან, გაახსენდა ქელების დამკერდეუბის სიმღერა, ქალაქელი მედუდუკის ბოხი ხმა, „ის მშობელი არა კვდება, ვისაც კარგი შვილი რჩება“, ზიზღით გახედა რძალს, რომელიც მომაკვდავის ოთახში, სარკმელთან იდგა და ეზოს გადაჰყურებდა.

ძალა მოიკრიბა, უღონო, ნაჯაფარი მკლავებით სცადა წამოწევა, მაგრამ ხელები არ დაემორჩილა. მარუსას ანიშნა, კალამი და ფურცელი მომიტანეო. მარჯვენა ხელში ვაივაგლახით დაიჭირა საწერ-კალამი, თვალები ელამივით გააცეცა, თითქო სულთამხუთავის ჩუმად უნდა დაეწერა რამე და ეშინოდა, იმ არასახსენებელმა, ემანდ არსაიდან შემამჩნიოსო. ვაი, იმ დაწერას, ბატისფეხურით ჩამოუყვია, მთავარი იყო რო გაერკვიათ, ანკი როგორ შეძლო, როგორ დაემორჩილა თითები, მაგრამ გაჭირვებამ... მა-

მის წერილმა გული აუნთო თენგიზას, თვალე-
ბი შუბლზე აუვიდა, ერთაოზის ნაწერს ჩასც-
ქეროდა და თავი სიზმარში ეგონა, მერე მამის
ოთახში აღარც შეუხედავს, ბიძაშვილის ქმარი
– კაკო გაიყოლა, ბარ-ნიჩაბი აიღო და ბაღისა-
კენ მიმავალ ბილიკს დაადგა.

– ამას რა მომაფიქრებდა, ფული ჰქონია შე-
ნახული, კაცო, აი თურმე სად აგროვებდა, რამ-
დენი გაჭირვება გამოვიარე და ამას კიდევ, ამ...
ზღმარტლისა და ვირგლა მსხლის გვერდით
რო ჩალის კლერტოების ნამწვავები ეყარა, იქ
შედგა თენგიზა. წერილს კიდევ ერთხელ ჩახე-
და და თხრა დაიწყო. თხრიდა გულიანად, ყა-
მირ ბელტებს ღონივრად ისროდა. კაკო ორმო-
ში ჩაყრილ მიწას ასუფთავებდა.

„რა ღმერთი გაუწერება კაცო, ცოტა რაღა-
ცას ხო მაინც შემახვედრებს, ჰა!“ – ფიქრობდა
კაკო და თვალწინ ფულით სავსე ქილა უტრია-
ლებდა, ოცდახუთმანეთიანები, ხუთთუმნიანები,
ასიანები... ბელადის თავები, იასამნისფერი, მო-
მწვანო, მოყავისფრო-მოყვითალო. თენგიზა კი
იმას ნატრობდა, ნეტა კაკო რო წავიდოდა სა-
ღამოთი, მერე დამეწყო გათხრა, ეხლა ამასაც ხო
რაღაც უნდა ვარგუნო, სულსწრაფი კაცი ვარო...

ვიდრე თხრას მორჩებოდნენ, ერთაოზის მე-
ზობელმა – ვანიჩკამ გამოიარა თენგიზას ბაღ-
თან და მთხრელებთან მცირე ხანს შეჩერდა.

– რას აკეთებთ, კაცო?! განძი ხო არაფერი
იპოვეთ ჰა?! – დამცინავად ჰკითხა ცნობისმოყ-

ვარე მეზობელმა.

– წყლის მიღს ვეძებთ, – იცრუა თენგიზამ და სველი მიწის ამოყრა გააგრძელა.

თენგიზას ცოლი – თამრო ქანდაკებასავით იდგა და ორმოს ჩასცქეროდა.

აქამდე როგორ სიტყვა არ დასცდა! – ბრაზი მოსდიოდა მამამთილზე. უკვე წარმოედგინა თამროს, როგორ სახლს იყიდდა ქალაქში, მერე როგორ მოაწყოდა.

ბარი რაღაცას წამოედო და ღრჭიალის ხმა გამოიღო, თვალები სამივემ ერთდროულად დააჭყიტა.

– აი, გამოჩნდა! – წამოიძახა თენგიზამ და ანთებული თვალებით ცოლს შეხედა, მერე ბარი გვერდით გაისროლა და ორმოში ჩახტა, ტალახიან მიწას ხელით დაუწყო ამოყრა... და... ქილის ნაცვლად ცელოფანის პარკში შეხვეული გრძელი საგანი აღმოაჩინა. მიწისაგან დაწოტიებული პარკი მოუთმენლად გახსნა და ჰოი, საკვირველებავ, ფულით სავსე ქილის ნაცვლად, კამეჩის ვეება, დაუმუშავებელი რქა შერჩა ხელში. დიდხანს ატრიალა, დაბნეულობისაგან ნერწყვი გაუშრა, იქნებ ადგილი შემეშალაო, გაიფიქრა თენგიზამ, ის იყო რქის გადაგდება დააპირა, რო მასში ოთხად დაკეცილი წერილი იპოვა. კამეჩის რქა გვერდით მიადგო და ფურცელი მოუთმენლად გაშალა...

საინტერესოა, რა ეწერა ერთაოხის წერილში.

მოგონება ჩვენი უბნის ბინადარზე

რამ გამახსენა ის ძაღლი, არ ვიცი, მას შემდეგ ბარე თხუთმეტი წელი გავიდა, რამდენმა წყალმა ჩაიარა, ჩვენი უბნის საამაყო ძაღლიც დავიწყების ზღვაში ჩაიძირა, ისევე როგორც ბევრი მაშინდელი ამბავი. ადამიანები ერთიმეორეს ივიწყებენ და რა გასაკვირია, რო ძაღლი აღარ გახსოვდეს. მურა ერქვა იმ საოცარ ძაღლს, რომელიც ჩვენს უბანში ბინადრობდა, ბუნაგი იმას არ ჰქონდა და არაფერი, ხან ჩვენს ეზოში რო თივის ზვინი იდგა, იქ ათევდა ღამეს, ხან ჯანაანთ ელიზბარის კიბის ქვეშ ეძინა, ხან კოტეაანთ საბძელში უცდიდა რიურაუს. ხანდახან ისეთი შთაბეჭდილება მრჩებოდა, რო ეს ძაღლი ადამიანივით აზროვნებდა. ბებიჩემისაგან გამიგონია, ადამიანი რო კვდება, მისი სული რომელიმე ცხოველში ან ფრინველში იწყებს ბინადრობას. არ ვიცი, ამას ვერავინ გაიგებს, სხეულიდან ამოსვლის შემდეგ ადამიანის სული სად განაგრძობს არსებობას. იქნებ მართალიც იყო პელა ბაბო. ყოველ შემთხვევაში, მურას ქცევებს რო ვაკვირდებოდი, ხანდახან შემიპყრობდა უცნაური აზრი, ვინ უწყის, იქნებ რომელიმე ახლობელი შემომცქეროდა ერთგული ძაღლის თვინიერი, ჭკვიანი და თან სევდით სავსე თვალებით. რამდენჯერ დაიკარგა მურა, თვალსა და ხელს შუა გაქრა, თითქო ცამ ჩაყლაპა, მთელი უბანი

მურას ხსენებაში იყო, გვეგონა, რო მაწანწალა ძაღლებმა დაგლიჯეს და სადმე უპატრონოდ მოკვდა სხეულდაფლეთილი, ანდა წამალი შეაჭამა ვინმემ და სადმე სოფლის გარეთ გადაბარგდა ძაღლურ საიქიოში, მაგრამ დილით რო გავიგონებდით მურას ყეფას, ყველას თვალებში ღიმილი გაკრთებოდა.

– აქ არის!

– აქა ყოფილა.

– რა მაიმუნი ძაღლია, ეს სამგლე ესა!

მოვიდოდა და ხან კოტეს გაუგორდებოდა ფეხებში, ხან ელიზბარს მიელაქუცებოდა, ხან მე დამიწყებდა ფეხების ლოკვას, ერთი სიტყვით, გვაგრძნობინებდა, რო ყველა ვუყვარდით. მერე იდგა და რიგრიგობით ყარაულობდა ჩვენი უბნელების ეზოებს და ისინიც არ იშურებდნენ ძაღლურ ლუკმას. შებინდებისას, ვახშობას რო მოვრჩებოდი და ბუხართან მიმჯდარი, წერას შევუდგებოდი, კარზე ფხატუნს გავიგონებდი.

– ის არის, – იტყოდა დედაჩემი, შევიდოდა სამზარეულოში და გამოუტანდა ძვლებსა და პურის ნარჩენებს, გაუღებდა კარს და კეთილი თვალებით შემოიჭყიტებოდა ოთახში ძაღლი, ისეთი თვალებით, რო ადამიანებისთვის სანატრელი იყო ასეთი კეთილი გამოხედვა. მშიერი რო მომკვდარიყო და მაგიდაზე ხორაგი დაგელაგებინა ცხვირწინ, პირს არ დააკარებდა.

ღია ოთახში ხორცის ნაჭრები რო დაგეყარა, ჩარჩოს აქეთ ფეხს არ გადმოდგამდა.

– საოცარი ძაღლია, – იტყოდა დედა, – ძაღლები ისე არიან გაწუწულები, რო კვერცხს არ აჩერებენ საქათმეში, ეს ძაღლი კიდევ... – უშურველად დაუყრიდა ნაგავს საჭმლის ნარჩენებს. მურა მადლიერებით სავსე თვალებით შეხედავდა დედაჩემს, თითქო მზე-რით ეუბნებოდა: „ღმერთმა გიშველოს, კეთი-ლო ქალო“ და მერე თვალის დახამხამებაში მოასუფთავებდა უღუფას.

თხუთმეტოდე წლისა ვიყავი, როცა მურა გამოჩნდა ჩვენს უბანში, ღიახევის ხეობიდან ხარებით შეშა-ფიხი ჩამოიტანეს ხეობელმა ბერიკაცებმა გასაყიდად და მაშინ დავინახე ჩა-ლისფერი ნაგავი, რომელიც ძუნძულით მოს-დევდა ურემს, ეფხორებოდნენ ჩვენი უბნელე-ბის ძაღლები, უცხო ძაღლის დანახვაზე გაღი-ზიანებულები, მაგრამ მურა არად აგდებდა, ხან ერთს შეუეფდა, ხან მეორეს. ბოლოს შაქროს ძაღლთან მაინც არ ასცდა ჩხუბი, ყუ-რებდაჭრილი ქოფაკი სწვდა ღიახეველ ნაგავს, მაგრამ მურა არ დაბნეულა. ათიოდე წუთს იჩ-ხუბეს, ხან შაქროს ქოფაკი იყო ზევიდან, ხან მურა, ბოლოს მურას პატრონი მივიდა მოჩხუ-ბარ ძაღლებთან, მურას ჯოხი გადაარტყა და ძაღლები ისე გააშველა, შაქროს ქოფაკს დრუნჩი ჰქონდა გაგლეჯილი, ნაგავს კი ყური დასისხლიანებოდა, ხარურმიანი ბერიკაცები-

საგან კოტემ იყიდა ფიჩხი, შეიყვანა, პური შეაჭამა, თითო ჭიქით დაალოცა, გამოვიდნენ, აუშვეს ჭიშკრის გვერდით ღობეზე გამობმული ხარები და ფაფუ ძაღლი, ხან უსტვინეს, ხან უყვირეს, მაგრამ მურა არსად ჩანდა. კოტეს შვილიშვილმა ზურიკომ მთელი უბანი მოიარა, თუმცა ვერაფერი გააწყო, ძაღლი მაინც ვერ მოძებნა. გამოუყვნენ ხეობის გზას მეურმეები, მურა სადამოხანზე გამოჩნდა, კოტეს სახლთან აიტუზა, იქ, სადაც ხარები და პატრონი ეგულვოდა, მაგრამ არც პატრონი დახვდა და არც ურემი, მიწაზე მარტო ჩაღის ნარჩენები ეყარა.

– რა ეუყოთ, პაპა? – ჰკითხა ზურიკომ.

– რა უნდა ვუყოთ, გასწემს და წავა, ძაღლს გზა როგორ დაეკარგება, ძაღლი ისეთია, თვალები რო აუკრა, მაინც მიაგნებს.

თუმცა, რა მოუვიდა თავში აზრად ხეობელების ნაგაზს, არ ვიცი, მოეწონა ჩვენი უბანი და დარჩა და დარჩა. ყველაზე მეტად ზურიკოს უხაროდა. ერთი ხანობა საყელო შეაბა, რამანა პაპას ნაჩუქარი საყელო, მაგრამ იმ დამეს ყმუილ-ყმუილში გაათენა მურამ. თავისუფლებას იყო მიჩვეული ძაღლი და ერჩია მშიერს ეწანწალა, ვიდრე კოტეს ეზოში ხუთკილოიანი ჯაჭვი ეთრია. აუშვა ზურიკომ და მურა უბნის ძაღლი გახდა.

– კიდევ ჩამოვლენ ფიჩხის გასაყიდათა და გაყვებო, – ამბობდა კოტე, თუმცა რამდენი

წელი გავიდა და ის ბერიკაცები ჩვენს სოფელში აღარ გამოჩენილან.

გადიოდა დრო და მურამ ყველას შეაყვარა თავი. ელიზბარის საქათმეს შეჩვეულ კვერნას ვერც ერთმა ხაფანგმა მოუღო ბოლო მურას გარდა, ჩაუსაფრდა და დედლების წასაყვანად მოსულ მღრღნელს სული გააფრთხოვინა. კოტეს სარდაფში ვირთხებმა ვაშლი გააჩანაგეს, ვისი კატა აღარ მოიყვანა კოტემ, მაგრამ ვერაფერი, მერე ადგა და ნაგაზი შეეშვა, გენახათ, რა ამბავი ატეხა მურამ, ვირთხების სოროს მიაგნო და დედალ-მამალ ვირთაგვას სიცოცხლე მოუსწრაფა.

ნახირი იყო და ვისაც არ უნდა წაესხა, ყველას დაჰყვებოდა. კარგი მწყემსივით უვლიდა უბნის ძროხებს, გაფანტულ საქონელს ყვევით მოაქუჩებდა, ნათესებში გადასვლის საშუალებას არ აძლევდა.

რამდენჯერ შეუადამისას მივსულვარ სახლში და თითქო ჭიშკართან ჩასაფრებული მელოდებოდა, გამომეგებებოდა კუდის ქიცინით და აღერსიანი წკმუტუნით ფეხქვეშ გაგებული მაგრძნობინებდა თავის სითბოს. ოთახის კარამდე მიმყვებოდა და მერე სიბნელეში გაუჩინარდებოდა.

მერე ერთ დღისითაც ხმა დაირხა უბანში - მურა მოკლესო, გამოვეფინეთ გარეთ. თოფის ხმა კი გავიგონეთ, მაგრამ მაგას როგორ მოვიფიქრებდით, რო ამისთანა ძაღლს ვინმე თოფს

ესროდა.

– ვინ მოკლა, მე იმის ასე და ისე, – გაგულისებული იგინებოდა კოტე, – გამაგებინა ერთი და მე ვიცი მერე რასაც ვუზამო.

ისევ თავისმა შვილიშვილმა ზურიკომ უთხრა, ჯიქურაანთ თენგიზას მოუკლავსო.

– ოხ, მე მაგის... – დაიდრიალა კოტემ, წითური სახე უფრო უარესად გაუგენტდა და თენგიზაანთკენ დაიძრა. ჩვენც უკან მივყეთ...

თენგიზას მოკლული ძაღლისთვის ფეხზე მავთული გამოება და ფშანისაკენ მიათროკილვებდა. ახალ მოთოვლილზე მურას სისხლის კვალი რჩებოდა.

ტანში გამაჟრჟოლა, სიკვდილთან სიახლოვე ვიგრძენი და თან ერთი საშინელი სიტყვა ამომიტივტივდა: „ჩაძაღლდა“, რა საშინელი სიტყვაა. ძაღლის სიკვდილის გამომხატველი, ხანდახან ადამიანები ერთიმეორეს „შესამკობად“ რო იყენებენ ხოლმე.

ჩავუვარდით შუაში კოტესა და ჯიქურაანთ თენგიზას. თენგიზა ჯეელი იყო, კოტე ჭარმაგი, მაგრამ თენგიზასნაირებს კი მოერეოდა კოტე. ძველი მოჭიდავე, მკლავმაგარი. ერთიორი გაჰკრა კოტემ. განზე გაუხტა თენგიზა, ზოგი თენგიზას იჭერდა, ზოგი კოტეს...

– რა დაგიშავა, რისთვის ესროლე, შე ოჯახაფეთქებულო, ამნაირი ძაღლი უბანში მეორე არ იყო, რატო ხელი არ მოგტყდაო...

თენგიზა კიდევ იმით იმართლებდა თავს, რო

მურას სამზარეულოში შევეუსწარი, ჩემი თვალით ვნახე, როგორ სვლეპავდა ქვაბიდან საჭმელსო. ქათმებიც შემიჭამაო, კვერცხებზე ხო ლაპარაკი აღარ მინდაო. ყველამ იცოდა, როცრუობდა თენგიზა. მურას მოპარული არც ქათამი ენახა ვინმეს, არც კვერცხი... სხვა ძაღლებმა გაუჩანაგეს საქათმე თენგიზას და სხვისთვის განკუთვნილმა ჟაკანმა მურას მოუსწრაფა სიცოცხლე.

ტირილი მინდოდა, მაგრამ მრცხვენოდა. კიდევ, იცით, რა მინდოდა? თენგიზას ცემა, მაგრამ... პატარა ვიყავი.

თენგიზას აღარ დავანებეთ, მურა მე და კოტეს შვილიშვილმა – ზურიკომ დავმარხეთ მდინარის პირას.

ერთი სიცოცხლე დააკლდა ჩვენს უბანს.

მერცხლების საუფლო

– რა ხარ, ბიჯო ამისთანა, ჰა! დააყენე ე ჩიტო, კაცი არა ხარ? ვააჰ, რა შეუბრალებელი ბავშვები იზრდებიან კაცო, ჩიტის წყევლა არ გაგიგია მაინცა? არ გეცოდება? ეგეც ხო ღვითსშვილია, ეგეც ხო გამჩენმა გააჩინა, რათ უნგრევ ოჯახს, აბა შენ დაგინგრიოს სახლი ვინმემ, მოაყენოს ბუღლოზერი და აგიქარმტვეროს ეზო-კარი, რა დღეში ჩავარდები...

ტყუილა არიგებდა ვაჩე. ვაჩემდე სხვასაც არაერთს დაურიგებია, შენიშვნა მიუცია, მაგრამ ლადიკოს ხო ორი ყური ჰქონდა, იმ ყურში ცარიელი გვირაბი გადიოდა და როგორც შედიოდა დარიგება, ისე გადიოდა.

იდგა და მსუნაგი, მოშიებული კატის თვალებით ასცქეროდა ღოღნაშოს კენწეროზე ხმელი ბალახითა და კიწაწებით მიხეხულაგებულ სტვენის ბუდეს.

ვაჩე რო წავიდა (ძროხები საძოვარზე მიჰყავდა), ხელებზე დაიფურთხა და უშნოდ აყაყულ ხეზე, დაბლა რო წამლად ერთი ტოტი არა ჰქონდა, მარდად აძვრა. პირველი ხო არ იყო, ამ საქმეში ჰქონდა ჭიპი მოჭრილი, ღოღნაშოს ხორკლიანმა კანმა ხელისგულები დაუსერა, მაგრამ არაფრად ჩააგდო, გაძვრა, გამოძვრა ალაგ-ალაგ წამხმარ ტოტებში და კენწეროზე მოსკუპდა, ერთი სული ჰქონდა, როდის ჩაიხედებოდა ბუდეში, რო რამე აღმოეჩინა.

ნა, ან კვერცხები, ან ბარტყები. ჩაიხედა, მაგრამ ფაფუ! ერთი ლაყე კვერცხი არ ჭაჭანებდა. ბუდე კაი ხნის მიტოვებული იყო.

– ეჰ, – გუნება წაუხდა და ვაჩეს ერთი-ორჯერ გვარიანად შეაგინა, – სულ მაგ ბებერის ბრალია, დამთარსა, ვინ გეკითხება შვილოსა, მე რას გავაკეთებ, ამის შიშით ხეზე ვეღარ უნდა ავიდე? არამკითხე მოამბე, გამომივიდა მეორე ოჩოპინტრე.

ჩამოსვლა უფრო გაუჭირდა, ჩამოხტომისას ფეხიც იტკინა, შარვალი ჩამოიბერტყა და ფეხაკვანჭილებული წავიდა...

* * *

„ჩიტიბუდე“ შეარქვეს. ბუდის დანახვაზე ჟრუანტელი უვლიდა, რო დაინახავდა, რამსიმადლეზეც არ უნდა ყოფილიყო, აძვრებოდა და... „ჩიტიბუდე“ ბესომ შეარქვა. ბესო ლადიკოს კლასელი იყო და ზედმეტსახელების დიდოსტატად ითვლებოდა. სოფლის რვაწლიან სკოლაში, დამლაგებლიდან დაწყებული დირექტორამდე, ყველა ბესოს შერქმეულ მეტსახელს დაატარებდა.

– „ჩიტიბუდე“! – რო დაუძახებდა, ლადიკოს სახე აეჭინჭრებოდა, გამოეკიდებოდა, მაგრამ ვერ იჭერდა.

– თუ სადმე მოგიხელთე, ხო იცი რაც მოგელის, ცხვირ-პირი უნდა ამოგინაჭყო.

– ფეხებს მომჭამ! – დაეჭყანა ბესო, – „ჩი-

ტიბუდეზე“ გაგიგია? – თქვა და ლექს-სიმღერა დაიწყო:

**„ამ ჩვენს ჩიტის ბუდეს
ოთხი კვერცხი უდევს,
მეხუთეს რო დადებს,
გამორჩეავეს ბარტყებს“.**

ლადიკო უარესად გაბრაზდა, კიდევ გამოეკიდა, სდია, სდია, მაგრამ ბესოს დაჭერა ეგრე იოლი არ იყო. სირბილში ხუთიანს ტყუილა არ უწერდა ფიზიკულტურის მასწავლებელი.

– უხ შენი! – მუშტი დაუქნია ლადიკომ...

* * *

– ლადო!

– ჰო!

– მოდი შვილო აქა! – დედა ეძახდა.

აივნის ბოძთან იდგა დედა და მერცხლის ბუდეს ასცქეროდა.

– შეხედე! – დედამ ბუდიდან თავგამოყოფილი, პირდაღებული ბარტყები დაანახვა, – გამოუჩეკიათ ჩვენს მერცხლებს, – უხაროდა დედას.

– გეხვეწები ვნახავ, – შეეხვეწა ლადიკო და ბოძზე აფოფხება დააპირა.

– უი, რას ამბობ?! – შეიცხადა ქალმა, – მერცხალმა ისეთი წყევლა იცის, ისეთი რო... თუ ერთი აწყენინე, წავლენ და ჩვენს სახლში ფეხს აღარ მოაკარებენ. უმერცხლო სახლი კიდევ რა სახლია.

დედა რო ეზოში ჩავიდა, ერთხანს იდგა და

ბუდეს ასცქეროდა.

– როგორ გამოძეპარა, – თავის თავს გაუწყრა.

მერე გულმა ვეღარ მოუთმინა, სკამი მიიღება და ბუდიდან სამ-სამი შეუბუმბლავი მერცხლის ბარტყი ამოსვა...

ის დღე იყო და ის დღე, ისე ჩამოინგრა აივნის ბოძიდან მერცხლის ბუდე, ლადიკოაანთ სახლში მერცხალს აღარ დაუჭიკჭიკია. წავიდა და წავიდა შვილების დაკარგვით გულმოკლული მერცხალი, ვინ უწყის, ეგებ აღარც დაბრუნდა თბილი ქვეყნიდან...

* * *

– „ჩიტბუდე“!

– გაგაჩიტბუდებ, – მარცხენა ხელი მოუღერა ლადიკომ, თან ჩაეცინა.

– გახსოვს, როგორ გწყინდა? „ამ ჩვენ ჩიტბუდეს, ოთხი კვერცხი უდევს“... – გაეღიმა ბესოს, – ამ სახელის დაძახებაზე გიჟდებოდი ხოლმე... როგორ გიყვარდა ბუდეების მოშლა... ჩიტების მტერი იყავი.

ლადიკო ორიოდ წელი იყო, რაც დაბრუნებულყო რუსეთიდან, ჯარში რო წაიყვანეს, რუსის ჯარში, იქაური ქალი შეირთო, დარჩა და დარჩა. აღარც აპირებდა ჩამოსვლას, რო არა დედა... დედის გარდაცვალებამ ჩამოიყვანა, უკანასკნელ გზაზე გააცილა მშობელი.

– მალე მიდიხარ? – ჰკითხა ბესომ.

– მალე, იმ კვირაში წავალ, – თქვა ლადიკომ.

– მერე სახლი?

– დავკეტავ! მაშ რა ვქნა, რო არ წავიდე არ გამოდის, სამსახურიდან ხომ არ წამოვალ. ზაფხულში ისევ ჩამოვალ, შევებულებას ავიღებ. ცოლ-შვილსაც ჩამოვიყვან. ჩემი ბიჭის სურათი ხო გაჩვენე.

ბესომ თავი დაუქნია.

– ალი-კვალი ცხონებული მამაჩემია, მარტო სახით კი არა, ხასიათებითაც ჰგავს, ის რო გაბრაზდება, მორჩა... ეგ არი ქართული არ იცის კარგა, მაგრამ ვასწავლი.

ოქროსქანდიანი უსიცოცხლო ფოთლებით მოფენილ ორღობეს მიუყვებოდნენ ბესო და ლადიკო, ზამთრის ხანგრძლივ ძილ-თვლემისათვის ემზადებოდა გაძარცვული ბუნება, ჭაღიდან თოფის ხმა ისმოდა.

– ზალიკოა, შინ ვერ გააჩერებ ამ შობელ-ძაღლს, – თავის ბიჭზე თქვა ბესომ, – რა ეშმაკად ვუყიდე თოფი. ჩხაროვები მოფრინდნენ ჭალაში და რო დააბა კიდეც, სახლში გაგინერდება?

ბებერ, გაღოპრილ იფანზე, ფინხებითა და ხმელი ბაღახ-ბუღახით შეკოწიწებული კაჭკაჭის ბუდე შეამჩნია ლადიკომ.

– ნახე, ბესო!

– რა იყო!

– ბავშვობაში რამდენჯერ ჩამომიშლია ამ იფანზე ბუდე...

– მახსოვს, კაჭკაჭის ბუდეა, – დაასკვნა ბე-

სომ.

– მეც ვიცი რო კაჭკაჭის ბუდეა.

– უნდა ავიდე! – თქვა ლადიკომ.

– სად უნდა ახვიდე, კაცო, ამხელა კაცი, შენ ისევ პატარა ბიჭი ხო აღარ გგონია თავი. ვბერდებით ლადიკო. წუწკია სიბერე, წუწკი.

ლადიკო ისე ჟინიანად ასცქეროდა კაჭკაჭის მიტოვებულ ბუდეს, როგორც ბავშვობაში სჩვეოდა ხოლმე.

– რას უყურებ, კაცო? – ჩაეცინა ბესოს, – მაინც არ ეშვები „ჩიტბუდეობას“.

ლადიკომ ხელისგულზე დაიფურთხა და იფანზე ავიდა, ავიდა წვალებით, ერთი-ორჯერ ფეხი აუცურდა.

– ეე, შენი გამოსწორება არ იქნება, – ჩაიქირქილა ბესომ.

– ნეტა ეხლა ვაჩე გააცოცხლა და შენი თავი დაანახვა.

ლადიკომ ამოცარიელებულ ბუდეში ჩაიხედა, მერე ბავშვობიდან გამოყოლილი ვნება რო ჩაიცხრო, ბებერი, ხმობაში წასული ხიდან ნელ-ნელა ჩამოფოფხდა, მაგრამ ტოტზე ფეხი აუსხლტა და მიწაზე ბრავგანი მოადინა.

– ეე, ფათერაკი ხარ! – წამოიძახა ბესომ და მეგობარს მივარდა, – რამ აგიყვანა ამხელა კაცი.

– არაფერია, – თქვა ლადიკომ და ვაი-ვაგ-ლახით წამოდგა, კოჭლობით გაიარა.

– გადარჩი, – თქვა ბესომ.

– ეგ არაფერი, – ხელი ჩაიქნია ლადიკომ, –
ბავშვობა გავიხსენე. ისე მომიარა ჟინმა, ისე,
ისე, რო...

* * *

ერთხანს დედის სურათთან იდგა, თითქო
ბოდიშს უხდიდა მშობელს, რო აქაურობას ტო-
ვებდა და უცხო ქვეყანაში მიდიოდა. „ნუ
გეშინია, სულ არ დაგტოვებ, ჩამოვიყვან ცოლ-
შვილს და ჩამოვალ. შენ გგონია კერას გაგი-
ციებ? არა, არა, არ შეგეშინდეს“.

დაცარიელებული სახლის კარი გამოიკეტა
და აივნის შუა ბოძზე დიდი ხნის წინ ჩამოშ-
ლილი მერცხლის ბუდის ნარჩენებს შესცქე-
როდა. რამდენი წელი გასულიყო მას შემდეგ...
მერცხალს რო ბარტყები ამოუსხა... „უმერცხ-
ლო სახლი რა სახლია, შვილო“, – გაახსენდა
დედის სიტყვები. მართლა ხო არ ამიხდა იმ
მერცხლის წყევლა, - გაიფიქრა ლადიკომ, ჩემი
სახლიც როგორ გამოცარიელდა. აივნის ბოძს,
სადაც ერთ დროს მერცხლების საუფლო იყო,
კიდევ ერთხელ ახედა დასევდიანებულმა „რას
გაუგებ ამ ცხოვრებას!“

კაცუნა

ხეების დანახვაზევე იგრძნობდი, რო ძილ-თვლემა მორეოდა დედაბუნებას. იდგნენ უჩუმრად, უღიმღამოდ, გალოპრილი, ტანშიშველი კოპიტები და თვალსევდიანები ასცქეროდნენ ლეგა ღრუბლებით გულისპირშემოსილ ცას, სათოვლე პირი რო უჩანდა, ჩიტები გაფრენილიყვნენ შორს, უზამთრო ქვეყანაში.

ახალი ნაუინული იყო, ცეცხლისფერი სველი ფოთლებით მოფენილ ბილიკს მიუყვებოდი. ასეთი რამ ჩემი ხასიათის განუყოფელი ნაწილია, ვარამი რო შემომაწვება, სულში რო ადამიანური სევდა ჩაგუბდება, მარტო დავხეტილობ, დავდივარ უმისამართოდ, ფიქრებადავებუღი და ცრემლებმოწოლილი, ტირილი მინდება, მგონია რო საკმარისია აჟკითინდე, დასჯილი ბაღლივით ავზლუქუნდე და გულის მოვიოსებ...

ქალაქის გარეუბანში ერთი მომცრო გორაა. გორაზე კიდევ ხელოვნური ტყეა ნახევრად გაკაფული, აქა-იქ თუ შერჩა დაქირავებული მებაღეების მიერ მოვლილი ხეები, კოპიტები, ნეკერჩხლები, ცაცხვები.

მივდიოდი სველი ფოთლებით მოფენილ მიწაზე და უცებ მომესმა ნაცნობი ხმა. მივისხედმოვიხედე, კაციშვილი არ ჭაჭანებდა, გაძარცვულ ცაცხვის წვერზე ყვავები ისხდნენ და ჩხაოდნენ, ჩხაოდნენ უაზროდ, არ ვიცი, იქნებ

აზრიანადაც, ყოველ შემთხვევაში, მე ასე მომეჩვენა.

გავაგრძელე გზა და ისევ მომესმა ხმა. განწირული კაცის ხმას ჰგავდა, საშველად მიხმობდა, ნაცნობი ხმა იყო, მეცნო აშკარად, ადრეც ბევრჯერ მსმენია.

ნაბიჯი გადავდგი და კინალამ... კინალამ... გაგსრისე. სიზმარში მეგონა თავი, ასეთი რამ ზღაპარშიც არსად წამეკითხა, რო ლოკოკინისხელა ადამიანი არსებობდა ზეცისქვეშეთში, ქონდრისკაცები კი მინახავს, მაგრამ ასეთი რამ... სველი, უსიცოცხლო ფოთლებიდან გამოგეყო თავი და საცოდავი იერით მიმზერდი, თითქო ჩემზე იყო დამოკიდებული შენი ბედ-იღბალი. გავოცდი, ჩავიცუცქე და დაგაკვირდი, ციებაშეყრილივით ცახცახებდი, გიორგობისთვის ქინუვლას დაელტე, თუმცა შენთვის ის კოკისპირული წვიმა იყო. კბილს კბილზე გაცემინებდა, თმა გაგწეწოდა, პირიდან ეპილეფსიანივით გდიოდა ღუჟი.

რამდენი ხანია აღარ მენახე, თვალს მოეფარე თითქო და რაღაცით გათავისუფლდა ქალაქი.

რაღაცნაირად, წარმოსახვაში ჩნდებოდა ამბავი კაცზე, რომელმაც წუთისოფლის სცენაზე ამ ასწლიან თუ ოთხმოწლიან ტრაგი-კომედიაში ვერ იპოვა თავისი ადგილი და სცენიდან ჩამოგდებული, გამხეცებული აპირებდა სპექტაკლის ჩაშლას.

ცოცხალი ყოფილხარ... გდიხარ ფოთლებ-
ქვეშ, ლოკოკინისხელა არსება და ვერავინ
გამჩნევს, შეიძლება ფეხი დაგადგან, შეიძლება
ზედაც დაგაფსან და ნიაღვარმა წაგლეკოს.

– მიშველე, გეხვეწები! – ხმაც აღარ გაქვს,
სადაცაა მუნჯივით დამიწყებ შენი პაწია ხე-
ლებით მინიშნებებს.

– მე რა გიშველო?

– წამიყვანე, შენთან წამიყვანე, იქნებ ისევ
გადავიქცე ჩვეულებრივ ადამიანად.

– სად წაგიყვანო?

– ოღონდაც აქედან წამიყვანე! თუნდაც
შენს მოთხრობაში.

– რომელი ილია ჭავჭავაძე მე ვარ, ლუარ-
საბივით მოთხრობაში გამოგჭიმო, რო შენი
თავი ქვეყანას გავაცნო. მე თითებზე ჩამოსათვ-
ლელი მკითხველი მყავს და რაღა შენისთანა
არსებით შევაწუხო.

– „დაადგი ფეხი, - ვიდაცამ ჩამწურჩულა, –
დედამიწას ტვირთს ცოტათი მაინც შეუმსუ-
ბუქებ, ცოლოა ამისთანები რო ამძიმებენ, მარ-
თალია პატარაა, ხელისგულზე დაეტევა, მაგ-
რამ მძიმეა. მიყურებ საწყაღი, უმწეო თვა-
ლებით...“

მერე გავაგრძელე გზა, გაძარცულ, სველ ხე-
ებს ვაკვირდებოდი, საიდანაც დიდი სევდა
იკითხებოდა. თითქო ამ ხეებსაც ხეტიალი უნ-
დოდათ ჩემსავით, მაგრამ არ შეეძლოთ...

– მოიცა, არ წახვიდე! – ფეხის წვერებზე
შემდგარი მიხმოვდი, მაგრამ მე აღარ მომი-
ხედავს...

სიკეთე და ბოროტება, ტკბილი და მწარე,
სიყვარული და სიძულვილი, დღე და ღამე.

გვინდა თუ არ გვინდა, ასეა, მას ასე უნდა.

ზღვის პირას...

ირმას და მარიკას

– გაავდარდება, – თქვა ბათომ და ცას აჰხედა. ვეება ხომალდივით მოირწეოდა აღმოსავლეთიდან ღეგა ღრუბელი, მკათათვის მნათობი თანდათან კარგავდა მცხუნვარებას.

– შენ რა იცი, რო გაავდარდება? –ჰკითხა ალამ და ზღვიდან ამოსულ ბათოს სველ მკერდზე მიეხუტა.

– თოლიებმა მითხრეს, – ჩაიცინა ბათომ, – დამელაპარაკა თოლია და მითხრა იწვიმებსო. თოლიების მარტო მე მესმის, მათ საუბარს მხოლოდ მე ვიგებ.

ზღვა მოელამუნა ფეხებზე ალას, მზემიუკარებელ წვივებზე ვნებიანად მიეფერა, ერთხელ, ორჯერ, მერე თანდათან მაღლა-მაღლა წამოვიდა, უფრო გაბედულად, უფრო თამამად, როგორც მამაკაცი გაუშინაურდება ქალს, ზღვაც ისე იქცეოდა. ალა წამოდგა და ოდნავ ზევით აიწია. ბათო ჰორიზონტს გაჰყურებდა. გაჰყურებდა და ისეთი შეგრძნება ჰქონდა, თითქო ეს-ეს იყო დამთავრებულიყო წარღვნის გაუთავებელი წვიმები და დედამიწა წყლით დატბორილიყო. სოდომ-გომორა მიწას მლაშე წყალი ფარავდა და ზეცისქვეშეთში მარტო ორი ადამიანი სუნთქავდა - ბათო და ალა. კაცობრიობა უზარმაზარ სტიქიონს შთაენთქა. უკვალოდ გამქრალიყვნენ ადამიანები. დედამიწა ცოდვის

ჭუჭყისაგან გაწმედლიყო, მაგრამ რა... ახლა ბათოს და აღას შთამომავლები წაბილწავდნენ ყველაფერს. ადამის ძეს რა გააჩერებდა. წარმოიდგინა ბათომ, ამხელა სანაპიროზე ჟივჟივი რო გაუდიოდათ ადამიანებს, არავინ ჭაჭანებდა და ცოტა არ იყოს შეეშინდა, ეღირება ასეთი სიცოცხლე? - ჰკითხა საკუთარ თავს და თვითონვე იპოვა პასუხი, არა, არ ეღირება, არა მგონია, რო ისეთი ეშხი ჰქონდეს, როგორიც ახლა აქვს. ხმაურიანი სიცოცხლე ჯობია. მერე ცოლს მიუბრუნდა და თავისი ფიქრი გაანდო ორიოდე თვის წინ შერთულ თანამეცხედრეს.

- სიმარტოვე გირჩევნია თუ ხმაურიანი ცხოვრება?

აღამ თვალი გაახილა და მეუღლეს შეღიმილებული მზერით უპასუხა.

- ჰა, მითხარი?

- შენ როგორიც მოგწონს. გინდა სიმარტოვეში, გინდა ხმაურსა და ღრიანცელში. მთავარია, რო შენ მყავდე.

ბათო ცოლის გვერდით წამოკოტრიალდა ქვიშაზე. მზით გამთბარი სილის შეხებამ სიამოვნების ბუსუსები დააყარა. მეუღლეს შიშველ სხეულზე მიეფერა, თეთრი, ქათქათა თეძოებიდან ქვიშის ნამცეცები გააცალა. მერე კი თავი მკერდზე დაადო. თვალები დახუჭა და გაირინდა. ტვინის ხვეულებიდან ბავშვობა ამოტივტივდა. სოხუმში ზღვის პირას გატარებული დღეები გაახსენდა. რამდენი დღე დაჰყო, ითუ-

ლის ბათო და კარგად ვეღარ იხსენებს. მგონი
ოთხი, ჰო ოთხი, თავი წამოსწია, ზღვას გა-
ხედა, რომელსაც მოღურჯო-მომწვანე ფერი
დაჰკრავდა, ერთმანეთში შეზავებულიყო ორივე
ფერი, ალბათ, სხვა ფერებიც კრია, ვერ გაარ-
ჩევდი ხეირიანად, მაგრამ რა მნიშვნელობა
აქვს, მთავარი იყო, რო ზღვა ძალიან ღამაზი
იყო და მაშინაც ეს ფერი ჰქონდა, ასეთი ფერი
ჩარჩენილიყო ბათოს მეხსიერებაში.

– სოხუმი... ეჰ, სოხუმი, – ჩაილაპარაკა და
აღას დახედა, – რა დრო იყო. დანანებით გ-
აიქნია თავი. ცხონებული მამაჩემიც ცოცხალი
მყავდა, როგორი ხმაურიანი და ხალისიანი
ოჯახი გვქონდა, იცი? მე და ჩემმა დამ მამა-
ჩემს „ნატვრის თვალი“ დავარქვით. ნატვრის
თვალი ხომ იცი, დაიდებ ასე ხელისგულზე და
რაც გინდა სთხოვე, უმაღლესი განდობა ყველაფე-
რი, ზღაპრებში არ წავიკითხავს?

– წამიკითხავს. – თავი წამოსწია ალამ.

– ჰოდა ზუსტად ეგეთი იყო მამაჩემი, ყველა
ოცნება აუსრულებია ჩემთვის, მაგრამ ერთხელ
თურმე ნამეტანი მოვინდომე, – ჩაეცინა ბათოს.

– როგორ?

– როგორ და ავტყდი, გინდა თუ არა, მთვა-
რე ჩამომიტანე ციდან-მეთქი, მეგონა რო მთვა-
რის ყიდვაც შეეძლო მამაჩემს, რა არის ბავშ-
ვი, ხო იცი.

– მერე? – ჩაიკისკისა ალამ.

– რა მერე, საიდან მომიტანდა მთვარეს, მე

კიდევ ვიდექი და ვსკდებოდი ღრიალით. მაგარი კაცი იყო... ღიმილში სევდა გაერია ბათოს. ჰო, ოთხი დღე ვიყავი სოხუმში, მამაჩემის ბიძაშვილი იყო გათხოვილი ვიღაც აფხაზ კაცზე, მერე აფხაზეთის ომი რო დაიწყო, ისევ აფხაზებმა მოკლეს. რამდენიმე ქართველი შეიფარა იმ უბედურმა და მაგიტო. ჩემი და ისვენებდა და ჩემი დის წამოსაყვანად რო ჩავედით, ოთხი დღე დავრჩით. სურათებიც მაქვს გადაღებული. სოხუმის პლაჟზე ვდგავარ ასე არხეინად, - დოინჯი შემოიდო ბათომ, მაგარია ბავშვობა. ისე, წლები კი მიდის, მაგრამ რა ასაკისაც არ უნდა იყოს კაცი, მაინც ბავშვით ხარ. ის ხასიათები, ის ჩვევები... იქ გავიცანი ჩემი თანატოლი გოგო, ლუდა ერქვა, მე მგონი აფხაზი იყო, კარგად არ ვიცი, მაშინ ვიყავი, - ჩაფიქრდა, მეშვიდე კლასში. მამიდაჩემის მეზობლად ცხოვრობდა, დახრჩობას გადავრჩით ორივე.

– როგორ? – ჰკითხა ალამ.

– როგორ და მკითხა: ცურვა იციო?

– მეც იხტიბარი არ გავიტყხე, რა თქმა უნდა, ვიცი-მეთქი. შევედით, ამაზე უფრო წყნარი ზღვა იყო, შევეყეთ, შევეყეთ, ჩვენებმა ეტყობა ყურადღება მოადუნეს, თორემ მამაჩემს ნანინანატრი ბიჭი ვყავდი და რას შემიშვებდა ამოდენა წყალში, მერე როგორც იცის ზღვამ, ხო წარმოგიდგენია, უცბად გეცდლება ფეხქვეშ, აქ როა ეგეთი სანაპირო არსად არის. აქ შორსაც

რო შეხვიდე, თხელი წყალია. იქ კიდევ, უკ. – დაიჯღანა ბათო, – ძაან ცუდად მახსენდება, მაშინ მეორედ დავიბადე, თუმცა ბევრჯერ ვარ ხელახლა დაბადებული და ეს, ალბათ, შემთხვევითი არ არის, განგების ხელი ურევია. ჯერ იმ გოგოსი მომეხატრა, ვერაფერს ვეუბნებოდი, მაგრამ მარილიანი წყალი მაყლაპა და მივხვდი, რო ვერ იყო კარგად საქმე, ავასხმარტალე ფეხები და ხელები, უფრო დაბლა-დაბლა წავედდი, მლაშე წყალი სასულეში წამივიდა, სუნთქვა მეკეროდა, სადაც იყო დაბნელებოდა. მიხვდა ის გოგო, რო ვიხრჩობოდი, მთელი ძალით ჩამებლაუჭა, ცალი ხელით მოუსვა, მაგრამ ვერ დამძალა და მერე განწირული ხმით დაიწიოკა, ის ხმა, სანამ ცოცხალი ვარ, არასოდეს არ გავა ჩემი მეხსიერებიდან.

– პამაგიტევე! პამაგიტევე! – და მთელი პლიაჟი დაიძრა, ასეთ მომენტში მიხვდები, რისთვის გააჩინა ადამიანები უფალმა, არა, კარგად ვერ ვთქვი, ერთმანეთისთვის რო გააჩინა, ის უნდა მეთქვა. რამდენი ეროვნების ადამიანი აღარ ეფიცებოდა ჭრელი კენტებით მოფენილ ნაპირზე აფხაზეთის დაღოცვილ მზეს, მაგრამ აქ ერთი რამ იყო მთავარი - ადამიანი უნდა გადაერჩინათ. რუსის ქალები მომცვივნენ, მაგრამ დაპანიკებულ ხალხში უცბად გავარჩიე მამაჩემის შეშლილი სახე, თმებში მტაცა ხელი და ნაპირისკენ წამატრია.

– მერე? – ჰკითხა ალამ.

– რა მერე, პირველად ვნახე, როგორ ტიროდა მამაჩემი. ღაპალუპით ჩამოსდიოდა ამხელა მთასავით კაცს ცრემლები. ხალხი შემოგვხვეოდა, აქეთ მამას ამშვიდებდნენ, იქით გულწასულ დედაჩემს ასულიერებდნენ. მაგრამ დამშვიდდი კაია...

აღა წამოჯდა და ბათოს აკოცა.

– ერთი სიტყვით, გადამირჩი.

– ჰო, ეგრეა. გადავრჩი, კარგია გადარჩენა, გადარჩენის მერე უფრო სხვანაირი ხდება ყველაფერი, მაშინ ბავშვი ვიყავი, მაგრამ მაინც მივხვდი, რომ სიცოცხლე კიდევ უფრო უნდა შემეყარებოდა, ცაც სხვანაირად დავინახე, მზეც. სიცოცხლე ყველაზე დიდი ნარკოტიკია, რომელსაც სიკვდილამდე ვერ ეღვეა ადამიანი, წამები, წუთები, საათები, დღეები, წლები ამ ნარკოტიკის შემადგენელი ნაწილებია, თუმცა... ამ ნარკოტიკის მიღება არ არის ცოდვა... ებოდავ, ისე როგორ შეიძლება სიცოცხლეზე ასეთი რამის თქმა, სიცოცხლე გაგრძნობინებს ღმერთის არსებობას. კარგი რამეა...

– რა არის კარგი რამ.

– სიცოცხლე, შენს გვერდით ყოფნა ჩემთვის რას ნიშნავს, შენ შეიძლება ვერც კი გაიგო, აი, წაუგდე ყური და ზღვა გეტყვის. ტალღები უფრო მაღლა-მაღლა წამოვიდა, წვივები ჩამობანა ორივეს, აღა აღარ განძრეულა, ზღვის შეხება ესიამოვნა, ჟრუანტელმა დაუარა. – შეხედე. – თითი გაიშვირა ბათომ. ნაპი-

რიდან ნელ-ნელა დაიძრა ღურჯი კატერი, რომელსაც ვეება თოკებით ჰქონდა გამობმული პარაშუტი. კატერი ზღვაში შეიჭრა, თოკები გაიჭიმა, წვიმიან ნაპირზე გაშლილი პარაშუტი გაიბერა, გაიბერა, ბოლოს აიწია და ცისკენ წავიდა. მიჰქროდა ზღვის შუაგულისაკენ კატერი და მიჰყვებოდა ტაატიმ ცისკენ წასული პარაშუტი, რომელზეც გოგო და ბიჭი იყვნენ ჩამოკონწიალებულები. ალა წამოჯდა, ხელი მოიწრდილა და ხან კატერს გასცქეროდა, ხან პარაშუტს და თითქო ყურში ჩაესმოდა პარაშუტზე ჩამოკიდებული ახალგაზრდა მგზავრების კისკისი. უუუუუ, ჰეეეე, ჰეეე, აეეეე, რა მაგარიააა, ხელებს იქნევდნენ, სანაპიროზე ბუზისტოლად მოჩანან ადამიანები, ციდან სხვა-ნაირად ჩანს ყველაფერი, სხვანაირად.

სანაპიროზე ატყდა ჩოჩქოლი. ვიღაც სომეხი ქალი გამორბის, ხელებს იქნევს და ყვირის განწირული ხმით, ჯერ არავინ აქცევს ყურადღებას, მზეს მიფიცხებული დამსვენებლები თვალეზმადილი წვანან. უმეტესობა ზღვაშია შესული. არის ყურისწამლები აურზაური. თანდათან ჩაყუჩდა სანაპირო, იმ ქალის განწირულმა ხმამ ჩააყუჩა. წამოიშალნენ, იყურებიან ზღვისკენ. ვიღაც იხრჩობა. ზღვაში ჩანს შავი წერტილი.

– მიშველეთ! – ღრიალებს ქალი და თავში იცემს ხელებს.

– სად არიან მაშველები, მაშველები! – ხალ-

ხი აქეთ-იქით იყურება უაზროდ.

მაშველები არსად ჩანან. ადამიანი იხრჩობა, ადამიანი იხრჩობა, ყვირიან. ბათო წამოიჭრა და ზღვისკენ გაქანდა. ბათო, ბათო, - ალას ხმა არ გაუგია, ღონივრად მოუსვა მკლავები, მიცურავს და ახსენდება სოხუმში გატარებული დღეები, როგორ იხრჩობოდა, წარმოიდგინა ის ადამიანი, რომელიც სანაპიროს გამოსცქერის და შეველას ითხოვს. არც თვითონ არის დიდი მოცურავე, მაგრამ უნდა გადაარჩინოს, ღმერთმა ერთმანეთისთვის შექმნა ადამიანები, სხვა რა მიზანი ჰქონდა ადამის მოღვმის გაჩენას. ბოროტება, შური, უბედურება, სიძულვილი. ღმერთს არც ერთი არ მოუგონია. რა ძალა გვაძლა, რა ძალა გვაძლა, ჯოჯოხეთიც ჩვენ მოვიგონეთ, მოვიგონეთ და ერთმანეთისათვის რო სატანჯველი მოგვეწყო, საიქიოს აღარ დაველოდეთ, აქვე მოვუწყეთ ერთმანეთს სასაკლავო. როდესაც ადამიანი იხრჩობა და მეორე ადამიანი მისკენ ესწრაფვის, ეს არი პირველყოფილი ინსტინქტი, ადამის ძის მთავარი მისიის გამოხატულება და ეს არის ის, რაც ბედნიერებას განიჭებს. ცოტა დაიღალა, გახედა, მიუახლოვდა იმ შავ წერტილს, თუმცა შავი წერტილი ნაპირიდან ჩანდა, აქედან ალბათ ორმოცდაათიოდუ ნაბიჯი იქნებოდა და კანთიელად გაარჩია შუა ხნის კაცი, დაღლილი, მისავათებული მზერით, ზღვის წყალნაყლაპი, მკლავების მოქნევის თავე რო აღარ ჰქონდა,

მხოლოდ ხმას გამოსცემდა.

– პამაგიტე, პამაგიტე.

მთელი ნაპირი მოსჩერებოდა ახლა ამ კაცს და ბათოს, ვერასოდეს იფიქრებდა ის კაცი, რო მიხი გადამრჩენელი იქნებოდა უცხო ახალგაზრდა კაცი, სწორედ ამაში იყო ადამის ადამიანისთვის შექმნის საიდუმლო. დაიდალა ბათო. მცირე ხანს სული მოითქვა, კაცს გახედდა. რომელსაც ტალღამ გადაუარა და წამიერად გაუჩინარდა.

– ნუ გეშინია.

– ბათო, ბათო, ბათო! – ალას ხმა მოესმა, რას მოაღწევდა ალას ხმა ნაპირიდან აქამდე, მაგრამ ბათოს მაინც მოესმა ორიოდ თვის წინ მოყვანილი მეუღლის სასოწარკვეთილი ხმა. ალას გაფითრებული სახე დაუდგა თვალწინ. ისევ მოუსვა. ცოტა, სულ ცოტადა აშორებდა, მოახლოებული მშველელი დაინახა ზღვის ტყეობაში მყოფმა კაცმა, უკანასკნელად მოიკრიბა ძალ-ღონე, მომჩვარული, ძალაგაცლილი ხელები აამოძრავა, გადაფითრებულ სახეზე იმედის სხივი აუთამაშდა. ბათომ უფრო ძლიერად მოუსვა მკლავები. ორიოდ წუთში უკვე იქ იყო, მაგრამ ზღვამ თითქო მათ ჯიბრზე აშალა ტალღები, თითქო მსხვერპლს ითხოვდა და არაფრით ანებებდა დასახრჩობად განწირულ კაცს მშველელად გამოცხადებულ ბათოს. მარილიანი წყალი აყლაპა, ტალღამ გადაუარა, კიდევ დააშორა კაცს, მაგრამ წყალს

მაინც არ შეეპუა, ტალღას ზემოდან მოექცა, მარჯვედ მოუსვა და როგორც იქნა ხელი ჩაავლო...

სანაპიროზე თითქო გაქვავებულიყო ხალხი. გაყინული მზერით მიშტერებოდა ორ ადამიანს, რომლებიც ტაატით, მძიმე-მძიმედ მიიწევდნენ იქით, სადაც ქვიშიან მიწას ვნებიანი ტალღებით ეფერებოდა მოღურჯო სტიქიონი.

* * *

– ნუღარ ტირიხარ. გესმის? ნუღარ ტირიხარ, კაი, გეყოფა, ხომ კარგად დამთავრდა ყველაფერი. დაცრემლილ ლოყაზე აკოცა ალას. მერე ცას ახედა, მძიმედ სუნთქავდა, ვერაფრით მოითქვა სული, მაგრამ ამას აღარ ჩიოდა.

– რომ დამხრჩვალიყავი? – წამოისლუკუნა ალამ.

– დავმხრჩვალიყავი არა, ეგლა გვაკლია! – ჩაიციხა ბათომ, – მაგას არ დაუშვებდა, – თითი აიშვირა ცისკენ.

– რა უცნაური ხარ. – ცრემლიანი თვალებით შეხედა ალამ.

ზღვამ უფრო მოუმატა ღელვას.

ძველი სახლი

რადაც უცნაური იდუმალება იღვრებოდა მისი ძველისძველი კედლებიდან, სადაც მთელი უბნის ბედურები ბუდობდნენ. იტყოდი, მიტოვებული სახლიაო, დაფუტუროებული ხის ღობე აქა-იქ გადანგრეულიყო, ისე რო გზიდან ეზოს მოთვალმზერება არ გაგიჭირდებოდა. ღიახვის რიყედან მოზიდული ქვით ნაშენებ კედლებს, რომელთაც ზოლად გასდევდა ქართული აგური, კუთხეებში კი ტანას ხევიდან ჩამოტანილი ნათალი ტინი იყო ჩაყოლებული, ნაპრალები გასჩენოდა. სახურავზე ჯერ კრამიტი ეფარა, მაგრამ კრამიტმა რო ვერ გაძლო, გასული საუკუნის 30-იან წლებში იმ ძველი სახლის სახურავზე თუნუქი გადააკრეს. თუმცა, მალე ის თუნუქიც მოძველდა, ჟანგმა გადაუარა. ხის აივნამა დაიწია, გაშავდა, ჭია გაუჩნდა, შუშაბანდი ქარ-წვიმამ შეიწირა, მინები თანდათან ჩაიმსხვრა და ქარაშოტი ღრიალით უფარდებოდა შიგნით ამ სახლის ბინადარს. ეზო ერთ დროს ალბათ მწვანედ ხასხასებდა, ზურმუხტისფრად ღელავდა ბაღახი, მაგრამ ახლა ღორების ნათხარსა ჰგავდა, ერთიანად ატლაპებულიყო, როგორც გინდა გეცადნა, სუფთა ფეხებით ვერ შეხვიდოდი. შორიდან რო შეგეხედა, მიხვდებოდი, რო ეს სახლი უკვე უშნოდ იდგა უბანში, სადაც წინა საუკუნის ალიზის და ქვის სახლები თანდათან დაანგრეეს და

ახალი საცხოვრებლები წამოჭიმეს. მზეზე ღაპლაპებდნენ ვერცხლისფერი თუნუქის სახურავები, მარტო ეს სახლი იდგა ასე, ჩამუქებულიად, თითქო მზე ვერც ხედავდა. კუნძულივით იყო. აქეთ მიდიოდა გზა „ლომისებისკენ“, ასე ეძახდნენ ლომის წმინდა გიორგის ნიშს აქაურები. ბალ-ვენახებში მიდი-მოდიოდნენ, მაგრამ ამ სახლისკენ არავინ იხედებოდა, თითქო ვერ ამჩნევდნენ, ან ვიღაცას აეკრძალოს მათთვის ამ სახლისკენ გახედვა. ვერც ვიფიქრებდი, თუ ამ ძველ სახლში ვინმე ცხოვრობდა. რამდენჯერმე ბავშვური ცნობისწადილით შევაველე თვალი და დედაჩემს ვკითხე, ეს სახლი ვისია, ან ვინ ცხოვრობს-მეთქი.

ამ სახლში „ცოდვიანი“ ბესა ცხოვრობსო.

– რატოა ცოდვიანი-მეთქი?

– ცოდვიანი ყველა ვართ, შვილო, თუმცა შენ არა, შენ უცოდველი ხარ, დედა გენაცვალოს, ჩემო ანგელოზო.

თუ ყველა ცოდვიანები ხართ, მარტო ბესას რატო ჰქვია „ცოდვიანი“, დედა?

– მაგდენი არ ვიცი, ალბათ ეგ ჩვენზე უფრო ცოდვიანია და მაგიტომ, რაკი ერთი დაერქვა, ჰქვია და ჰქვია. ერთი რო შეერქმევა ადამიანს სახელი, რაღას გადაარქმევ მერე. აეგრე მოუვიდა ალბათ მაგ ჩემი ცოდვით საუსე ბესას. ისე საიდან აიკვიატე ბესა, რამ გაგახსენა. მაგ კაცთან არავინ შედის, რაღაცნაირად სძულს სოფელს ეგ კაცი.

– სულ მარტოა?

– მარტოა, ეგრე მარტოკინა ცხოვრობს. არც არავინ შედის მასთან და არც ეგ ადებს მეზობლების კარს. შენოდენა რო ვიყა, მეც მაინტერესებდა ბესას ამბავი, – ჩაიცინა დედაჩემმა, – მეც შენისთანა ცნობისმოყვარე ვიყავი, მაგრამ, რაც მე გითხარი, ის მითხრა იმ ცხონებულმა მამაჩემმა, ერთი ეგ გამიგია, რო ბესა ბატონების ჩამომავალია. ბესას შენახული ჰქონდა თავისი წინაპარი თავადების ნაქონი ნივთები, რომლებიც მეზობელმა ბავშვებმა დაპარეს. ისე რა მაგის პასუხია და მე დავბერდი, ბესა კი ისევ ცოცხალია, ბავშვობაში როგორიც მახსოვს, ისევ ისეთია, მაშინაც თეთრი წვერი ჰქონდა... თუმცა ნათქვამია, ყველა თავის სამარეს ამოავსებსო. ჩვენ რას გვიშლის. ღმერთს ალბათ ეგეთებიც სჭირდება.

დედაჩემის პასუხმა რო ვერ დააკმაყოფილა ბავშვური ცნობისმოყვარეობა, ჩემს თანასოფლელებს ვკითხე, რატო ჰქვია ბებერ ბესას ცოდვიანი-მეთქი, მაგრამ ყველა ერთსა და იმავე პასუხს იძლეოდა, ცოდვიანია და მაგიტო, ცოდვიანები თქვენც ხო ხართ მეთქი, არა, ეგ სხვანაირი ცოდვიანიაო, როგორ სხვანაირი? სხვანაირი და მორჩა. ეგ იყო პასუხი. რა ჩაიდინა მაგ კაცმა ასეთი, რა დააშავა, რო სოფლისგან ასე იყო გარიყული, რას გულისხმობდა ბესას ცოდვებში ხალხი, ვერ ვიგებდი. არადა, რამდენჯერაც ავივლიდი და ჩავივლიდი

ბესას ძველისძველ სახლთან, თვალი გამირბოდა ეზოში, მინდოდა, რო როგორმე დამენახა, თვალი მაინც მომეკრა, მაგრამ ბესა გარეთ არ გამოდიოდა, იმისთანა თვალმახარა, მზიან დღეებშიც ცხვირს არ ყოფდა გარეთ. მერე ერთხელაც მამაჩემმა სათიბში წაიყვანა უბნის ბიჭები, წყალი შემოაკლდათ, წყაროზე გამგზავნეს, წყარო ბესას სახლთან ახლოს იყო. ის იყო ცივ-ცივ წყალს სურა შეეუდგი, რო ძველთაძველი სახლის ვეება ეზოში ტოტებშემხმარი თუთის ქვეშ მოხუცი კაცი დავინახე, რომელიც სამფეხაზე ჩამომჯდარიყო, თვალები დაეხუჭა და მზისთვის მიეშვირა პაპანაქება სიცხეში სახე. „ცოდვიანი ბესა“, - გამოიღვა, წყლით სავსე სურა იქვე დავდგი და ბესასთან ახლოს მივედი, რო ბერიკაცი კარგად დამენახა. თითქო ჩემს მიახლოებას ელოდა, თვალი გამოახილა, ფიცრებაყრილ ღობესთან შემამჩნია, ჯერ კარგა ხანს მიყურა, უაზროდ მიყურა, მერე ჩაახველა, სამფეხაზე გასწორდა და ხელი დამიქნია. ერთი ხანობა გაქცევა დავაპირე, ვაითუ რამე დამიშაოს-მეთქი, მაგრამ ბოლოს დავძლიე შიში, შევატყე, წამოდგომა და სიარული უჭირდა ბერიკაცს და ჩემთვის რა ზიანი უნდა მოეყენებინა.

– ვისი ხარ? – მკითხა, ხელი მოიწრდილა და სახეზე დამაკვირდა.

– გოგიბერაანთ გიორგის შვილიშვილი ვარ.

– ვისი? – ყურმა უმტყუნა ბესას.

– გოგიბერაანთ გიორგის.

არაფერი უთქვამს, თითქო მისთვის სულ ერთი იყო, ვისი შთამომავალი ვიქნებოდი.

– კანფეტი რო არა მაქ. – მითხრა და გამხდარ ფოსოებში ჩაკარგულ ნაცრისფერ თვალებში ღიმილი გაუკრთა. უკბილო, უღვაშნა-მოფხატულ მოლურჯო ბაგეზე ხელი გაისვა.

– არ მიყვარს კანფეტი, – ბესას უხერხულე-ბა რო მომეხსნა, უფრო მაგიტომ ვთქვი.

– ჩირი, ჩირი ხო გიყვარს, ჩირს გაჭმევ, ბესა წამოდგა, დაუძღურებული, გამხდარი სხეული ძლივს ასწია. წამო, ხელით მანიშნა. ისევ გამიკრთა შიში, არავინ არ შემოდის ამ სახლში და რაღა მაინცდამაინც მე აღმოვჩნდი, დედაჩემმა რო გაიგოს ან მამაჩემმა, მომკლავენ. ერთი ხანობა არ ვაპირებდი შეეოლას. გრძნეულივით მიხვდა ჩემი შეყოვნების მიზეზს. მომიტრიალდა. შენც ჩაგაგონეს? აი, აი, აი, რა ხალხია კაცო, ბაღლებს რაღას ერჩიან. თფუი. რა გითხრეს, ფეხი არ შეაკაროო, ცოდვიანიო, ცოცხლად შეგჭამსო. უცბად რაღაცნაირად გაიყინა თითქო ჩემს წინ უცნაური სურათი, ძველისძველი, კედლებდახეთქილი სახლი, დაწეული შუშაბანდჩამსხვრეული აივანი, ტალახიანი ეზო, მინგრეულ-მონგრეული ღობე და ეზოში შინდის ჯოხზე ჩამოყრდნობილი მარტოხელა მოხუცი, რომელიც ისეთი სახით შემომცქეროდა, ისეთი სახით, ტირილი მოგინდებოდა და ყველაზე მეტად ამ სურათის ხილვაზე იგრძ-

ნობდი ამქვეყნიური ცხოვრების სიგლახეს. ჰა, ჰა, რამდენიმე თვე და უფრო დაცარიელდებოდა ისედაც დაცარიელებული სახლი, რომლის კედლებში მთელი უბნის ბედურები ბუდობდნენ, ჟივჟივი გაუდიოდათ. ციცქნა გამოქვაბულებივით მოჩანდა გზიდან ბედურების საცხოვრებლები. მარტო ჩიტებს არ მიეცოვებინათ ბესა. რაღაცნაირად აგრძნობინებდნენ კაცს, რომ მარტო არ იყო და მის არე-მარეზე სიცოცხლე არსებობდა. ბედურების ჟივჟივი ასულდგმულებდა ბერიკაცს, რომელსაც მთელი სოფელი ნათავადარ ცოდვიანს ეძახდა, მაგრამ რატომ ეძახდა, ან რატომ აიბუა, ვერავისგან შევიტყვე. ბესას მსგავსად ბევრი კითხვა იყო სოფელში პასუხგაუცემელი. ხმელი ხელებით ორომზე გაფენილი ჭანჭურის ჩირი აკრიფა ბესამ და ჯიბეში ჩამიყარა. მერე თვალებში შემომაცქერდა.

– კიდევ გეშინია? – ჩაიცინა და თავზე გადამისვა ხელი, – რა გქვია?

– გიორგი.

– დიდი კაცი გაგზარდოს, ორი ჩემი ხნისა მოგყაროს ღმერთმა. ეჰ, რა კარგი რამეა ბავშვობა, დალოცვილი, მე რო შენი ტოლა ვიყა... ასე მგონია გუშინ იყო, თვალსა და ხელს შუა შემჭამა სიბერემ, გამამხრა, სიბერე ვერანი რამე ყოფილა, ნელ-ნელა ამზადებს ადამიანს მიწისთვის, მიწა კი ელოდება და ელოდება ხალხს, სულ ელოდება, არსად ეჩქარება მიწას. იცდის. მაინც იქ უნდა მივიდეს ყველა, სხვაგან

წასასვლელი ვის სადა აქვს. ასე მეგონა, არასოდეს დავბერდებოდი, მზეს ხელითა ვწვდებოდი, მაგრამ... მთელი ცხოვრება მიწასა ვტკეპნით და ბოლოს ერთიანად მიწა გვტკეპნის ყველას. გვჭამს და ისე გადაგვატარებს ბაღასსა, ვითომ არცა ვყოფილიყათ.

არ მიეურებდა ბესა, თავისთვისა ბუტბუტებდა, თავის გულის ჭიას იკლავდა. წამოსვლა დავაპირე. ჩირისთვის მადლობა გადავუხადე. ისეთი სევდიანი თვალები გამომაყოლა, ისეთი, რადაცნაირად დამნაშავედ ვიგრძენი თავი. ბესას მოცემული ჩირი არც შემიჭამია, არც გადამიყრია, სახლში წავიდე და როცა დედაჩემმა მკითხა, საიდან მოიტანეო, ყველაფერი ვუთხარი. თუმცა დედაჩემი არ გაბრაზებულა, რადაცნაირად გააქნია თავი და მერე ღოყაზე მაკოცა.

– ვინ აჭმევს მაგ კაცს? – მოულოდნელად დავუსვი კითხვა დედაჩემს.

დედაჩემმა მხრები აიჩეჩა.

– არ ვიცი, ალბათ, თვითონ იკეთებს საჭმელს. ან მეზობლები... – უნდოდა ეთქვა, რო მეზობლები აჭმევენო, მაგრამ მერე გაახსენდა, რო იქ არავინ შედიოდა. მე ერთი რამ მაოცებდა, ას წელს მიტანებულიყო ის საცოდავი მოხუცი, ბელურების მასპინძელი ბესა, რამდენი თაობა წავიდ-წამოვიდა, მაგრამ მის მიმართ მაინც არ შეცვლილიყო სოფლის დამოკიდებულება. განა რა ცოდვა ჰქონდა ამ კაცს, ან მის

ოჯახს ჩადენილი ისეთი, რო ერთ ადამიანს მაინც არ მოუღბა გული, ერთ ადამიანს მაინც არ გაუჩნდა მისთვის ცოდვების შენდობის სურვილი. ამოდენა სოფელში კუნძულივით იყო მისი სახლი, კედლებდახეთქილი, ჟანგიანი სახურავით, ეზოგაპარტახებული. სიძველის წერტილივით აჩნდა სოფელს და იმ უბანს, სადაც ახალი სახლები აშენებულიყო და ბესა თავის სახლიანად რაღაცნაირად ხელს უშლიდა ყველას. ბესას გვერდით აგურის გეგბა სახლი წამოჭიმა ერთმა ჩემმა თანასოფელმა, ბესას სახლი უშნოდ ჩამოხინცულიყო, რამდენჯერმე მივიდა და ფული შესთავაზა მოხუცს, ფულთან ერთად ერთი პატარა ოთახის გამოყოფასაც შეჰპირდა ორსართულიანი აგურის სახლის გვერდით, სადაც სათავსოები აეშენებინა, მაგრამ ბესამ ცივი უარით გამოისტუმრა. თან გულში სიმწრით ეღიმებოდა, დრო იყო და ბესაანთ ნასუფრაღზე იკვებებოდნენ, ეხლა კიდევ... იცოდა, რო მისი სიკვდილის შემდეგ ბესას პაპის, ანთიმოზის მიერ აშენებულ სახლს მაინც დანგრევა ელოდა, სახლი, რომელიც ერთ დროს მედიდურად გადასცქეროდა უბნის ქოხმახებს, შუშაბანდიანი აივნით ახლა იმავე უბნის სიმახინჯედ ქცეულიყო. მაგრამ ვერაფრით დაუშვებდა, რო მის სიცოცხლეშივე დაენგრიათ თაქთაქიანთ სასახლე და ბედურებისათვის ბუდე მოეშალათ. წარმოედგინა ბუდის გარეშე დარჩენილი ჩიტების ბედი.

სულ რამდენიმე თვე იყო გასული და ბესას სულიც მიიბარა ღმერთმა. მახსოვს მისი დაკრძალვა. კოლმეურნეობამ გაიღო მცირედი ხარჯი, რო ასი წლის მოხუცის გახრწნილ ცხედარს არ შეეწუხებინა სოფელი. რამდენიმე დღეში ჩხუბის ხმაზე ჩავედი ბესას სახლთან, ნათავადარების ძველმანებზე დაკა-დაკა გაემართათ მეზობლებს. ზოგი ძველისძველ რკინის საწოლს მიათროკიანებდა, ზოგს თაქთაქიანთ ზანდუკი შეხვედროდა, ერთს ის ორომი ამოეღლიავენინა, სადაც ჩემთვის მოცემული ჩირი ჰქონდა გაფენილი ბესას. როდესაც სახლი გამოცარიელდა, მერე ღობეზე გადავიდნენ და ფუტუროდქცეულ ფიცრებსაც კი მიარბენინებდნენ. ვიდრე აგურის ორსართულიანი სახლის მეპატრონე არ მოიჭრა და მეზობლები არ დაიფრინა.

როგორც აღმოჩნდა, განცხადება შეეტანა კოლმეურნეობის თავმჯდომარის სახელზე და ბესას სახლის შესყიდვას ითხოვდა.

* * *

ექსკავატორის ციცხვი საშინელ ხრჭიალის ხმას გამოსცემდა. XIX საუკუნეში აშენებულ კედელთან თითქო ვერაფერს ხდებოდა ეს უცნაური ქმნილება, რომელსაც ერთი ჩვენებური კაცი – ანდრო მართავდა. გზაზე უბნის კაცები მოგროვილიყვნენ და თაქთაქიანთ სახლის დანგრევას უყურებდნენ. ბელურების ბუდეშ ვეღარ

გაუძლო რკინისხელიანი ტრაქტორის შემოტევას, გრიალის ხმა გაისმა, რომელიც ადამიანის გმინვას უფრო წააგავდა და ეზოში საშინელი მტვერი დადგა, ჩამონგრეული კედლის მტვერი. დენის მავთულზე ჩამომსხდარი ბელურები საცოდავად მობუზულიყვნენ. ინგრეოდა ბესას სახლი და ინგრეოდა მათი ბუდეც. ჩვენებურები ბელურებს შინაურ ჩიტებს ეძახდნენ, მაგრამ შინაურ ფრთოსნებს შინ აღარ დაედგომებოდათ.

მარანი

– ჰე, ჰე, ჰე, ჰე! – ღრიალებდა ბათირა.

– რა გაყვირებს! – გასძახა ფელომ.

– ჰე, ჰეეე, ეეე! – გიჟივით ღრიალებდა კვლავ ბათირა. ფელოს სიტყვები თითქო არც გაუგია, გამარჯვების ყიჟინასა სცემდა.

– რა გაყვირებს-მეთქი! – თვალები დაუბრიალა ფელომ და მუშტი მოუდერა: ამხელა კაცი ხარ, ჭკუა ვერ ისწავლე, აემანდ არიან და ჩემს ფეხებს გაგატანენ, იღრიალე მერე რამდენიც გინდა.

– ვინ არიან? – უცბად შეწყვიტა ღრიალი-ყიჟინა წვერგაუპარსავმა ბეხლერწმა ოსმა და ფელოს მიაჩერდა.

– ვინ არიან და „დიკის ხალხი“, ეგენი რამეს გაგატანენ? მგლებივით არიან, გაზიდეს ყველაფერი.

– ფეხებს მომჭამენ, – ჩაილაპარაკა ბათირამ, თუმცა დიკის ხალხის ხსენებაზე დასერიოზულდა და აღარ დაუყვირია. აქეთ-იქით გაიხედ-გამოიხედა.

– რაღაცნაირად მომიარა, დაყვირება მომინდა, გულის ჭია მოვიკალი, ხანდახან ღრიალიც კაია ხოლმე, ხო ეგრეა თამა! – მომიტრიალდა და ვეება კბილები გამოაჩინა.

მე არაფერი მითქვამს. ვაკვირდებოდი გადამწვარ სახლს, გამურულ კედლებს, შიშველ ხეივანს, სასაფლაოს მდუმარება იყო ეზოში,

სადაც ერთ დროს, ერთ დროს კი არა, ალბათ, სულ რამდენიმე თვის წინ სიცოცხლე ჩქეფდა, ხალხი ცხოვრობდა, ახლა ყველა ნასახლარი ერთმანეთს ჰგავდა, ქართველების ნასოფლარში ძეხორციელი არ ჭაჭანებდა, სულიერის ხმაურს ვერ წააწყდებოდა ყური, თუ არ ჩავთვლიდით ჩვენისთანა მტაცებელი ადამიანების ხმას, ნასოფლარს შესეული ადამიანების ხმას ვგულისხმობ, რომლებიც ქართველების საცხოვრებლებს ანგრევდნენ, აგურ-აგურ ეზიდებოდნენ, ცალ-ცალკე ახარისხებდნენ სამშენებლო მასალებს, რაც ცეცხლს გადაურჩა. დასწრებაზე იყო, ნასოფლარები დაეთითოებინათ. რამ წამომიყვანა, რა ეშმაკი შემიძვრა სულში. არ ვიცი, ბოლო-ბოლო ქართული სისხლი მერიკა, ცხონებული ბებიაჩემის ხათრით მაინც ხომ უნდა შემეკავებინა თავი, მაგრამ არ მომასვენეს ამ უპატრონოებმა, აქეთ ფელო, იქით ბათირა, მოჰქონდათ და მოჰქონდათ მეზობლებს სამასელებითა თუ ჩვეულებრივი გრუზავიკებით დაშლილი სახლების ბლოკები, სინკარები, აგურები, ალაყაფის კარები, ხეივნის ტრუბები. თუ ომში ტყვია არ გაგისროლია, ამით მაინც ამოიყრიდი ჯავრს ქართველებზე. ახლა კიდევ რა, ცეცხლგადავლილ სოფელში გამომბაღ რკინას და აგურს თუ მოიხელთებული, მაშინ უნდა გენახათ, ვიდრე სახლების დაწვას დაიწყებდნენ ოსები, ვიდრე აქაურობას გადაბუგავდნენ, ჯერ იყო და საქონელი წაას-

ხეს, მერე დაერივნენ სავსე სახლ-კარებს. ვლადიკავკაზში ისეთი ბაზრობა იყო გამართული, თვალები აგიჭრიალდებოდა, რა გინდოდა სულ და გულო, მაგრამ ყველაზე გასაოცარი ის ამბავი იყო, ჩემი მეზობლები ერთმანეთს რო დაერივნენ - თომა და ბაწა, ლამის დახანჯლეს ერთმანეთი. ბაწას ქართველების სახლები გაეძარცვა, გატენილი „ტრით“ ჩამოდრიხინდა. ცხინვალში პადელები გაავსო: ავეჯი, ჭურჭელი, ტანსაცმელი, თეთრეულიც კი წამოედო, ნახმარი თეთრეული, იმ უბედურ ქართველ ქალს დასარეცხი დარჩენოდა ეგრე გაქცეულიყო და ბაწას წამოედო, და ჰოი საკვირველებავ, თომა გამოეჭრა ხანჯლით ხელში ბაწას, ჰკლავდა, იმ სოფელში ჰყოლია გათხოვილი ჩემს მეზობელ თომას თავისი ღვიძლი და, რომელსაც ოლია ერქვა. თუ კარგად მახსოვს, თავისი დის მზითვის საწოდლები იცნო თომამ. აკვირდებოდა, აკვირდებოდა გულ-გვამი ბოლმით აევსო.

– ეს კრაოტები საიდან წამოიღეო? – ბაწასა ჰკითხა.

ბაწას მისი ტონი არ მოეწონა, ირიბად შეხედა, ამას ვინ ეკითხება, საიდან წამოვიღე, წამოთრეულიყო, ეხლა რო შურისგან თვალები უბრმავდება და თვითონაც წამოიღებდაო, - გაიფიქრა.

– საიდან წამოიღე, ეს კრაოტები ჩემი ნაყიდიო, – გული ამოაყოლა თომამ. – ჩემი დის

მზითვის კრაოტებია, როსტოვიდან გამოფუგ-
ზავნეო და ატყდა ერთი ამბავი. თომას ხანჯა-
ლი ეჭირა და თვალეში ბოდმა და ცრემლი
ერთიანად მოსწოლოდა, მეზობლებმა არ გაუშ-
ვეს, თორე ყელს გამოლადრავდა ღიჟიან ბაწას,
რომელიც დიდი ქვის ნატეხი და გაუთლელი
კაცი იყო და არაფრით დაუბრუნა როსტოვში
ნაყიდი მზითვის საწოლები. შერცხვენილი,
გაუბედურებული, სულში ჩაფურთხებული კა-
ცის სახე ჰქონდა თომას, რომელიც ჩვენს უბ-
ანში სულ ორიოდე წლის წინ იყო გადმოსუ-
ლი. წარმომედგინა, რა ხდებოდა მის გულში,
მისი დის ოჯახს სადღაც შეეფარებინა თავი.
მათი ავლადიდება კი ბაწასნაირებს გაენიავე-
ბინათ. ვილაცა მიუგზავნა მერე თომამ, რო-
გორც გვიან გავიგე, ფული გადაუხადა და ის
საწოლები გამოისყიდა. ვერც ვერაფერს ამ-
ბობდა უბედური, დასაწველია მაგის და, ქართ-
ველების ჯიშს რო ამრავლებსო, ბურტყუნებდ-
ნენ მეზობლები. ხმას ვერ იღებდა თომა. რამე
რო ეთქვა, იცოდა, ოსები რა დღესაც დააყრიდ-
ნენ. იმ სოფელში, უფრო სწორად ნასოფლარ-
ში, რომელიც საგულდაგულოდ დაეწვათ ოს-
ებს, ისე რომ ერთი ბოსელიც კი არ დაეტოვე-
ბინათ, რაღაცა მეცნობოდა, რაღაცას ვიხსე-
ნებდი და ვერც ვიხსენებდი, დაგვიქრდი, მაგ-
რამ ამაოდ, თითქო წყვდიადი გადაკეროდა
ჩემს ტვინს. თუმცა, რა უნდა გამეხსენებინა,
გადაბუგულ-დაცარიელბულ სოფელში, რომე-

ლიც სიკვდილის ღუკმად ქცეულიყო. რა ეშმაკმა წამომიყვანა, ახლა უკვე ხმამაღლა ვთქვი, ისე რომ ფელომაც გაიგონა და ბათირამაც. შემომხდეს, ვერც ვერაფერს მიხვდნენ და არც არაფერი უთქვამთ, იარაღები გადმოალაგეს, ძალაყინები, სვარკის აპარატი, ბათირამ ალაყაფის კარი მარტოდმარტომ ჩამოხსნა, ფელო ღიღინებდა და პრაოდებს შლიდა, რო სვარკა ჩაერთო. ვგრძნობდი, რო დამცქეროდა ბებიჩემის სული და მსაყვედურობდა, „ნაოხარი რა ეშმაკად გინდა, შეილო, გამწარებული ხალხის ქონებას ხელს ნუ ახლებ, ეგ ცოდვა არასოდეს არ მოგასვენებსო!“ მართალი იყო ცხონებული, მეც ეგრე გამზარდა, არასოდეს არაფერი მომიპარავს, არასოდეს სხვისი არაფერი მიმითვისებია და ეხლა რა მომივიდა. რაღაცამ მიბიძგა... შევედი ეზოში, დამწვარი აივნის რკინის ბოძებზე ჩამოკონწიალებულ ჟოლოპის ბუდეს საშინლად ახრჭიალებდა დაბლობიდან წამონაბერი ნიავი. ამ ხრჭიალის ხმაზე შეიგრძნობდი ომის საშინელებას, სიკვდილის სისასტიკეს. რა მოხდა, რა უბედურება დაგვატყდა, ვის რაში სჭირდებოდა ეს გავვრანებული ნასოფლარები, სადაც რამდენიმე წელიწადში ბალახ-ბუღახი გადაივლიდა და ქვეწარმავალი დაიბუდებდა, რაში გაცვალეს ჩვენებმა ღვიძლი ნათესაობა, ნასოფლარებში? გული მეწვოდა, წარმომედგინა, იმ ხალხის გულში რა ხდებოდა, ვინც აწყობილი ცხოვრება დატოვა

და ეხლა ცარიელ-ტარიელები სადღაც იყვნენ შეფარებულები. მზის სხივი იჭყიტებოდა გამომწვარ სარდაფში, ფრთხილად გადავდგი ნაბიჯები, ხრამა-ხრუმში დაიწყო ფეხქვეშ დამწვარმა და დაღეწილმა ჭურჭელმა. ღვინობისთვის მზის სხივები სცემდა ჩრდილოეთ კედელს, სადაც ბუხარი ჩანდა. ბუხრის თავზე კი ვეება ჯვარი იყო გამოსახული, ფეხი წამოვკარი რაღაცას, ძლივს შევიკავე წონასწორობა, დავიხედე, ნამწვი ეყარა მწკრივად ჩარიგებულ ქვევრებზე, გვერდით კი გამურულ-გაჭვარტლული საწნახელი მიმზერდა დაობლებული თვალებით, რომელმაც ამ სახლთან და მარანთან ერთად დაასრულა სიცოცხლე, სადაც აღარასოდეს აღარ დაიწურებოდა ღვინო, რომელიც სიცოცხლით ავსებდა ერთ დროს ამ დარბაზით მარანს, დაშუშხულს, დადუმებულს. ახლოს მივედი, ჩრდილოეთ კედელთან მზის სხივით განათებულ ბუხარს და ჯვარს დავაკვირდი, გარედან მოისმა რაღაც უცნაური ჟღერიალის ხმა, მერე რკინის ბოძი დაეხეთქა რაღაცას და მივხვდი, რო ფელოს უკვე დაეწყო ხეივნის მიღების აჭრა. ვიდექი ჯვრის პირისპირ და ვხვდებოდი, რო ეს არემარე და მარანი უცხო არ იყო ჩემთვის. მე აქ ნაქეიფარი ვიყავი, ღმერთო, ღმერთო, მართალია, თავში შემოვირტყი ხელები, გამახსენდა და თითქო ცხელი ლავა ჩამედვარა სულში. აქ სადღაც ვიჯექი მაშინ, ცრემლები მომაწვა, ნამდვილად ეგრეა,

წვედიადი გადაეცალა მესხიერებას, აღბათ
ათიოდე წლის წინ ვიყავი აქ. ეს იყო ჩემი გარ-
დაცლილი მეგობრის – მელსის ნათესავის
ოჯახი.

გული

თვალი რო გამოვახილე, ვერ მივხვდი, სად ვიყავი, უაზროდ მოვატარე კედლებს მზერა, ახლადშედებულ კედლებს. ჩემს სახლს არ ჰგავდა, სარკმელთან ოდნავ იყო გაწეული ფარდა და უფოთლო, გაღოპრილი ტირიფი მოჩანდა, რომლის ტოტებზე ცრიატი ცა იყო ჩამოძენილი. ჭერსაც ავხედე, უღიმღამოდ ანათებდა მოვერცხლისფრო ნათურა. სინათლეს მივაშტერდი და მაინც ვერ აღვიდგინე, სად ვიყავი ან აქ საიდან მოვხვდი, დედა, გაღაირევი კაცი, სიზმარში ხომ არა ვარ, კაცო?! - ვკითხე ჩემს თავს, სხეული შევანძირე, ტუჩზე ვიკბინე, არა სიზმარი არ იყო, თვალი დავხუჭე, გავივრინდე. ფიქრის ბნელ ბილიკს გავუყევი. ვიარე, ვიარე და ააა, გამახსენდა, ეს რა ჯანდაბა მომივიდა, სავადმყოფოში ვარ. აგერა სხვა საწოლებიც, ცარიელი საწოლები, რომლებიც როდის დაცარიელდა, არ ვიცი. ისევ მოვაველე თვალი ნარინჯისფრად შედებილ პალატას, მუყაოთაბაშირიან ჭერსაც ავხედე, ნათურას მივაშტერდი და ყველაფერი აღვიდგინე. თუმცა, რაღაცნაირად დავითრგუნე, არ გამიხარდა, როცოცხალი ვიყავი. ვიწექი ესე, გაყურსული, მტკივანი გულით, საიქიოდან გამოტაცებული და წამოსახებაში ვხედავდი, როგორ წაგლიჯეს თეთრხალათიანმა ადამიანებმა თეთრსამოსიან არსებებს ჩემი თავი. დაანებე თავი, შვილოსა,

გაუშვი, რა გინდა. ტირილი, წივილი, ვაი –
უშველებელი. გადარჩება? გადარჩება? რაღაცა
გამჭვირვალე ბალიშს ვიყავი მიერთებული და
თვალდახუჭული მივდიოდი ნელ-ნელა, უსხეუ-
ლოდ. ეს ჩემები, ჩემი ოჯახის წევრები კიდე,
სახლში რო ყელში ჰქონდათ ამოსული ჩემი
ნევროზი და გიჟური ქცევები, გაუთავებელი
ლაპარაკი ომზე, დაღუპულ მეგობრებზე და
რო ვატყობდი, მოვბეზრდი ყველას, ეხლა
გიჟებივით დარბოდნენ დერეფანში. დედაჩემის
ხმა ყველასგან გამოირჩეოდა, გეგონება უკვე
შვილის ცხედარს იყო დამხობილი, ისე ბლა-
და. შვილი გადამირჩინეთ, შვილი გადამირჩი-
ნეთო და სახლ-კარს გავყიდი, ყველაფერს გაყ-
ვიდიო! ან რა ჰქონდა ამ უბედურს გასაყიდი,
ერთი კუკუშკა სახლი გეჰქონდა, თავი კუდს
ვერ მოიქნევდა, ჯერ გეჰქონდა სამოთახიანი.
გავვიჭირდა, ცხონებული მამაჩემის ნაწვალნა-
დაგი იყო, წელეებზე ფეხს იდგამდა, რო რო-
გორმე ეს ბინა მიგველო, მთელი ცხოვრება რო
ქირით გაატარა და ამ ბინას უცდიდა, გვენანე-
ბოდა, მაგრამ გვიღრენდა კუჭი, კაპიკიანი რო
არ შემოგვდიოდა არსაიდან. ეს საცოდავი დე-
დაჩემის ჭრა-კერვა ვიღას უნდოდა, ან ჩემი
დის ქოთნის ყვავილები, მთელი სახლი მოფე-
ნილი იყო ქოთნის ყვავილებით, არ ეყიდებოდა.
გავყიდეთ და ვიყიდეთ ოროთახიანი გარეუ-
ბანში, ფული დაგვრჩა. ვალები მოვიშორეთ და
სული მოვითქვეთ, თუმცა იმ სამოთახიანში

დარჩა ჩვენი ბავშვობა, ჩვენი მოგონებები და ჩვენც იქ დავჩრით. ეგ იყო, რო სხეულით სხვაგან ვიყავით, სხეულით დავცილდით მამაჩემის ნაამაგარ სახლს. ზღვა კოვზით დაილიაო, ხო გაგიგია, აეგრე იყო ჩვენი საქმე. ისევ შემოგველია ფული, დავსხედით ერთმანეთის პირისპირ და გავმართეთ ბჭობა – მე, დედაჩემმა და ჩემმა დამ, როგორ შევბმოდით შიმშილს. ეგჰ, წამოზრდილი ბიჭი ვიყავი და რაღაცნაირად გვრძნობდი პასუხისმგებლობას, კაცი რისთვის არის სახლში, თუ არაფერი შემოიტანა. უხსოვარ დროში, როცა ხეიარიანად ლაპარაკიც არ იცოდა ადამის მოდგმამ, ნადირობდა მამაკაცი და ნანადირევი მოჰქონდა შინ, სადაც დედაკაცი უცდიდა. რა მომენადირებინა წიწლიკანა ბიჭს. ერთი ხანობა უბნის ბიჭებმა ამიყოლიეს, დაძვრებოდნენ ჯიბეებზე, მაგრამ ისევ გამომაგდეს, არ ვიყავი ამ საქმისთვის მოწოდებული. რა მექნა, ისევ დედაჩემმა წამოჭრა აზრი – გავყიდოთ ბინა და ერთოთახიანი ან ოთახნახევრიანი ვიყიდოთო, გავყიდეთ და კიდევ უფრო გარეუბანში გადავსახლდით ეგრე ბოხნაგამოკრულები, მომთაბარეებივით, თუმცა მაინც იქ დავჩრით, პირველ ბინაში. ისევ იქ ვიყავით, ქოთნიანი ყვავილები გააჩუქა ჩემმა დამ, არ ემეტებოდა ცხადია, მაგრამ რა ექნა, იმ ციცქნა ოთახში რო ეს ყვავილები გადაგვეტანა, ჩვენ სადღა მოვთავსდებოდით. აი, ამ ბინის გაყიდვას პირდებოდა დედაჩემი ექიმებს ჩემი გადარ-

ჩენისათვის, მე ბუნდოვნად მესმოდა მისი ხმა - ყველაფერს გავეყიდი რაც მებადიო. რა გვებადა, ამ ჩემმა ნევროზმა და ნევროზის წამლებმა შეიწირა ყველაფერი - ნივთები, ოქროული და თქვენ წარმოიდგინეთ, დედაჩემის კბილებიც კი, პო კბილები. ოქროს კბილები დასცვივდა საცოდავ ქალს და ცხვირსახოცში გამოკრულს ინახავდა, მაგრამ მერე, წამლების ფული რო შემომეღია, დედაჩემის კბილები გავეყიდე და ხო წარმოგიდგენიათ, რად მიდიოდა ეხლა ესეთი სიცოცხლის შენარჩუნება. ჩემთვის სულერთი იყო, თუმცა სულერთი კი არა, უფრო სიკვდილი მინდოდა, ერთი-ორჯერ თვითმკვლელობაც ვცადე, თავის ჩამოსრჩობა, დიდის გულმოდგინებით ჩამოვაბი თოკი, მაგრამ ჩემმა სიძემ (ჩემი და სულ ორიოდე თვის გათხოვილი იყო), სულზე მომისწრო, რაღაცნაირად მინდოდა, რო საკუთარ თავზე მეყარა ის ჯავრი, რაც ომიდან ჩამომეყვა, საკუთარი თავისთვის გამესწორებინა ანგარიში, რადგან ის ვერ გავაკეთე, რაც უნდა გამეკეთებინა, როგორც ქართველ მამაკაცს, რომელიც ომში იყო და ძმაკაცები დაედუპა. ეს თუ დამამშვიდებდა, რო ჩემივე ხელით მოუუღებდი ჩემს თავს ბოლოს და ყველაფერი დამთავრებოდა, შხამიანი მოგოგონებიც, სევდაც, ვარამიც ერთფეროვანი დღეები, ნერვოზი და გაუთავებელი ფიქრი წამლების ფულის შოვნაზე. ეს იყო მშვენიერი გამოსავალი, მე ისევ ომში ვიყავი. ომის განც-

დებში და ასე ვიქნებოდი ცხოვრების ბოლომდე, სანამ ვისუნთქებდი, სანამ შუქი მექნებოდა თვალებში. ომით დაღდასმული და გამორჩეული სხვა ადამიანებისგან, რა თქმა უნდა, ცუდი გაგებით. მშურდა იმ ადამიანების, ვინც ომში არ იყო ნამყოფი და ახლოდან არ ენახა სიკვდილი, რომელმაც რატომღაც ჩემი ძმაცაცებისგან გამომარჩია, დამინდო და ამით სამუდამო სატანჯველი გამიჩინა. ჩემი ხელით დამახუჭინა იმ ბიჭებისთვის თვალები, რომლებიც გადამთიელების ტყვიებს შეეწირნენ, რო არ ყოფილიყო ომი, როგორი ადამიანი ვიქნებოდიმეთქი, ხშირად დამისვამს ჩემი თავისთვის კითხვა, არ ვიცი როგორი ვიქნებოდი - ბედნიერი? არ ვიცი, რა არის ბედნიერება და როგორ ვთქვა, ალბათ ისეთი უნდა ვყოფილიყავი, როგორიც ვარ, ცხადშიც და სიზმარშიც ჩემს ბიჭებს ვეფერებოდი, თუთიის დახუფული საკაცეებით ჩამოტანილ ბიჭებს, რომელთა დანახვაც აღარ ეღირსათ მშობლებს. ვეფერებოდი, ვფიქრობდი, მათთან ვიყავი, ვესაუბრებოდი და ეს სიგიჟე ეგონათ ჩემებს, რომლებსაც მართლა მოვაბეზრე თავი, ალბათ ჩემი ძმაცაცების სხენებაც მობეზრდათ, მე კი სულ სისხლიანი მქონდა ხელები, ჩემი ძმაცაცების ნატყვიარებიდან მდორედ გამოსული, მერე კი შედედებული სისხლით. დავდიოდი წინ და უკან. ჩემი გზა იყო სახლიდან სასაფლაომდე, სათითაოდ ჩამოვუვლიდი საფლავის ქვებს, საიდანაც ჩემი

მეგობრები შემომცქეროდნენ, მენანებოდა სიცოცხლე ჩემი თავისთვის, მე დავათრევდი ჯდანებით სავსე ჩანთასავით ამ ჩემს ნევროზიან ცხოვრებას, ისინი კი გაყინულები იწვნენ დაბლა, მიწის ქვეშ სამიოდე მეტრის დაბლა, თვალდახუჭულები, დამიწებულები, თფუი, რა ვუთხარი ესეთ ცხოვრებას. რაც არის არისო, თან ხო არ უნდა გადაჰყვეო, ძმაკაცები მეც დამეხოცნენ ავარიაში, მაგრამ რა ვქნა, ცხოვრება გრძელდებაო, - ჩემმა სიძემ. რაც არის არისო, ადვილია სათმელად, ძმაკაცობა ან არსებობს ან არსებობს-მეთქი, - მოკლედ მოვუჭერი და ვაგრძნობინე, რო იქნებ უფრო მეტი ეფიქრა ავარიაში ჩახოცილ ძმაკაცებზე, დაფიქრდა, თუმცა რა ეწერა მისი გულის კედლებზე, მე რას გავიგებდი. ოჯახები დარჩათ ჩემ ბიჭებს, მაგრამ მე, მე რა კაცი ვიყავი, ერთი კაპიკის მიტანა არ შემეძლო მათთვის, რო ძმაკაცური ვალი მომეხადა. არ ჯობდა, თეთრხალათიანების მაგივრად თეთრსამოსიანებს წავეყვანე? რა თქმა უნდა, ჯობდა, ესინი კი უანგბადს მასუნთქებდნენ.

ისევ მოვავლე პალატას თვალი. სარკმელსაც გაეხედე. როგორი მოწყენილი ჩანდა ის საცოდავი ტირიფი. ზამთარს ერთიანად ჩამოეშიშვლებინა, ცრიატ ცას ასცქეროდა, უტყვად, უთქმელად. ფარდა მიშლიდა ხელს რო კარგად დამენახა. ისევ ვცადე გახსენება, როგორ მოვხვდი ამ დასაწვავ შენობაში. მერე და მერე,

უფრო კანთიელად ამოტივტივდა სასაფლაოს დაღმართი, გულის ძლიერი ტკივილი და ის შეგრძნება, თითქო ვიღაცამ ჩამიყო ხელი გვაშში და მფეთქავი ორგანო ერთიანად ამომდგლიდა. მერე ბინდი მახსოვს, უცბად ჩამოწვა დაისღამე და სასწრაფო დახმარების ექიმებიც გაჩნდნენ, საიდან, ვინ მოუხმო, ნამდვილად არ ვიცი და ვერც გავიხსენე. კედლის იქით იყვნენ ჩემები, დედაჩემი, ჩემი და და ჩემი სიძე. საუბრობდნენ ჩემს მდგომარეობაზე. მე არ მესმოდა მათი საუბარი, მაგრამ ვიცოდი რასაც ლაპარაკობდნენ.

დედაჩემი – თვალეზბაოსებული, მზერადაფერფლილი, საავადმყოფოში სულ დღენახევარი დაჰყო და ეს დღენახევარი ათ წელს უდრიდა.

– როგორი მდგომარეობაა ექიმო?

ექიმი – ორმოც წლამდე, დედაქალაქიდან ჩამოყვანილი კარდიოლოგი, შევერცხლილი თმებით, სიტყვაძუნწი, რომელსაც ეტყობოდა ნაცრისფერ მზერაში, რო მიინცადამინც გულს არ უწუყებდა დედაჩემის დარღით დარტყილული სახე.

– ინფარქტია, მწვავე. გადაყვანა ჯერჯერობით არ შეიძლება, დაახლოებით ერთი კვირა უნდა დაჰყოს. მერე, როგორც კი ტრანსპორტირებას შეძლებს, დედაქალაქში, კარდიოლოგიურ კლინიკაში უნდა გადაიყვანოთ.

ჩემი და - დაწვებმილუელი, ამოღამებული თაფლისფერი თვალებით, წაბლისფრად შეღებილი თმებიდან მოუჩანს წლები, ანუ ჭადარები, ესეც ჩემი ბრალია, ალბათ.

– ხო, გადარჩება ექიმო, არ დაგვიმალოთ, ეს ერთი ძმა მყავს.

ექიმისთვის სულერთია, რამდენი ძმა ჰყავს ჩემს დას.

ჩემი სიძე – ნერვიულად იმტვრევს თითებს, ხან ცოლს შეხედავს, ხან სიდედრს, ხან ექიმს.

– რამდენი პროცენტია გადარჩენის იმედი? – ბოლოს მაინც ჰკითხა კარდიოლოგს.

– დრო გვიჩვენებს, მისი გული ისეთ მდგომარეობაშია, – ექიმმა ქალაღდის ხელსახოცი აიღო, დედაჩემი, ჩემი და და სიძე თვალებდაჩაგრული მისჩერებოდნენ თეთრხალათიან კაცს, რომელიც თითქო ფოკუსის ჩატარებას აპირებდა. დაასველა ხელსახოცი, მერე ორივე ხელით ნელ-ნელა გაჭიმა და ქალაღდიც გაირღვა, ნელნელა გასცილდა ნახევარ-ნახევარი ერთმანეთს.

– აი, ასე შეგიძლიათ წარმოიდგინოთ, ინფარქტმა გაარღვია გულის კედელი, თუმცა მკურნალობის შედეგად, თუკი ხელს შეუწყობთ და, რაც მთავარია, თვითონ უნდა შეუწყოს ხელი, არა სიგარეტი, არა ალკოჰოლი, არა შრომითი დატვირთვა, ნერვიულობა ხომ არა და არა. არც მოგონებები ომში დაღუპულ

მეგობრებზე... თუ ყველაფერი კარგად წავიდა, ამ ადგილზე, - დამბალ, გაფხრეწილ ქაღალდს ჩამოატარა საჩვენებელი თითი – ნაწიბურს გაიკეთებს, ანუ შესორცდება.

– რა შეასორცებს, ექიმო, თავი დაანებე მაგ სალფეტკსაც და ჩემებსაც, – დავიდრიაღე, მაგრამ გაიგეს თუ არა, არ ვიცი. ჩვენები სასოწარკვეთილი თვალებით დასქცეროდნენ სველ ქაღალდს, ნაინფარქტალს.

ნათო

„აღსარება მინდა მამაო, აღსარება, მაპატიე, ვერასოდეს ვიფიქრებდი, რო ოდესმე ასეთ ჭკუაზე დავდგებოდი, როგორ გლანძღავდით, არასოდეს მიყვარდა მღვდლები, ყველა ანაფორიანი მეზიზღებოდა, ყველა მოძღვარი მძულდა, სადაც მოვხვდებოდი, სულ თქვენს ღანძღვაში ვიყავი, მღვდელი რა საწამებელია, მაგათზე აფერისტი და გაიძვერა ხალხი არ არსებობს-მეთქი, ის კი არა, ღმერთიცა მძულდა, არ ვიცი, ალბათ, იმის ბრალი იყო, რო სხვანაირ დროში გავიზარდე, მე მახსოვს გაკრეჭილი მღვდელი, რომელსაც ძალით ამუშავებდნენ კოლექტივში ბრიგადირები, მე კი სკოლაში ჩამჩიჩინებდნენ, როგორ წარმოვიქმენით ადამიანები მაიმუნებისგან, სხვანაირად გავიზარდენით, მაგრამ ისევ თავის მართლება გამომდის, თავის მართლება, მე გავიზარდე, გავიზარდე, ჩემმა შვილებმა რა დააშავეს! ჩემმა ბიჭმა ბიბლია რო მოიტანა სახლში ეზოში, გადაეუგდე, ალბათ, დროს ტყუილა ვაბრალებ, ცუდ დროს ჩემისთანა ცუდი ადამიანები ქმნიან, ვისაც არასოდეს უნდა დანაშაულის აღიარება. ამიტომაც წარიმართა ჩემი ცხოვრება საპირისპიროდ, მე სულ სხვანაირად წარმომედგინა, მამაო, ერთი ბიჭი მყამდა ამდენი გოგოების მერე, გავზარდე, ვასწავლე და ოცნებაში რო ვიყა, დიდი კაცი გამოსულიყო, მონასტერში წა-

ვიდა და მამა ცოტნე დაირქვა. მაპატიე, მამაო, აგერ სადაცაა, სამუდამოდ გამოიკეტება ჩემი სახლის კარი და სასაფლაოს მდუმარება დაისადგურებს ერთ ღროს ჟრიაშულით საესეო ოჯახში, ჩემი გოგოები აქ ჩამომსვლელები არ არიან და ბიჭი კიდევ, ხომ გითხარით...”

აღსარების ტექსტს ადგენს გოგია, ასეთი რამ არასოდეს ყოფილა მის ცხოვრებაში, არ ყოფილა და როგორც აღსარების ტექსტშიცა თქვა, ვერც ვერასოდეს წარმოედგინა, რო თავის ცხოვრებას მარცვალ-მარცვალ ჩაუკაკლავდა მოძღვარს, რომლის ანაფორის ხილვაზე ერთ ღროს ღიზიანდებოდა, თუმცა... ახლა ხვდება, რო ცხოვრება არასოდეს არაფერს ეკითხება ადამიანებს, ის თავისი კანონებით მიედინება, გინდა გაჰყევი, გინდა არა. გოგიას წუთისოფელშიც მოხდა ის, რასაც ის არასოდეს ელოდებოდა. იცოდა რო, ბოლო დღეები იდგა, რამდენი - ორი? სამი? ხუთი? ეს არ იცოდა, მაგრამ ხვდებოდა, რო ბოლო დღეები იდგა და იმ ბოლო დღეებში დაინახა ცხოვრება ნამდვილი ფერებით, ისეთი ფერებით, როგორიც იყო, შეუღლამაზებლად, ბუნებრივად. წარმოსახვაში ხედავდა, როგორ მივიდოდა ხვალ მოძღვართან და ჩააბარებდა აღსარებას, ხელის გულზე დაუდებდა თავის ცხოვრებას, ხვალ ოლარს გადააფარებდა მოძღვარი გოგიას და მღვდელთმოძულე კაცს ცოდვებს შეუნდობდა. ძნელი იყო მისთვის ყოველივე ეს, მაგრამ... ზა-

რის ხმა ესმოდა, ზარის ხმა და კიდევ ორმოცდაათი წლის წინ გარდაცვლილი შვილის ზმანება არ ასვენებდა.

– ისე არ წამოხვიდე, მამა, ისე არ წამოხვიდე, გევედრები, მოძღვართან წადი, მოძღვართან... ბევრი რამე წაერეცხა ცხოვრებას, ბევრი რამე წაეშალა მეხსიერებიდან, მაგრამ ნათოს სახე ისევ ისე იყო, წამი გაყინულიყო ტვინის ხვეულებში და ის წამი ახსენებდა ჩვილ გოგოს, რომელიც ნაზი ხელებით თმებს უწეწავდა მშობელს. დაღად აჩნდა ორმოცდაათი წლის წინანდელი ამბავი... რამდენ ათას დღეს გაეველო... ერთი სურათი მაინც გადამეღო, რო ჩემს შვილებს თავიანთი სისხლიერის სახე დარჩენოდათ. თავში იცემდა, ის წყეული დღე ახსენდებოდა, როდესაც მეოთხე გოგოს დაბადება ახარეს სამშობიარო სახლში, მის გვერდით იდგა კაცი, რომელსაც თხუთმეტი წლის შემდეგ შეეძინა ასული და ორი სრულიად განსხვავებული სახე შესცქეროდა ერთმანეთს. ღმერთზე განაწყენებული გოგია, რომელსაც ბიჭის მოლოდინში მეოთხე გოგო შეეძინა და ის უცხო კაცი გაცისკროვნებული თვალებით, რომელიც ცას ასცქეროდა და მადლიერების სიტყვებს უზღავნიდა ქვეყნიერების გამჩენს. მერე ახსოვს, როგორ გადმოვიდა სახლში, მარანში შეიჭრა, ქვევრს ქუდი მოშვლია და ზედიზედ რამდენჯერმე გაავსო თიხის ჯამი საგერისთო ღვინით. დათვრა, გონებაამღვრეულმა

სახლზე იყარა ჯავრი და მიღევ-მოღევწა იქაურობა. შეშინებული ბავშვები კუთხეში მიუუქუ-ლიყვნენ. გოგო, გოგო, გოგო! როგორ ელოდა მემკვიდრეს. არადა, იმ აფერისტმა ექიმმაშმა ტომრით მიატანინა კოლექტივში ნაშოვნი ფული. ბიჭი უნდა დაბადებულიყო, წყალი არ გაუვიდოდა, მაგრამ ვინ დაიბადებოდა, ყველაზე უკეთ გამჩენმა იცოდა. ასეთი შეურაცხყოფილი და დამდაბლებული არასოდეს ყოფილა გოგია. სიმწრისაგან დუჟი სდიოდა. ასე გაჩნდა ქვეყანაზე გოგო, რომელსაც დებმა შეურჩიეს სახელი და ნათო დაარქვეს. მართლა ანათებდა, ხატივით ბავშვი იყო, მაგრამ მისი ვარსკვლავი დიდხანს არ აპირებდა ცის კაბადონზე ყოფნას. სულ რამდენიმე თვე უმზირა წუთისოფელს. ახსენდებოდა გოგიას, როგორ ეჭირა ექიმებისგან დათხოვილი ბავშვი, რომელიც თოთო ხელებით უწევდა მამას შეჭადრაკებულ თმებს. სინდისი ქენჯნიდა, გარდაცვლილი ბავშვის წინაშე დამნაშავედ გრძნობდა თავს, რა ეშმაკი დამეტაკა, რატო მოვიქეცი ასე, ანგელოზივით ბავშვი იყო, როცა დაძაბუნებული გოგია მარანში შეაბიჯებდა და კუთხეში ჩაგდებულ ქვევრს მოჰკრავდა თვალს, ამოიკვნესებდა, ის სიმთვრალე ახსენდებოდა, ღრიალი, ლეწვა-მტრევის ხმა, ეს ხმა მას ტანჯვა-წამებად გადაექცა, მაგრამ მეუღლე ისე გარდაეცვალა, არაფერი უთქვამს. ორმოცდაათი წლის შემდეგ გამოეცხადა შვილი და მოძღ-

ვართან წასვლა სთხოვა. ისევ ისეთი სახის იყო, ოქროსკულებიანი, ცისფერი თვალებით, მზე ანათებდა მისი სახიდან. ერთი სურათი მაინც დამრჩენოდა, ერთი სურათი. მამა მოუკვდეს, როგორ ვატკინე გული, რა იცი, როგორი გოგო გაზრდილიყო. ბოლო დღეებში სასაფლაოზე მოუხშირა სიარულს. ჩაიმუხლებდა ციცქნა, ძველებური მესრით შემორაგეულ შვილის საფლავთან და კვნესოდა. საფლავის ქვა რო ყოფილიყო, შვილის მაგივრად მოეფერებოდა, მაგრამ შვილის სურათი არ დარჩენოდა. ესეც არ იყო შემთხვევითი, ტანჯვით უნდა გაეხსენებინა, რო სისხლიერის სახე სამუდამოდ არ დაეკარგა. ჟანგიან ცივ მესერს ეფერებოდა გოგია და მხოლოდ მისი კვნესა, დაბერებულ-დაჭმუჭნული გულის კედლებიდან ამოსული კვნესა ისმოდა უსასრულო მდუმარებაში.

მაპატიე, მამაო, მაპატიე, ისევ ჩემმა შვილმა მიშველა, ჩემმა ანგელოზმა გამომაფხიზლა, ხო იცი, როგორი უღმერთო კაცი ვიყავი, ეკლესიას ახლოს არ ვეკარებოდი, ნათომ მიშველა, ჩემმა ნათომ, რა უსუსური ვყოფილვარ ცხოვრებასთან, ჩემი სურათებიდან თითქო სხვა არსება მიყურებს, დაეპატარავდი, დაფიავდი, წელში მოვიხარე, შემჭამა სიბერემ, გამომაცალა ყველაფერი, მაგრამ... რა მომაფიქრებდა, რა მომაფიქრებდა. რამდენიმე დღედაა, ვიცი და ვნახავ ბავშვს, ვნახავ და ბოდიშს მოვუხდი, შემინდე, მამაო. აღსარების ტექსტი არაერთხელ გაიაზ-

რა გოგიაჲ, ყალბი ცხოვრების წლები, დღეები, საათები და წუთები დახტოდნენ მესხიერების ბნელ ბილიკებზე. იტანჯებოდა და კვნესაში თენდებოდა. რამდენიმე საათი რჩებოდა აღსარებაამდე და მხოლოდ ესღა ამშვიდებდა.

სტუმარი უცნაური შეკვეთით

დიდხანს ვაკვირდებოდი სტუმარს, ვაშტერდებოდი მზერაში.

– არ გეტყობა, რო მკვლელი ხარ-მეთქი.

– კარგია, რო არ მეტყობაო, – ჩაიცინა, თუ შემეტყო, ხო ეგრევე დამიჭერენ და დამრჩება ოთხ-ოთხი შვილი მშიერიო.

– რა ხნისები გყავს?

ჯერ დაფიქრდა, ჭადარაშერეული ორიოდე კვირის გაუპარსავი წვერი მოიქექა. თითქო წლებს ითვლიდა, პასუხი გააჭიანურა.

– პირველი მეთუე კლასშია, მეორე მეექვსეში, სულ ნაბოლარა წელს უნდა მივიყვანო სკოლაში.

თვალწინ დამიდგა მისი შვილები, როგორ ელოდნენ მამას, რომელსაც საჭმელ-სასმელი უნდა მიეტანა და დაეპურებინა. ისევ თვალებში შევხედე, სადღაც შორს იყურებოდა, რას ფიქრობდა, აბა რას გავიგებდი, ფიქრობდა, ალბათ როგორ საქმეს შევთავაზებდი და რამდენს იშოვიდა. გუნებაში ალბათ მისაღებ გასამრჯელოს ანგარიშობდა.

– ცოლი? ცოლი სად მუშაობს.

ირიბად შემოხედა: „რა გამოძიებელივით მეკურობა, ვინ ეკითხება ან ჩემი შვილების წლოვანებას, ან ცოლი სად მუშაობს, მითხარი საქმე და მორჩა, ალბათ უნდოდა ეთქვა, მაგრამ რატომღაც აარიდა თავი ჩემთან შეკა-

მათებას. იფიქრა ალბათ საქმე არ დაგკარგო.

– ცოლი არ მყავს, – თქვა, ისევ შორს გაექცა მზერა და სიგარეტს მოუკიდა.

– არც გყოლია? – რაღაც სუფელურად მომივიდა.

– აბა, შვილები საიდან მეყოლებოდა, – მწყრაღად თქვა და თვალებით შემომიტიდა.

– გასცილდი? – ისევ ჩავეძიე.

– მომიკვდა. – თქვა და სევდა მოეძალა.

„მკვლელის სევდა“ უნებურად გავიფიქრე, საინტერესოა, მკვლელებსაც რო აქვთ სევდა.

– რითი მოგიკვდა? – მეც დავწვდი სიგარეტს.

ამჯერად აღარ დაუძვირებია პასუხი.

– კიბო გაუჩნდა და ისე მალე გამომაცალა ხელიდან, ხეირიანი მოსიყვარულებაც ვერ მოვახწარი. უცბად ჩამოდნა, გამოხრა პირდაპირ სენმა, ცოცხლად შეჭამა, ვერაფერი ვუშველე, მასთან ერთად მეც დავიმარხე, ჩემს ცხოვრებას არაფრად აღარ ვთვლი, ბავშვებს მივუძღვენი, ეს პროფესიაც იმიტომ ავირჩიე, რომ მათ არაფერი მოაკლდეთ.

– კი მაგრამ შენი შვილები, რომელთაც მკვლევლობით ნაშოვნი ფულით ზრდი, რას გეტყვიან მერე.

– არ მაინტერესებს.

– ცოდვები... შენს შვილებს რო მოჰკითხოს უფალმა, მერე...

– მე ღმერთი არ მწამს, შესაბამისად, არ ვფიქრობ ამ თემაზე.

- თავიდან არ გაგიჭირდა?
- ჩაეცინა. გამჭოლი მზერით შემომხედა.
- ასეთი სულელური კითხვები ჩემს ცხოვრებაში არავის დაუსვამს.
- პირველ ღამეზე ნერვიულობს ადამიანი და კაცის მოკვლას როგორ არ განიცდი.
- ძალიან გთხოვ ამისხენი, როგორი განცდა გქონდა. საქმეს რო მოგცემ, გარკვეულ თანხას ამ გულწრფელი საუბრისთვის უსათუოდ დაგიმატებ. ვიღაცას ხომ უნდა უთხრა ოდესღაც, მაგალითად მოძღვარს.
- მოძღვარს არა, ეხლა სწორედ მაგათ ჩავახედებ ჩემს ცხოვრებაში.
- მაშინ მე მითხარი, ფულზე, ხომ გითხარი, რომ არ იქნება პრობლემა, მე მწერალი ვარ და მაინტერესებს, რა განცდაა?
- ეს განცდა, დარწმუნებული ვარ შენც გქონია. თქვა და სიგარეტის ნამწვი ეზოში მოისროლა. ქათამი ხომ დაგიკლავს.
- ბავშვობაში დამიკლავს.
- მერე როგორი განცდა გქონია? – აქეთ დამიწყო დაკითხვა სტუმარმა, – რა ვიცი? – მხრები ავიჩეხე, – დამნაშავეა, საშინელი დასაწახია თავწაცლილი ქათამი რო ფართხალებს და სიცოცხლეს ემშვიდობება.
- ჰოდა, გამარჯობა, მეც იგივე განცდა მქონია, როცა მომაკვდავ კაცს დასცქერი და გრძნობ, როგორ ეთხოვება შენი მსხვერპლი აქაურობას, კარგი სანახავი როგორ იქნება.

მეც მინანია. ისე მინანია, რო ორკვირიანი პირ-
ღებინებები მქონია, დედის ხსენი არ შემრჩე-
ნია. მართალია, ღმერთი არ მწამს და ეგეთი
რადაცებებისა არ მჯერა, მაგრამ მთელი თვეე-
ბის განმავლობაში მოსვენებას არ მაძლევდა
მოკლული ადამიანი და უბედურება ის არი,
რო ამას ვერ შეცვლი. სიზმრები შეკვეთით არ
არის. მერე და მერე უფრო იოლია. ეს უკვე
პროფესიად იქცევა და თანდათან გიქრება ეს
საშინელი შეგრძნებები, აღარც პირღებინებები
გაქვს. ეს არის და ეს... და ერთს გთხოვ, არ
მინდა ამ საუბარში დამატებითი ანაზღაურება
და მეტი არც არაფერი მკითხო, ჯობია, რო
საქმეზე გადავიდეთ. მე შენს გარდა ბევრი
ადამიანი მელოდება. ისინიც შენსავით გზის
გაწმენდას ითხოვენ, – ჩაიცინა და ისევ მოუ-
კიდა ახალ სიგარეტს.

– რა გზის გაწმენდას?

– ცხოვრების გზის გაწმენდას. ადამიანები
ერთმანეთს ხელს უშლიან, რა ვქნა, უშლიან
და რო არ დაუშალონ, მეც არ მექნებოდა საქ-
მე. არც აქ ვიქნებოდი და იმდენ სისულელეს
არ ვილაპარაკებდი, რამდენიც მათქმევინე. მია-
მიტი, ალალგულა მკვლედი ვარ, მოკლედ, და-
ვიწყო?

– დავიწყოთ, – ვთქვი და ჩავფიქრდი, გაწყ-
ვეტილი მძივივით მიმოზნეული სათქმელი შე-
ვარგოვ-შევაკოწიწე.

– ესეთი შემთხვევა ჯერ არ მქონია. – თქვა გაოცებულმა და ისე მიუყრებდა, ლამის თვალები გადმოსცივდა. ხან სურათს დახედავდა, ხან ისევ მე მომაჩერდებოდა.

– გადაირევი კაცი, რას არ ნახავ ცხოვრებაში.

– იქნებ გეშლებათ რამე?

– რას ქვია, მეშლება! – ხმა გავიმკაცრე და გავბრაზდი. დავიღალე, აღარ შემიძლია, ისეთ ამბებში ვარ გახვეული, სახლიდან გამოსვლა არ მინდა. არავის დანახვა, არავისთან საუბარი. ეს იცი რას ნიშნავს?

წყალი მოვსვი, სტუმარს დავაკვირდი. შევატყე რო დამაჯერებლად გამომდიოდა. იჯერებდა ჩემს ნათქვამს. სიბერე შემეპარა და ასეთი რამე არავის გაუბედია. ხანდახან ეჭვიც კი მეპარება, ის უპატრონო კაცი, ვისაც ორეული დავარქვი, მართლა ბუნებრივად მგავს ასე თუ პლასტიკური ოპერაცია გაიკეთა, ან თუ გაიკეთა, რაღა მაინცადამაინც მე ამირჩია, დამსგავსებოდა სხვა ვინმეს, მაგრამ მე მგონია, ჩემი მოძულე მწერლების ნამოქმედარი უნდა იყოს. არ არის გამორიცხული, მათაც დაუფინანსეს ოპერაცია.

– კი, მაგრამ მკვლელობა... ეს ხომ მარტივი მისახვედრია, რო თქვენი გაკეთებული იქნება.

– არც ისე მარტივი, როგორც შენ გგონია. სალიტერატურო ელიტას ვეკუთვნი, არა მგონია,

ჩემზე ეჭვი მიიტანონ, ის კი არა, შეიძლება, ეს-
ეც ჩემი პოპულარიზაციისთვის გამოვიყენო,
საზოგადოებაში ჩემი ხალხი ხმას დაარხევს,
რომ ჩემი მოკვლა უნდოდათ და ორეული კი
შერჩათ ხელში.

– ასეთი მსგავსება... – ჩაილაპარაკა სტუ-
მარმა, – სიზმარში მგონია თავი.

– ცხოვრება სიზმრებისგან შედგება, ჩემო
კარგო...

– საოცრად გგავთ.

– მარტო მსგავსება? შენ ჩაცმის სტილი უნ-
და ნახო, ან ლაპარაკის მანერა, ალი-კვალი მე
ვარ, ვერ გაარჩევ, ეტყობა, რო ამ საქმეს მი-
უძღვნა თავი, უბედურება ის არის, რომ სახე-
ლი და გვარიც ჩემი დაირქვა და ჩემი ერთ-ერ-
თი ნაწარმოები, რომელიც პენ კლუბის პრემია-
ზე იყო წარდგენილი, თვითონ გამოაქვეყნა. გა-
მომცემლობაში ლიტერატურულ კონსულტან-
ტად მიმიწვიეს და იმანაც ერთ-ერთ გამომცემ-
ლობაში დაიწყო მუშაობა. ამიტომ გადავწყვიტე...

– სხვა გზა არ დამიტოვა, უნდა მოკვდეს
და ერთხელ და სამუდამოდ დავისვენებ. ფურ-
ცელი გავუწოდე, იქ ეწერა იმ გამომცემლობის
მისამართი, სადაც ჩემი „ორეული“ მუშაობდა.

* * *

XXI საუკუნე ისეთი საუკუნეა, როცა ადა-
მის ძემ აღარ იცის, რა უნდა გააკეთოს, მიი-
წვეს და მიიწვეს ბაბილონის გოდოლი მაღლა,

დრუბლებისკენ და ეს ყველამ მშვენიერად იცის, ერთ მშვენიერ დღეს ყველაფერი დაინგრევა, ნაცარტუტად იქცევა, კითხვებიც კი უნდებოთ უკვე... ხვალ რა იქნება? როგორც ჩემმა შვილიშვილმა მკითხა ერთხელ, გამოდის და გამოდის უკანასკნელი მოდის მანქანები, ნაირნაირი დიზაინის, რაღა უნდა გამოიგონონ ეს-ლა, ალბათ, ისეთი მანქანები იქნება, ცაში რო დაუწყებენ ფრენას. აღარ იცის რა ქნას ადამიანმა. ისე გაირთულა ცხოვრება, რომელიც წესით უნდა ყოფილიყო მცენარესავით მარტივი და გადასარევი, გაირთულა და აბურღული ძაფივით ვეღარ გაგიგია თავი და ბოლო. რაღაცნაირად მინდოდა, რო წერტილი დამესვა ჩემი ცხოვრებისთვის, რომელიც მოსაბეზრებელი, მომქანცველი გახდა. რასაც ვაკეთებ, ვიცი, რო საშინლად იკრძალება ეკლესიისგან და მეც იმ არსებებს შევეუერთდები, რომელთაც ქრისტეს მსახურნი წესსაც არ უბეზენ, მაგრამ ჯანდაბას... ასეთი აღსასრული ავირჩიე და, ვფიქრობ, თავისუფალი ვარ. არ მინდა, როცა ყველა ელოდება შენს სიკვდილს და ისე წახვალ, ოდნავადაც რო არავინ გაოცდება. ამიტომ XXI საუკუნე, რაკი აღმოჩენების საუკუნეა და შემოღილი ადამიანების სამყაროდ ითვლება, ყოველ შემთხვევაში მე ასე ვთლი, მოვიფიქრე ასეთი რამ: გამოვიგონე ჩემი ორეული, რომელიც სინამდვილეში არ არსებობს, დავიჭირავე მკვლელი, თანამედროვე ენით რო ვთქვათ, ქი-

ლერი და მივუჩინე იმ ჩემს ორეულს, რომელიც ვითომ გამომცემლობაში მუშაობს, სინამდვილეში კი ჩემს თავს მივუჩინე. ჩემი სურათი ჯიბით დააქვს ჩემი წიგნების ჰონორარით დაქირავებულ კაცს და გაოცებული აკვირდება იმ არსებას, ვისაც მე მივუჩინე ანუ მე, ეძებს ხელსაყრელ დროს, რომ დაუმიზნოს და ჩააძალოს. საინტერესო ის არის, რო ფული სანახევროდ მაქვს მიცემული და იმ ნახევარს რა ვუყო, მკვლელის ვალის წაყოლადა მაკლია. იმის შვილების ლუკმას როგორ გავიყოლებ, გადაირევი, რაები აღარ ხდება XXI საუკუნეში, რომელსაც ერთი უცნაურობა მეც შეემატე.

დილა დაიწყო ჩვეულებრივად. მომაყარეს და მომაყარეს ახალბედა მწერლების ტექსტები, ვზივარ და ვკითხულობ, მაგრამ ვაი ამ კითხვას, ისე ველოდები სადამოს, თითქო რაღაც ახალი იწყებოდეს ჩემში, თუმცა კი არ იწყება, მთავრდება და რატომ ვარ ასეთ მოლოდინში, არ ვიცი, ვფურცლავ ტექსტებს. ყასიდად ვასწორებ, თუმცა არც ვკითხულობ, წარმოსახვაში ეზოში ვარ და ვაკვირდები სამი შვილის მამას, ცოლმკვდარ კაცს, რომელიც ერთი კვირაა დამდევს. კვირის ბოლომდე აქვს ვადა მიცემული, დღეს იწურება, თუ არ შეასრულა, ფულს ვერ მიიღებს. არადა, რა უნდა ერთი ჩვეულებრივი მწერლის მოკვლას - ერთი გასროლა, ჰაა, ჰაა, თუ ჯერ არშობილი ლიტერატურული გმირები სიკვდილს გაუძალიანდნენ, მეორე ტყვია

დაასრულებს ყველაფერს და როგორც ფეხმძიმე ქალის მოუდღევებელ მუცელში მკვდარი ჩვილი, რომელსაც ჯერ არ ეხილა ზეცის-ქვეშეთი და (ჩემი აზრით, ბედნიერიც იყო), ჩემი ლიტერატურული გმირებიც ისე ჩაიხოცებოდნენ და ჩაიყინებოდნენ ტვინის ხვეულებში, სადაც შიშხინით შესრიალდებოდა მაყუჩიანი პისტოლეტის ტყვიის გულა. ყველა მატყობს, რო ვერა ვარ კარგად, ხან რას მომთავაზებენ, ხან რას. ყავა, ჩაი, ტკბილეული, რაღა ჯანდაბად მინდა. საათს შევცქერი, ბოლო დღე ღამდება, ვგრძნობ რო ასეა. არასოდეს შემოვალ ამ შენობაში და ეს ტექსტებიც ბოლოა ჩემთვის, მერე ატყდება ერთი ამბავი, რო გამომცემლობის ეზოში მოკლეს გამოჩენილი ქართველი მწერალი, ამა და ამ პრემიის ღაურეატი, ამა და ამ ორდენის კავალერი, ამდენი და ამდენი წიგნის ავტორი, ამიტომ, ეს გაუგებრობა რო თავიდან ავიცილო, ტექსტები მივწიე გვერდით, პატარა ფურცელი მოვხიე და, ალბათ, უკანასკნელი სტრიქონები დავწერე: „ეს არ არის მკვლელობა, მით უმეტეს შეკვეთილი მკვლელობა, ყველაფერი ჩემი ნებით მოხდა, ცოტა უცნაურია, მაგრამ უცნაურობების მეტი რა არის ამქვეყნად. მე თვითონ დავიქირავე მკვლეელი და, თუ რატომ გავაკეთე, არავის საქმე არ არის. ის კაცი რა გაუგებრობაში ჩავაგდე, ეს საიდუმლოც თან მიმაქვს, ქილერს ნუ დაუწყებთ ძებნას“. აბლაუბდა ბა-

რათი კი გამოვიდა, მაგრამ არიან ისეთი კატეგორიის გამომძიებლები, რომელთაც ამის გაშიფვრა არ გაუჭირდებათ. მოკლედ, სადამოს ექესი საათია, თანამშრომლები ნელ-ნელა გაიკრიფნენ შენობიდან, შვიდი დაიწყო, გიორგობის დაისდამე დგება, ნელ-ნელა მოადგა ჩემი სამუშაო კაბინეტის ფანჯარას სიბნელე. მიჭირს ადგომა, იმიტომ რო ვიცი, რაც მელოდება, იქნებ გადამეფიქრა, დაეურეკავ მკვლელს და ვეტყვი, რასაც ვატყუებდი, რატომ მოვიფიქრე ასეთი საშინელი რამ. ჩემს ნაწერებში ქვეყნის გამჩენი არასოდეს დამიგმია, უფალო შემიწყალე! რა ეშმაკი შემიძვრა. ვაწვალე ტელეფონს, ჩამოვეყვი ნომერს, სადაც კი ერთი სანთელი დამინთია, თითქო ჩემს გარშემო აკიაფდა ყველა, გაჩახჩახდა ოთახი, ალბათ მეჩვენებოდა. ენთო კელაპტრები, მომცრო სანთლებიც, უცნაურად ბრწყინავდა ოთახი. ისევ ავიღე ტელეფონი და ვცადე სამი შვილის მამასთან და ცოლმკვდარ კაცთან დაკავშირება. უნდა მეთქვა, რო გადავიფიქრე. ტელეფონი გამორთული ჰქონდა და იტყოდი, ყინულიანი წყალი თავზე ჩამომავლო ვინმემ, არავინ დარჩა შენობაში, ბოლო თანამშრომელიც წავიდა.

– არ მოდიხართ, ბატონო? – მკითხა ვიღაცამ, – ცოტაც დამრჩა და ბარელამ მოვამთავრებ. – ვუპასუხე.

მართლა ცოტადა მქონდა დარჩენილი. ისევ ვცადე დარეკვა, ისევ გამორთული ჰქონდა. რა

გქნა? - ვკითხე ჩემს თავს. რო გავიდე, უკვე ვიცი რაც მოხდება, წუთები დათვლილი მაქვს, არ გავიდე, მაშინ აქ უნდა გავათხოო დამე. არადა ვიცი, რო ეზოში, ვეება ტირიფებთან ჩამუხლული მელოდება ჯიგარი, როგორც კი ეზოში გავალ... მოვიფიქრე - შენობის კარს გავადებ თუ არა, დავუძახებ, დავუძახებ, რო არ მესროლოს, მერე კი ყველაფერს ვეტყვი და ფულსაც გადავუხდი, ასე არ ურჩევნია? თუმცა მას რა ურჩევნია, ეს თვითონ იცის. ვხედები რო ვაძდენ, ხალხი ელოდება თურმე, ვისაც გზის გაწმენდა ჭირდება, მე კი ჩემი გზა ისევ ჩემგან უნდა გამეწმინდა...

მძიმედ დავეშვი კიბეზე, არასოდეს დამითვლია საფეხურები, ეხლა ვითვლი, ოცდაორსაფეხურიანი კიბე ყოფილა. უაზროდ ვჩურჩულებ, კარის სახელური ჩამოვწიე, ეზოში გავიხედე, სასაფლაოს მდუმარებაა, რა მალე დაუძინია ქალაქს. ალბათ, მე მეჩვენება. „არ ისროლო, გესმის? არ ისროლო მეთქი, მოგატყუე, მე არანაირი ორეული არ მყოლია!“ - ვუყვირი. ვგრძნობ, რო სადღაც იქვეა ჩამალული, მაყუნმორგებული იარაღი გადატენა, გამოექანა ჩემკენ და გასროლის ხმაც გავიგე, ვიგრძენი, როგორ გაიარა მარჯვენა საფეთქლის მხარეს ტყვიამ და დავეცი. სწრაფი ნაბიჯებით მომიახლოვდა და თავზე დამადგა. არ იყო საბოლოოდ დარწმუნებული, რო მკვდარი ვიყავი და საკონტროლო გასროლისთვის ხელახლა დამიმზინა, მე

უკვე ბოლო წამები მედგა. ჯერ ისევ ცოცხალი ვიყავი, თუმცა ვეღარ ვახერხებდი თქმას, რო ადარ ესროლა. წარმოსახვა ჯერაც არ ჩამქრალიყო, მეკლელს უკვე მოფიქრებული ჰქონდა, როგორ მივიდოდა დამკვეთთან, ანუ ჩემთან დარჩენილი ფულის მისაღებად და ამაყად ეტყოდა, დავალება შესრულებულია. თუმცა მისი შვილების ვალი მაინც წამყვა, სად? ალბათ, ჯოჯოხეთში, რომელიც ჩემს მოთხრობებში ხშირად დამიხატავს, რა თქმა უნდა, ფანტაზიის წყალობით.

ტყვეები

ცხონებული პაპაჩემი გამახსენდა. თვალწინ დამიდგა მისი ამოღამებული თვალები, სიბერის ბინდჩამდგარი. ერთავად ომის ამბებს მიყვებოდა. ბრძოლის ველზე დაღუპულ მეგობრებს იხსენებდა. ხანდახან ცრემლიც აუბრწყინდებოდა ხოლმე. მისი მოგონებები მხოლოდ ომს უკავშირდებოდა. თითქო სხვა არც არაფერი ენახა. სისხლი, ვაება, დაჭრილი და დახოცილი ადამიანები. სიკვდილის კალოზე გატარებული სამი წელი, რვა თვე და ჩვიდმეტი დღე... თითებზე ჩამოითვლიდა, ერთი დღე არ დავიწყებოდა. სამი წელი, რვა თვე და ჩვიდმეტი დღე, ცოტა ხომ არ არის კაცოო, მოდი, მარტო ომზე ღაპარაკს გაუძეული და მერე დამძრახე, მე კიდე, სად აღარ ვეგდე სადა, ამდენი ხანი სიკვდილს შეეცქეროდი თვალებში. მაგრამ არ ისურვა ჩემთან შეხვედრა იმ სატიალემ. ღმერთმა არ გაჩვენოთ, რაც მე ვნახე, გამჩენმა დაგიფაროთ, შვილო. მე იმისთვის ვიბრძოლე, რო თქვენ კარგა იცხოვროთ და მშვიდობიანათ იყოთო. რა იცოდა ცხონებულმა პაპაჩემმა, რო გავიდოდა თოთხმეტი წელი და მეც მასავით ომში მომიწევდა წასვლა, ოღონდ, პაპაჩემისგან განსხვავებით, მე საქართველოში უნდა მებრძოლა ქართული მიწის დასაცავად. საფლავში ბორგავდა სოლო პაპა: „ამას რას მოასწრეს ბავშვები, ამას რა მომაფიქრებდა,

კაცო. მე სტალინგრადში ვიბრძოდი და რუსეთის მიწა-წყალს გერმანელებისგან ვიცავდი, ჩემი შვილთაშვილები კიდე ღიახვის ხეობაში იბრძვიან და რუსებისგან იცავენ ქართულ მიწა-წყალს“ – ალბათ, ასე იფიქრებდა ცხონებული, რომელმაც ბრძოლის ველზე სამი წელი, რვა თვე და ჩვიდმეტი დღე გაატარა.

* * *

– სამ დღეში დამთავრდება ომი, – მეუბნება ვაკო.

ჩამუხლული ვზივარ „აკოფში“, რომელიც იქნება ათიოდე წლის წინ გათხრილი, ალბათ, წინა ომის დროს და ესე დაგვხდა, ოდნავ ამოვსებული, თუმცა ბევრი არაფერი დაგვჭირვებია, ამოვასუფთავეთ, ამოვყარეთ, რაც მიწა იყო დრო-ჟამისგან ჩაყრილი და გამოგვადგა, რამდენი წელი იყო ესე, თითქო გული უგებდა მიწას, იცოდა, რო ომი განახლდებოდა და იმიტო არ შეიკრა პირი. გამოვთხარე, გამოვფულე მოთეთრო თიხამიწა, კენჭებნარევი და პატარა თახჩა გამოვიდა, სადაც სიგარეტი და სანთებელა შევინახე.

– ეე, შენ აქ ხო არ აპირებ დარჩენას, ვაჟკაც? – მეუბნება ვაკო, – სამ დღეში-მეთქი, ხო გითხარი, სამ დღეში დამთავრდება ომი.

მივანებე თავი ჩიჩქნას. თვალებში შევაჩერდი ვაკოს.

– შენ რა ვანგასავით ლაპარაკობ, რა სამ დღეში, გახედე მაინც, დურბინდი ფეხებთან მივუგდე, შემოდიან და შემოდიან. სამ დღეში...

– ხო არა გჯერა? – თქვა ვაკომ, – მოდი ნიძლავი, ხელი გამომიწოდა, რაღაც ისე ბავშვურად მოუვიდა, გამეცინა ჩემთვის, რა უნდა ამ კაცს ომში, სახლში უნდა იჯდეს და სათავე გადასავლო წიგნებს კითხულობდეს. მერე, რაც ვიფიქრე, სხამადლა ვუთხარი. რა გინდა შენ ომში, სახლში უნდა იჯდე და ზღაპრებს კითხულობდე.

– პურ-მარილი გენანება? დამირტყი ხელი!

– ნეტა ყველაფერი კარგად დამთავრდეს და სუფრა დამენანება? მერე გალდავაც მობობდლა.

– რაო მეზღაპრემ, რა მინდაო? – ვაკოს გულისხმობდა.

მინადლევდება, სამ დღეში დამთავრდება ომიო.

– რა ჯანდაბა იცის, რამდენ დღეში დამთავრდება, კრემლიდან დაგირეკეს?

– ისეთი სიზმარი ვნახე, ისეთი, – კმაყოფილებით ჩაიღაპარაკა ვაკომ.

– ომი რო სიზმრებით მთავრდებოდეს... – წაიდუღდუნა ბაქარმა, რომელიც აქამდე „აკოფის კუთხეში თავისთვის იჯდა, ავტომატის მჭიდვებში გულდასმით აწყობდა ტყვიებს.

– ჰაერი! – უცბად დაიყვირა გალდავამ და უმაღლ დაიფანტა ვაკოს სიზმრებიც და ჩვენი ოცეულიც.

გაერბივარ, სად გაერბივარ არ ვიცი, ჯანდაბაში, მოუსავლეთში. წესი წესია, როცა „ჰაერს“ დაიბახებენ, ეს იმას ნიშნავს, რო მტრის ბომბდამშენები შემოფრინდნენ და რაზმი უნდა გაიფანტოს, ზოგი საით გაიქცა, ზოგი საით, ბუჩქებში შეეძვერი, გავინახე, ცისკენ გავაპარე თვალი. „ეგეც ჩვენი სიზმრები“, - წავიბუტბუტე, და თვალნათლივ დავინახე, როგორ გამოყვეს ლეგა ღრუბლიდან თავი რუსულმა თვითმფრინავებმა, რომელთაც გამაყრუებელი ხმა ჰქონდათ. ცხინვალის მისადგომებთან იდგა ჩვენი ჯავშანტექნიკა და მეგონა, რო ბომბებს სწორედ აქ ჩამოყრიდნენ, მაგრამ თვითმფრინავები სამხრეთისკენ დაეშვნენ. „თბილისისკენ წავიდნენ“, - ჩამესმა ყურში, მაგრამ ვინ დაიბახა ეს, ვერ გავიგე, წარმოვიდგინე ბომბდამშენებისგან აკლებული, კვამლში გახვეული დედაქალაქი და დაჭრილივით დავიკვნესე.

* * *

აქედან ორ ნაბიჯზეა ცხინვალი. ღურბინდი არც მინდა, კანთიელად ჩანს საცხოვრებლები, ქალაქში რუსი სამხედროები დააბოტებენ და გრუხუნი გაუღით 58-ე არმიის ტანკებს. ჩვენს წინ სასაფლაოა. ეს-ეს არის ჩაყუნდა შეტაკება. სროლა მინელდა. ჩვენი ოცმეთაური ზის და ცოფებსა ჰყრის.

– გიჟები ხართ, თქვენცმა. ომი ის ხო არა გგონიათ პა, ყველაფერს თავისი წესები აქვს,

უაზრო სიკვდილი თუ გინდათ, წადით, ძმაო, პრობლემა არ არი, მაგრამ რა გამოვა მერე.

– ღურაკები არიან.

– ეე, შენ ცოტა მიაყენე და სიტყვები შეარჩიე, – წამოენთო გალდავა, – რას ილანძღები, ძმაო.

– აქ უფროსი მე ვარ, რასაც ზემოდან მეტყვიან, ის უნდა შესრულდეს, არ მინდა ეგეთი რიჟა რაღაცეები, ნუ გამომიხვედით ცოტნეები და ხერხეულიძეები, გეუბნებიან დაიხიე, უნდა დაიხიო, აქ ყველა საერთო გეგმით ვმოქმედებთ, გაიგე?

– საერთო გეგმა... – წაიბუტბუტა გალდავამ, – ამ ნაბიჯვრებს მოდი და ზურგი ადრიკე. გეგმა კაია.

– მოკლედ, ესეთი რამე აღარ განმეორდეს, გასაგებია? ყველა თქვენგანზე პასუხისმგებელი მე ვარ.

ოცმეთაურის და გალდავას შეხლა-შემოხლაში ჩვენც ჩავერიეთ და როგორც იქნა დავაშოშმინეთ.

შუადღემდე ჩამიჩუმი არ ისმოდა. იტყოდი, რო მართლა დამთავრდა ომი და ახლა ვაკოს სიზმარი. ჩვენი ბრიგადელი ბიჭები მოვიდნენ, „სუხოი პაიოკი“ მოიტანეს. ნახევრად დანგრეული სკოლის შენობის გვერდით გაშალეს „სუფრა“, მაგრამ იტყოდი, რო ყველას კრიჭა გვქონდა შეკრული. ვაკო რაღაცეებს ოხუნჯობდა, თუმცა არც მის ოხუნჯობას აქცევდა

ვინმე ყურადღებას. ამოღამებული თვალებით შევცქეროდით ერთმანეთს. სკოლის სახურავა-მოქცეულ შენობასთან კაცი შევნიშნეთ.

– აქაურია? – ვკითხე ბაქარს.

მხრები აიჩეხა, მერე შუა ხნის კაცს გასტვინა და ხელი დაუქნია. მძიმე ნაბიჯებით მოგვი-ახლოვდა. იტყოდი დასახვრეტად მიჰყავთო, ტირილით ჰქონდა დაოსებული თვალები. გვიყურა, გვიყურა, ბიჭებმა საჭმელი შესთავაზეს, პირი არაფერს დააკარა. ეტყობოდა, კბილებით ეჭირა ნერვები, ბოლოს ვეღარ გაუძლო, კვლავ აზღუქუნდა და ისევ დაბომბილი შენობისკენ გაემართა. ვინ იყო, მაინც ვერ გავიგეთ.

* * *

სიკვდილის წინ ყველა დაითხოვა მამაჩემმა. ვიდრე სულს მიქელ-გაბრიელს მიაბარებდა და ჯერ კიდევ გონება ჰქონდა, ღონეწართმეული ხელი ძლივს ასწია და მანიშნა, აქეთ ჩამომი-ჯექიო. ვერაფრით წარმომედგინა მშობლის სიკვდილი. ალბათ ყველა ადამიანი ასეა, ჰგონია, რო მის ოჯახთან სიკვდილს არაფერი ესაქმება, მაგრამ ცხოვრებას თავისი წესები აქვს. ყველა ოჯახში ბუდობს სიკვდილი, ისიც ჩვენი ოჯახის წევრია თურმე. მამაჩემის წაქცევას კი ასე უცბად, თვალის დახამხამებაში რა მომავიქრებდა. ამოდენა კაცი თუ ასე გატყდებოდა და დაჩაჩანაკდებოდა... ას წელს მიტანებული ბერიკაცივით ჩაკარგულიყო ლოგინში. კვდებო-

და მამაჩემი და ჩემს ცხოვრებაში ეს იყო ყველაზე საშინელი, ყველაზე ჯოჯოხეთური წუთები, მამასთან გამოთხოვება, მას ხომ ვედარასოდეს ვნახავდი, მხოლოდ მოგონებებში იცოცხლებდა. ჩამოვუჯექი, შუბლზე გადავუსვი ხელი და ცრემლები წასკდა, ვიგრძენი, როგორ უჭირდა სიცოცხლესთან განშორება. სიკვდილი არ უნდოდა. როცა ადამის ძეს გაუჭირდება, ხორციელად თუ სულიერად, ბევრჯერ ინატრებს სიკვდილს, მაგრამ ეს უფრო სხვათა დასანახად, ადამიანს თავისი თავი ყველაზე მეტად უყვარს. უბრალოდ, ვერ აცნობიერებს ამ სიყვარულს, თორემ გულის კუნჭულში არასოდეს ნატრობს სიკვდილს. სიცოცხლე როგორიც არის, სწორედ ისეთსა აქვს ხიბლი. მისი ღუღლული ახლაც ყურში ჩამესმის. „შვილო, შენი ძმის ჯავრი მიმდევს საფლავში, შენ უკვდილი ხარ, ცხოვრებას ვიცი ვაჟკაცურად შეეჭიდები, მაგრამ აი, შენი ძმა, რამდენი წელია, თვალი არ დამიკრავს, წაიყვანა იმ ძაღლის ძუძუთი გაზრდილმა ქალმა და სად არი, არაფერი ვიცი, უნდა მონახო, უნდა მოძებნო. ისე მივდივარ, იმ ბავშვის ნახვას ვერ ვეღირსე“.

ჩემს ხელში დალია სული მამაჩემმა.

* * *

- სიზმარია, კაცო?
- სიზმარი კი არა, რა ყველაფერი სიზმარი გგონია, თვალებში შემომხედე.

შეეხედე, შეეცაქერდი, ის იყო. ჰო, ის იყო, რაღაც უცნაური სიტბო ჩამიდგა გულ-გვამში, თავიდან ფეხებამდე დამიარა, გავთბი, ამ სიტბოს ვერაფრით ვერ გადმოვცემ, თითქო მამაჩემი მიმზერდა, გარდაცვლილი მამაჩემი, ოღონდ ახალგაზრდული იერით. მამაჩემის ცეცხლი ენთო ჩემს ძმას თვალებში.

– როგორ გაზრდილხარ, – ჩავიბუტბუტე და თავი ვეღარ შევიკავე, ტირილი ამივარდა, ნიკაპი მიკანკანკალებდა. ღმერთო დიდებულო, რამოდენა ძმა მყოლია, რამოდენა, მე კიდევ, შენ გენაცვალე შენა, ჩავეხვიე, თვალცრემლიანი, სხეული მითრთოდა. ასე მეგონა, რო მამაჩემიც იქვე იდგა და ისიც ტიროდა ჩვენს შესვედრაზე, თავზე გადავუსვი ხელი. გეხვეწები, აღარ წახვიდე.

– ჰო კაი, ნუღარ ტირიხარ, არ მიყვარს ეგეთი რაღაცეები.

– არც მე მიყვარს, – ისევ ჩავეხუტე.

ძმას სხვანაირი სიტბო ჰქონდა, სხვანაირი, ვისაც ძმა ჰყავს, მარტო ის გამოიგებს. ძმის ფასი არაფერი ყოფილა ამქვეყნად, დავიზარდენით ეგრე უბედურად ცალ-ცალკე, ცხონებულ მამაჩემს ამის ჯავრი წაჰყვა საფლავში, ვიცოდით, რისთვისაც ბოღმოვბდა უბედური, წამდაუწუმ გადაკარგული შვილისკენ გაურბოდა ფიქრი, რა მიყო იმ მაიმუნმა ქალმა, როგორ დამინგრია ოჯახი, ბავშვი არ უნდა გამეტანებინა, არა, დედალი ვარ, ის ბავშვი აქ უნდა დამეტო-

გებინა. აქ უნდა მყოლოდა. როგორ გაზრდიან ის ვერნები ისინი, რა ჭკუა-გონება ექნება, ვინ იცის. აგერა, ომი დაიწყო, იქნება ისე აურიონ თავგზა, რო ქართველებსაც ესროლოს, - სახე ელმანჭებოდა სიმწრისგან უბედურ მამაჩემს.

– აღარ წახვიდე, მამას შენი ჯავრი წაჰყვა. ერთად ვიცხოვროთ, სახლი შუაზე გავყოთ. დავეცეპოთ, თუ გინდა, სულ შენი იყოს, ოღონდ არ წახვიდე.

– აღარ წავალ, კაი დამშვიდდი.

თვალებში ჩავცქეროდი, ელიმებოდა. საოცარი სითბო იღვრებოდა მისი თვალებიდან. ძმური სითბო.

* * *

ძილი აფეთქების საშინელმა ხმამ დამიფრთხო. ჯერ მოშორებით, ორმოცდაათიოდე ნაბიჯის იქით ჩამოვარდა ჭურვი. მიწა შემომეკანა თვალებში, ვედარაფერს ვხედავდი, ბიჭები წამოიშალნენ. ჩვენი ოცმეთაური რაღაცეებს ყვიროდა, მაგრამ ვერაფერი მესმოდა. ავტომატს უმისამართოდ ვისროდი. მცირე ხანში უფრო ახლოს დაეცა ის ვერანა ჭურვი. ისეთი შეგრძნება მქონდა, რო ცოცხლად ვიმარხებოდი. გონება დაგვარგე. რამდენიმე წუთი ეგრე უგონოდ ვეგდე. მერე ბიჭები დამესივნენ და ძლივს მომიყვანეს გონზე. რუსები შეტევაზე გადმოვიდნენ. ვხედავდი, როგორ ვიწროვდებოდა რკალი და ალყაში მოვექცეთ. აქეთ სასაფლაოს

მხრიდან გვიტევდნენ, იქით გაკაფული ჭალი-
დან გვესროდნენ. ოცმეთაურს მკვდრის ფერი
ედო.

– ხო გეუბნებოდით, არ დამიჯერეთ. მე პა-
სუხს ვეღარ ვაგებ.

არც არავინ უსმენდა. ყველა გამგელბული
იხროდა, ისეთი ცეცხლი ედგათ თვალში...
ვერც აღვწერ.

აღბათ, არც არავინ ფიქრობდა სიკვდილზე,
რომელიც ნაბიჯ-ნაბიჯ გვიახლოვდებოდა.

სასაფლაოს მხარეს ალყის გარღვევა გა-
დაწყდა ბოლოს. ეს იყო, აღბათ, გადარჩენის
ბოლო და თანაც ძალზე უიმედო შანსი, რად-
გან ჩვენ სულ თექვსმეტი ვიყავით, რუსები,
სავარაუდოდ, ას კაცზე მეტი უნდა ყოფი-
ლიყვნენ. გვესროდნენ თითქმის ყველა სახეო-
ბის იარილიდან. ბოლოს რაც მახსოვს, ერთ-
ერთ საფლავეზე ამოშენებულ კედელს ამოვევა-
რეთ მე და ვაკო. დაფარვით რიგ-რიგობით უნ-
და გამოვსულიყავით, ჯერ მე და ვაკო, მერე
მიშა და რუსლანი, მერე ბაქარი და გაღდავა...
სწორედ იმ კედელთან დაეცა „მინამიოტის“
ჭურვი...

თვალი გავახილე. აფეთქებების ხმა აღარ
ისმოდა. რუსული საუბარი ჩამესმა. ისეთი
შეგრძნება მქონდა, რო სხეული აღარ მქონდა,
გვერდით გავიხედე, ვაკოს ცხედარი დავლან-
დე, კედლის ქვეშ მოყოლილიყო. დაყვირება
ვცადე, სისხლი და ცრემლი თვალებში ერთია-

ნად მომაწვა, მაგრამ თითქო ენაც ამოგლეჯილი მქონდა, ხმა ვერ ამოვიდე, მხოლოდ ერთი ამოვიხრიალე და იმ ამოხრიალებით გამოეხატე ჯარის ძმაცაცის სიკვდილით გამოწვეული უბედურება. ვიდაცის ჩრდილი წამომადგა თავზე, ახედების თავიც აღარ მქონდა, ფეხი წამარტყა, ისეთი ტკივილი ვიგრძენი, რო სიმწრით მიწა მოვფხორტნე.

– ცოცხალია. – თქვა ვიდაცამ.

– ცოცხალია? – შეეკითხა მეორე, რომელიც დაღუპულ ქართველ ჯარისკაცებს ძარცვავდა, სისხლიან უბეებში ხელებს უფათურებდა.

– ცოცხალია, – ისევ გაუმეორა, ცივი, გამყინავი ხმა ჰქონდა, იტყოდი, სიკვდილი ლაპარაკობს მისი ბაგეებიდანო.

– დავხვრიტო? – თქვა და ავტომატის ჩხაკუნს გავიგე, „ზატორი“ გამოწია.

ჩემთვის დიდი მნიშვნელობა აღარ ჰქონდა, ცოცხალი ვიქნებოდი თუ მკვდარი, რადგან მივხვდი, რო მტერს ჩავუვარდი ხელში და იმასაც მივხვდი, ხანდახან ადამიანის სიცოცხლე როგორი იაფია.

* * *

– ვაკო, სად მიდიხარ, ვაკო, ერთად წავიდეთ. მოიცა, გესმის?

ვაკომ ყური არ მათხოვა, თითქო არცა მცნობდა, უკანმოუხედავად წავიდა. გავედევნე.

– ეე, რა იყო, ნაწყენი ხომ არ ხარ?

ვაკომ შემომხედა, სახე სისხლით ჰქონდა მოსარგლული.

– რა გინდა? – მკითხა ყასიდად. ისეთი მზერა ჰქონდა, იტყოდი, რაღაცაში მადანაშაულებდა.

– მეც წამოვალ, სად მიდიხარ?

– არა, – მითხრა ჯიუტად და წასვლა დააპირა.

– მოიცა, სად მიდიხარ?

– მელოდებიან, – თქვა და ისე სწრაფად დამტოვა, თვალი ვეღარ შევასწარი, გაჰქრა, გაუჩინარდა.

მივიხედ-მოვიხედე, ვეება მინდორში მარტო ვიყავი, ცას ავხედე, შებინდებულს ჰგავდა. აქ საიდან გავჩნდი, საიდან მოვხვდი, ან ჩემი მეგობრები სად იყვნენ. ჯარის ძმაკაცები.

თვალი გამოვახილე, ბნელ, აშშორებულ ოთახში ვიჯექი, ციცქნა ჭუჭრუტანიდან თვალს აპარებდა ზაფხულის მნათობი, თითქო ჩემი მდგომარეობა აინტერესებდა. თავს არ მანებებდა. ხელები შეკრული მქონდა. წამოდგომა ვცადე, მაგრამ ისეთი აუტანელი ტკივილი ვიგრძენი, იტყოდი, ყველა კიდური მომტვრეული მქონდა, უჰაერობა იყო, სუნთქვა გამიჭირდა, ქოშინი ამივარდა. უარესად ამტკივდა ყველაფერი, ყველა ძვალს ვგრძნობდი. თავში თითქო უროს მირტყამდნენ. თვალები დავხუჭე, ჭერი დატრიალდა, გული ამერია, მაზიდებდა, ძვლების ტკივილი უარესად შევიგრძენი. მერე თითქო ციება შემეყარა, კანკალმა ამიტანა,

კბილს კბილზე მაცემინებდა. მესხიერებიდან ბოლო წუთები ამოტივტივდა, როგორ ჩაცდა აკოფში ჭურვი. ვიცოდი, რო მარჯვენა ტერფი მომწვდა და ალბათ იქვე ჩაიმარხა, ფეხის ნაწილთან ერთად, უმჯობესი იქნებოდა, რო მეც ჩავმარხულიყავი და აქ არ მოვხვედრილიყავი, სადაც ისედაც სიკვდილი მელოდა, ნელ-ნელა გრძნობა დამიბრუნდა, სიბნელეში ვერ ვხედავდი, ჩემს სხეულს, მაგრამ ახლა უკვე ვგრძნობდი რო წვივის ბოლოს მქონდა მოგლეჯილი კიდური. სისხლის სუნს ვგრძნობდი, საკუთარი სისხლის სუნს. ოხრად დარჩენილ სისხლის სუნს. მენანებოდა. დაღვრილიყო ბარემ, სადაც დასადვრელი იყო, ეს ტანჯვა და სირცხვილი ხომ ამცდებოდა. ბნელ ოთახში სისხლის სუნზე გავეშვებული ვირთხები დაშლივინებდნენ, მერე თანდათან ახლოს მობედეს მოსვლა. ვირთხებმაც იგრძნეს, რო ფეხზე წამოდგომა არ შემეძლო, ერთი-ორჯერ ვცადე მოგერიება, სხეული შევატოკე, გავინძერი, მერე რაც ძალი და ღონე მქონდა დავიდრიალე, არაფერმა არ გაჭრა, ვგრძნობდი, როგორ გლეჯდნენ ჭრილობას, წვეტიანი კბილებით მძიძგნიდნენ. ტკივილზე მეტად სხვა განცდა უფრო მაგიჟებდა და მახელებდა, ვერაფერს ვხდებოდი და ერთიანად მომძალეობოდა შიში და ზიზღი, ბუსუსებს მაყრიდა ტანზე, მაურჯოლებდა, სიკვდილს ვნატრობდი. რა ბედნიერება იქნებოდა, შემოსულიყო ვინმე და ერთი ტყვია გაემეტებინა, სა-

კუთარი თავის ზიზღი რამდენიმე წუთმა კიდევ უფრო გამიმძაფრა. ვირთხები ჩემს ხორცს მი-
ირთმევდნენ. საშინელი ცხვირები ჩემი სისხ-
ლით ჰქონდათ მოთხუპნული. ისევ დავიდრია-
ლე, თქვენი დედა... გააღეთ კარი. არავის ხმა
არ გაუცია. მარტო მზე დამცქეროდა ჭუჭრუ-
ტანიდან ჩუმად, ქურდულად. მერე იმანაც ვე-
ლარ გაუძლო, სხივები აკრიფა, აცენცა და კი-
დევ უფრო ჩამობნელდა. უფრო მოემატნენ
ვირთხები, წრიპინებდნენ, რაღაც საშინელ ბგე-
რებს გამოსცემდნენ, ალბათ, ერთმანეთს ეპატი-
უებოდნენ. გემრიელი ხორცი მქონია თურმე.
მერე ჩხუბიც მოუვიდათ, ერთმანეთს დაერივნენ
და მცირე ხნით თავი მიმანებეს, პირქვე წა-
ვემხე, ნელ-ნელა გაგხოხდი, ნათხარ ბეტონს
მოედო მოგლეჯილი წვივის ძვალი და გონება
დავკარგე, რამდენიმე წუთში ისევ მოვფხიზლ-
დი, ისევ ვიგრძენი ვირთხის წვეტიანი კბილები.
ოხ, ვაკო, ვაკო, რატომ არ წამიყვანე, შე სულ-
კურთხეულო, შენა, რა მოხდებოდა, მეც გაგე-
ყოლებინე, საიქიოში ერთი ადგილის შოვნა რა
გახდა, ბიჭო, სიკვდილიც არ არი შენი ნება
თურმე სხვა ყველაფერთან ერთად. კარი დაბ-
რახუნდა. ოსური საუბარი გავიგონე, ორი ღე-
რი ოსური მეც ვიცოდი, იმ ჩემი არსახსენებუ-
ლი დედინაცვლის საუბრიდან მქონდა ნასწავ-
ლი. სიბნელეში ვერ გავარჩიე, მაგრამ ლაპარა-
კით დავასკენი, რო ორნი იყვნენ. ფანარი მო-
მანათა ერთმა, ვირთხები გაიფანტნენ. მოვიდა,

ჯიქური ნაბიჯით მომიახლოვდა, ველოდებოდი, რო რაღაცას მკითხავდა, რატომ ველოდებოდი, ვერ გეტყვით, მაგრამ არც აცია, არც აცხელა, იმოდენა ბათინკიანი ფეხი სახეში ამომიჭირა, თითქოს რაღაცა განათდა, ცეცხლის ალის მსგავსი გაკრთა წამიერად, ვირძენი, როგორ ჩამომცვივდა კბილები, რომელიც ძლივს გადმოვაფურთხე, სისხლი წამსკდა ცხვირ-პირიდან, ახლა თმებში წამკიდა ხელი, ამქაჩა, მერე ხელი გამიშვა და ვეება წიხლი ისევ ჩამაზილა. კედელს მივეხეთქე, ვივრძენი, რო თავიც გამიტყდა.

აგხედე, ვერ ვხედავდი, უაზროდ ვაცქერდებოდი, მინდოდა, რო მისი სახე დამენახა, უფრო სწორად, მას დავენახე, იმიტომ კი არა რო შევბრალებოდი, ან ჩემი სასოწარკვეთილი თვალები დაენახა, არა, თხოვნა მქონდა რო ესროლა, ერთი ტყვია გაემეტებინა და მერე თუ გინდა მკვდარი სხეული ეძიებნათ იმ ბნელი ოთახის ბინადრებს. ფანარი მომანათა სახეში. მე თვალები დავხუჭე და ოსურად წავიდულღუნე, მესროლე თუ კაცი ხარ-მეთქი.

აღბათ ჩემმა ოსურმა თუ გააკვირვა, ფანარი უფრო ახლოს მომანათა.

– გაიმეორე რა სთქვი.

– მესროლე! – ეელში კაბდოსავით წამომედო სიტყვა.

– ოსური საიდან იცი?

მე მეტი არაფერი მითქვამს.

– შენ გელაპარაკები.

თავის აწევის ძალაც აღარ მქონდა. კრიჭა მეკეროდა.

ავტომატის ლულით ამაწევინა ნიკაპი. მიბნედილ, სისხლით სავსე თვალებში ჩამხედა.

– ესროლე! – უთხრა მეორემ.

იმედი გამიკრთა, ვიფიქრე რო რამდენიმე წამში დამთავრებოდა ჩემი ტანჯვა.

– ესროლე-მეთქი! – აძალებდა მეორე ოსი. – ესროლე, რამდენი ოსი ეყოლება მოკლული ვინ იცის. ოსურად იმიტომ დაგველაპარაკა, იფიქრა, ალბათ, გული აუჩუყდებათო. აღარ დააცადა პირველს, ავტომატი გააჩხაკუნა, სროლა დააპირა, მაგრამ პირველმა არ დაანება. მკვდრებში ცოცხლებს არ გაგვიცვლიან, ჯერ ჩვენი ბიჭები გამოუშვან და ამათი აწიოკება მერე ნახე. ამასობაში ისევ გაიღო ხრჭილით რკინის კარი, მესამეც შემოუერთდათ, რომელსაც ხმა არ ამოუღია, იდგა და იმ ორის საუბარს უსმენდა. წასვლა დააპირეს, იმედი გადამეწურა.

– ნუ დამტოვებთ, მაინც სისხლად ვიცლები, მესროლეთ, თქვენთვის რა აზრი აქვს. – ისევ ოსურად ვუთხარი, მივაბ-მოვაბი დედინაცვლისგან ნასწავლი სიტყვები, წინადადება დავბლანდე როგორც იქნა. ყურადღება არ მოუქცევიათ. კარი გაიჯახუნეს. ისევ მარტო დავრჩი ვირთხების პირისპირ. შედეგებული სისხლის გემოს ვგრძნობდი. წმინდა მამების წიგნებში აღწერი-

ლი ჯოჯოხეთის სცენები ცხადდებოდა. მზეს
ვეძებდი ჭუჭრუტანაში, მაგრამ წასულიყო მზე.

* * *

– ქართველი ხარ? – ეკითხებიან.

ჯერ არაფერს ეუბნება. თავჩაღუნული უს-
მენს. მართა ბაბოს სიტყვები უწივის ყურთან,
წაიყვანს ის ძაღლის ნაშობი ქალი, ის ძუძუ-
დამწვარი ისა და თავის ყაიდაზე გაზრდის,
გადააჯიშებს ბავშვსა, არ დაენებებ არა, მე
გავზრდი ჩემ გემოზე, აბა ეგ რა შვილის გა-
მზრდელია ეგა, ძმებს არ დავაშორებიან სულ
ტყუილია. ერთად უნდა გაიზარდონ.

– ქართველი ხარ, შენ გეკითხები, თავი
აწიე! – ქიმუნჯი მიჰკრა უფროსმა სერჟანტმა,
რომელსაც ტყვედ ჩავარდნილი „ოსის“ პას-
პორტი ეჭირა და გაცემული აკვირდებოდა.

ხელებგაკოტილმა ტყვემ თავი დაუქნია.

– მერედა ესე რამ გადაგაჯიშა შენი, – ვე-
ლარ მოითმინა ძვალმსხილმა ფორმიანმა და
ხელებგაკოტილ, ტყვედ ჩავარდნილ მებრძოლს
ალიყური ატამა. – თფუი, შენი, შენ ქართვე-
ლობას რა ვუთხარი, ეს როგორ ჩაივინე, ესე
რამ გადაგაჯიშა კაცო, ესე რამ გამოგიცვალა
სისხლი.

სხვა მებრძოლებიც შემოესხივნენ თავჩაღუ-
ნულ ტყვეს, სათითაოდ ნახეს რუსულად შეე-
სებული პასპორტი.

თავის აწევა უჭირდა. უნდოდა, ყველაფერი მოეყოლა, მაგრამ გამბედაობა არ ჰყოფნიდა. ერთი სული ჰქონდა, გაეყვანათ და იქვე დაეხვრიტათ, რო ეს სამარცხვინო წუთები სამუდამოდ დასრულებულიყო. თვითონაც ხვდებოდა, რო გვარიღა შერჩენოდა ქართული, თორემ სხვა დანარჩენი... საკუთარი სისხლიერების მტრად გაეზარდათ, ისეთი განცდა ჰქონდა აყოლილი ბავშვობიდან, რო მისი ქართველად დაბადებით გამჩენმა რაღაც დიდი შეცდომა დაუშვა. რამდენი წელი გასულიყო მას შემდეგ, რაც ძმას დააშორეს, ბუნდოვნადლა ახსოვდა, გონებაში გადათვალა, ცხრამეტი. არასოდეს მოუკითხია საკუთარი ძმა, თუმცა სიზმარში არაერთხელ უნახავს...

თითქო მის სულში რაღაცამ გაიღვიძა. კითხვას უსვამდა საკუთარ თავს. რატომ მოხვდა აქ, ამ სკამზე, რატომ ჰქონდა გააკოჭილი ხელე-ბი და რატომ ერქვა ტყვე, ან ასე რატომ ექცეოდნენ. რატომ?

– რა გქვია? – ჰკითხა ერთმა.

მიიმედ ასწია თავი, თითქო საკუთარი სახე-ლის თქმაც ესირცხვილებოდა.

– კობა, – ამოიკითხეს პასპორტიდან.

– კი, მაგრამ ქართველი კაცი ხარ და რატომ ესროდი ქართველებს? რუსებმა მიწები წაგვართვეს, ჩვენ ჩვენი ტერიტორიის დასაცავად ვიბრძვით და შენ რატომ...

თითქო ვიდაცა აღაპარაკდა მისი ბაგეებით. რაღაცა გაღღვა მის სულში, იტყოდი, აღსარებას აბარებსო. ნერწყვი უშრებოდა. ხმა უკანკალებდა, ისეთი შეგრძნება ჰქონდა, რო იქვე მისი ცხრამეტი წლის უნახავი ნახევარძმა იჯდა და ისიც უსმენდა. ბოლოს სიგარეტი ითხოვა, ხელები გაუხსნეს.

* * *

– გერმანიის საკონცენტრაციო ბანაკების სურათები მიცოცხლდება, რა საშინელებაა, რო XXI საუკუნეშიც არსებობს ფაშიზმი და ასეთი დამოკიდებულება ადამიანებისადმი. არა, არა, არ შეიძლება არ ჩაერიოს მსოფლიო და ასეთ რამეზე თვალები დახუჭოს, ძალიან ცუდად მოუტრიალდება ევროპას. ძალიან ცუდად, ჰგონიათ, რო ეს საფრთხე ძალიან შორსაა, მაშინაც ასე ეგონათ და მერე რა დღეში ჩაცვივდნენ, როცა მთელ ევროპას გადაუარა ჰიტლერის ნაცისტური იდეოლოგიის შტურმმა.

– შეხედე, რას ჰგავს! – თავი ამაწვეინა, თვალებში ჩამხედა. – ცუდად ხარ?

საყველპურო ინგლისური კი ვიცოდი, მარამ დაღაპარაკების თავი არ მქონდა.

– მეც რა კითხვა დავუსვი, ასეთ პირობებში ადამიანი კარგად იქნება? – წაიბუტბუტა უცხოელმა.

ტანსაცმელზე შევაველე თვალი. მკერდზე წითელი ჯვარი ჰქონდა გამოსახული.

– ნუ გეშინია, ეხლა ყველაფერი კარგად იქნება. – დამაიმედა მეორემ და თვალი ჩამიკრა, ჭორფლიან სახეზე ღიმილი აუგორდა, თანაგრძნობის ღიმილი.

– რამდენი ხანია, რაც ტყვეობაში ხარ?

მე დალაპარაკება ვცადე, მაგრამ ენა ვერ დავიმორჩილე. ბოლმა მომაწვა, ცრემლი ჩამოვიგორდა თვალზე და ნერვიულად შევტოკდი.

– კარგი, კარგი, ნულარ განიცდი, ეხლა აღარაფერს დაგიშავებენ. კიდევ ორი წითელჯვრიანი გამოჩნდა, საკაცე შემოიტანეს. კუთხეში მიყუჟული ვირთხები სინანულით მომჩერებოდნენ. მათ კიდევ დიდხანს ემახსოვრებოდათ ჩემი სისხლისა და ხორცის გემო. ტყვეობიდან ვთავისუფლდებოდი და საკაცით ვუახლოვდებოდი წითელი ჯვრის მანქანას. ომი დამთავრდა, მე ფეხმოწვეტილი ვბრუნდებოდი და ვტოვებდი იმ ადგილს, სადაც გაუპატიოსნებლად ეყარნენ ქართველი მებრძოლენი, ზოგი ჩემი ბრიგადიდან, ზოგიც სხვა, მაგრამ რა მნიშვნელობა აქვს. ყველა ჩემი არ იყო? და კიდევ, ჩემს ძმას ვტოვებდი, რომელიც სად იყო, კაცმა არ იცის, იცი, რა ბოლმა მიჭამდა გულს? ვინ იცის, როდესაც საკანში შემოვიდნენ ოსები და ჩემი მოკვლა დააპირეს, იქნებ რომელიმე ჩემი ძმა იყო-მეთქი, ან ჩემი ძმის მეგობარი. თვალი დავხუჭე. წითელი ჯვრის მანქანაში ციმციმ შეაცურეს საკაცე.

– მსოფლიო ომების ისტორიას ბევრი უცნაური ამბავი ახსოვს და ერთიც შეემატა. – ჩაილაპარაკა სერჟანტმა როგავამ და თანამებრძოლებს შეხედა, რომლებიც ტყვეების გაცვლაში მონაწილეობდნენ.

აქედან ხელის გულზე მოჩანდა ცხინვალი.

ჯერ იყო ქართველების საგუშაგო, საგუშაგოს იქით - ქვიშით გატენილი ტომრების კედელი, აქა-იქ რო ბალახს ამოეყო თავი. მერე ბეტონის ფილები, მერე ისევ ქვიშით გატენილი ტომრების კედელი, ორასიოდე ნაბიჯის მოშორებით ოსების საგუშაგო იწყებოდა. სამფერია-ნი დროშა ფრიალებდა. იქაც იგივე მეორდებოდა, ჯერ იყო ბეტონის ბორდიურები, მერე ქვიშით დატენილი ტომრებით ახუსულავებული კედელი. აქედან ხელის გულზე ჩანდა ცხინვალი.

– უცნაურია, – აგრძელებდა როგავა, – ძმები ერთმანეთში უნდა გავცვალოთ. განსხვავება ის არის, რომ ის საკაცით მოგვიყვანეს, ეს კი თავისი ფეხით მიდის, თავისუფლების მოლოდინში მყოფ „ტყვეს“ შეხედა სერჟანტმა, „ტყვემ“ თავი დახარა.

– იმედია, აღარ ესვრი ქართველებს.

მტევნად შეკრული სიტყვების მადლი

სტრიქონი სტრიქონს მისდევს, პროზაული, მაგრამ შინაგანი რითმით დატვირთულ-აღსავსე, მწეობრი, ნაღდი ქართული, გულის სისხლით ნაკეები... ზოგჯერ ბნელ, საზარელ ამბავს გადმოსცემს სტრიქონი, მაგრამ სხივნათელია სიტყვა, მზით გამთბარ-ნალოლიავეები, ღამაში და მისაღები ყველა რანგის მკითხველისათვის, რადგან გასაგებია სულთან მისატანი, ტრადიციულის ქურაში ნაწრთობი, არა, არა ძველი, ახალი და ამავედროულად ნაღდი ქართული...

უახლოეს ეპოქას ასახავს პროზაიკოსი, სულ რაღაც ათი წლის მანძილზე გაშლილს, ბოლო პერიოდის ძირტკბილასავით მომდინარე ამბებით დატვირთულს. ომის გადატანით, ომის შთაბეჭდილებებით დაღლილი გულით, ნატრილობევის სისხლმდინარობით, სიცოცხლის წყურვილითა და სიკვდილთან მოწამეობრივი განცდით შეხვედრით...

ასეთად მოედინება უცნაურად დამტევი ბჭკარედები პროზაიკოს გიორგი სოსიაშვილის ახალ კრებულში, რომელსაც „მზის გადაღმა“ ჰქვია. რატომ მზის გადაღმა? ამაზე მწერალი თავისი გმირის პირით იძლევა პასუხს: „...სადაც ჩვენც უნდა წავიდეთ. მზის იქით იწეება ახალი ცხოვრება. იქ მიდიან ადამიანების სუ-

ლები, იქ სულ მზეა, არ ღამდება. განა ამ წუ-
 თისოფელს ჰგავს, ამ ვერანსა ამას, ნახევარ
 ცხოვრებას რო ძილში ვატარებთ, ეგრე გვად-
 ნება ხელებშია, გათენდება, დაღამდება, გათენ-
 დება, დაღამდება, გემატება და გემატება წლე-
 ბი“ („მზის გადაღმა“). აქ, ორი მოხუცის დია-
 ლოგში, უცნაური ხვეულები იხსნება სულისა,
 სადაც ხორცი დამჭკნარია, იქ სიყვარულით
 შეერთებული გულები მარადისობას ეზიარები-
 ან. მზის იქითაც ერთმანეთთან იქნებიან. თუ
 არა... მაშინ? მაშინ არ უნდათ მზიანი, გა-
 ნათებული დრო, არ უნდათ მარადიული სიხა-
 რული. მათი ჭირ-ვარაში ღხინთან იყო ნაზი-
 რები ამსოფლად, იქაც ერთად უნდათ ყოფნა
 და ავტორს, მის გმირებს სჯერათ, რომ მათი
 სულებიც ერთად იქნებიან... ამ „მარადიულ
 სიყვარულს ეძღვნება დანარჩენი ნოველებიც
 (ჩვენ, პირობითად, ნოველები ვუწოდეთ). დიახ,
 ეს ახალი ნოველებია, მოკლესიუჟეტიანი, მაგ-
 რამ მთელი ცხოვრებით დამუხტული, მცირე-
 პერსონაჟიანი, მაგრამ მთელი სამყაროს შემად-
 გენელი ელემენტებით აღსავსე, ქართლის გუ-
 ლისგულში მომხდარი ამბებით, მაგრამ გლო-
 ბალურისაკენ სწრაფვით, რადგან ასეთი ამბე-
 ბი შეიძლება მსოფლიოს ნებისმიერ კუთხეში
 შეიძლება მოხდეს, ოღონდ მხოლოდ ჩვენეული,
 მხოლოდ ჩვენეული კვანძითა კულმინაციით. აქ
 ქართველი კაცის ბუნება სხვადასხვა კუთხი-
 თაა გაშლილი, რეტროსპექტირებული... კითხუ-

ლობ და თვალწინ გიდგება ის სამყარო, რომელიც შენს გარშემოა, ოღონდ აჩქარებული კადრებით, სადღაც გაქცეული, ნოველაში კი შეჩერებული, ტემპის შეუნელებლად... აქ ავტორის კალმის ოსტატობა ისეთ ფიგურას ქმნის, რომელშიც ჩატეულია ერიც და ბერიც, მომაკვდავი ხეცა და ბებერი ძაღლიც, ბავშვობაში გადათვლილი მერცხლებიცა და სიყვარულით განათებული გულიც თავის ადგილს იმკვიდრებს.

ნოველაა, იქნებ ავტორი არც დამეთანხმოს, მაგრამ ნოველა, ახალი ნოველა, რომლის ოსტატობაც ამჯერად განუმეორებელია, მხოლოდ მისეული, ქრონიკად გაშლილი და ამავდროულად თითოეული დამთავრებული მონაკვეთი ადამიანის ცხოვრებისა, რომელშიც თანამედროვე ქართველის ბოხოქარი ყოფაც მოჩანს, სიცოცხლის წყურვილიც...

რა ღამაზია შეყვარებული წყვილის სალოცავში გამგზავრება, რა ღალია აქ მიჯნური ვაჟისა და კეკლუცი გოგონას განცდები... აქაც მზის ნათელი ეფინება მთავარ გმირებს...

გ. სოსიაშვიდი კალამს არ „ეთამაშება“. მისი თითოეული სიტყვა სახოვანია, პერსონაჟი სახოვანი, ამბავი სახოვანი. 21-ე საუკუნის ეპოქაც იგივე სახოვნებით იშლება თავისი სიამტკბილობით...

ავტორს იუმორიც მოუშველიებია ალაგ-ალაგ, იქნებ სატირაც „წერას“ აყოლილ მეღეჭსე-

ებზე, სამყარო არ იცვლება: მეორდებიან თავდადებული სასულიერო პირები, ვაჟკაცი მეომრები, თავგადასცემადი დედები, შვილის გამოწვრთბა-გარდაქმნაზე მზრუნველი მამები...

ექსტრემისტების მიერ დაკავებულ ტერიტორიაზე მიდის შეუდრეკლად ქართული გლეხი, რომელიც დაღალა უწყლობისაგან გაწამებული ხეხილის იერმა. მისთვის თავგანწირვის ტოლფასია წყლის მონაკადებაზე ზრუნვა... მტრისთვის გაუგებარია გლეხის თავგანწირვა... თუმცა იქნებ გაიგეს კიდევც... მაგრამ აქ სხვაა წინა პლანზე წამოწეული, თავად გლეხი, სიცოცხლის გახანგრძლივებისათვის სიცოცხლის გაწირვაზეც მზადყოფი...

იქნებ აქაც კვლავ გრძელდება სულ ცოტა ხნის წინ მომხდარი ომის ისტორიაც... ისტორიაა, აბა რა, ორი ძმის საზარელი ტრაგედია, რომელშიც ავტორის კალამი გმირის განცდების თანამდევია („ტყვეები“): „ბნელ ოთახში სისხლის სუნზე გავეშებული ვირთხები დაშლივინებენ, მერე თანდათან ახლოს მობედეს მოსვლა, ვირთხებმაც იგრძნეს, რო ფეხზე წამოდგომა არ შემეძლო, ერთი-ორჯერ ვცადე მოგერიება, სხეული შევატოკე, გავინძერი, მერე რაც ძალა და ღონე მქონდა, დავიდრიალე, არაფერმა არ გაჭრა, ვგრძნობდი, როგორ გლეჯდნენ ჭრილობას, წვეტიანი კბილებით მძიპნიდნენ“. აქ განცდა ჭეშმარიტია. სახოვანი და ტრაგიკულად გადმოცემული და ამავე

დროს მარტივად, სადად. ამ სისადავეშია მწერლის მაღალი ოსტატობაც. არ წამხდარა ქართველი კაცი, იგი ისევ ისეთი დარჩა, იგივე „მხნე, მღერალი, მოყვარე თვის მიწისა“.

ერთი სუნთქვით იკითხება მთელი კრებულის, ხან ცრემლი გერევა თვალზე, ხან იღიმები გმირების დარად... და ბოლოს, ბოლო ფურცლებზე გეუფლება სინანულის გრძნობა; აი, დამთავრდა მორიგი მოგზაურობა უახლოეს წარსულში... მწერლის კალამიც, ჩემის აზრით, სუნთქვას მისდევს, გმირების სუნთქვას, სადაც მადლიანი ქართული სიტყვა, ნაყოფივით მწიფე, მოწეული მოდის და მოექანება...

სიხარულის წილად მოდის დაწურული ფიქრი გ. სოსიაშვილის წინამდებარე კრებულში, სიხარულად სიცოცხლის სიყვარულისა, სადაც სიკვდილიც მხოლოდ გარდაცვალებაა მზის გადაღმა.

თამილა გოგოლაძე

შინაარსი

მზის გადაღმა	3
იოანე	9
მელექსის სიზმარი	20
ღამე მონასტერში	33
ელიაზარის ძველი ჩანთა	44
წერილი ღმერთთან	52
თანდილას ბოლო უამი	63
ქასაბიანთ კოტეს ამბავი	71
ნაძვი	83
ნილოსის ნიანგები	88
გზის დასაწყისში	96
ერეკლეს სახსოვარი	104
რა ეწერა ერთაოზის წერილში?	112
მოგონება ჩვენი უბნის ბინადარზე	118
მერცხლების საუფლო	125
კაცუნა	132
ზღვის პირას	136
ძველი სახლი	146
მარანი	156
გული	163
ნათო	172
სტუმარი უცნაური შეკვეთით	178
ტყვეები	190

გამომცემლობა „უნივერსალი“

თბილისი, 0179, ი. ჯავახიშვილის გზ. 19, ☎: 2 22 36 09, 5(99) 17 22 30

E-mail: universal@internet.ge